Ali el-Irakî

HIRÇIN DALGA

Tarih'in Karanlık Yüzü

الغرباء
guraba

﴿ يَـٰقَوْمَنَآ أَجِيبُواْ دَاعِىَ ٱللَّهِ ﴾

"Ey halkımız! Allah'ın davetçisine uyun!"

(Ahkaf, 46/31)

HIRÇIN DALGA

Tarihin Karanlık Yüzü

«الموجة العاتية»

Özgün Adı: el-Mevcetu'l-Atiye
Telif: Ali el-Irakî
Çeviri: Ersan Urcan
Yayına Hazırlık: Guraba Yayın Heyeti
Abdullah Yolcu - Mustafa Yiğit - Murat Kahraman
Kapak: Guraba
Baskı-Cilt: Step Ajans Matbaa, İnönü Cad. No: 78
Bağcılar / İstanbul Yayın Sertifika No: 45522
Guraba Yayınları: 260
ISBN: 978-625-8434-75-0
M. 2024 / H. 1445
1. Baskı

GURABA YAYINCILIK TİC. LTD. ŞTİ.
الدار الأثرية للطباعة والنشر والتوزيع والترجمة

Başakşehir Mh. Sabahattin Zaim Cad.
Life Park Evleri No: 8/G Başakşehir/ İstanbul

guraba yayınları | (+90) 212 526 06 05
@gurabayayinlari | (+90) 507 286 14 14
@gurabayayinlari | guraba@hotmail.com
 guraba yayınları | gurabayayinlari@gmail.com
www.guraba.com.tr

Ali el-Irakî

HIRÇIN DALGA

Tarihin Karanlık Yüzü

الغرباء
guraba

NEDEN GURABA?

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ :

« بَدَأَ الإِسْلَامُ غَرِيبًا، وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ؛ فَطُوبىٰ لِلغُرَبَاءِ » .

رَوَاهُ مُسْلِم، وفي رِوَايَةِ التِّرْمِذِي:

« فَطُوبىٰ لِلغُرَبَاءِ؛ الَّذِينَ يُصْلِحُونَ مَا أَفْسَدَ النَّاسُ مِنْ بَعْدِي مِنْ سُنَّتِي » .

❋ ❋ ❋

Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:
"İslam garib olarak başladı. Başladığı hale geri dönecektir. O halde müjdeler olsun Guraba'ya/gariplere!"

[*Müslim, Kitâbu'l-İmân*]

Tirmizî rivayetinde şöyle geçmektedir:
"Guraba'ya/gariplere müjdeler olsun! Onlar benden sonra sünnetimden insanların bozdukları şeyleri düzeltenlerdir."

[*Tirmizî, İmân*]

MUKADDİME

Hamd âlemlerin Rabbine, salat ve selam da son peygamber olan Allah Rasûlü'ne, âline, ashabına ve kıyamete kadar onu dost edinen herkese olsun.

Allah *celle celaluhu* şöyle buyurmuştur:

"Onlar, yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğuna bakmadılar mı? Onlar kendilerinden daha kuvvetli idiler. Yeryüzünü sürüp işlemişler ve orayı kendilerinin imar ettiğinden daha çok imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri apaçık deliller getirmişlerdi. Allah onlara asla zulmediyor değildi. Fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı." (Rum, 9)

Tarihî biyografilerin araştırılması, örnek hayat sahnesini anlamak için gerekli olan temel bir halkadır. Nitekim bu sahnede asırlar boyu farklı bölgelerde öyle tarihî şahsiyetler ortaya çıkmıştır ki bu kişiler ümmeti yönetmiş, insanlığı kurtarmış, asırlar boyu insanlar için can simidi ve gidişatı belirleyen şahsiyetler olmuşlardır. Ancak günümüzde ümmetin ahvali kötüye gidince onların tekrar sahneye çıkması zor bir hale gelmiştir. Bu yüzden bu şahsiyetlerin hayatlarını kaleme almak için özen göstermek ve onların yaşamlarını tekrar hatırlatmak zaruret olmuştur. Zira o şahsiyetler hayatın akışını değiştirmede pay sahibi olmuş, tarih boyunca

insanları kölelikten özgürlüğe kavuşturmada bariz rol oynamışlardır. Böylece insanlar Allah'ın ipine sımsıkı sarılmış, her türlü hazırlıklığı yapmış, başları dik olmuş ve neticede İslam'ın ve tevhidin bayrağı dalgalanır hale gelmiştir.

Gerçek tarihi bilmek önemlidir. Allah *celle celaluhu*'nun yeryüzünde halife olarak tayin ettiği mutedil insanı araştırmak, düşünmek ve öğrenmek için tarihi anlayıp kavrar. Tarih, kültürel ve dinî bir mirastır. Tarihi, sonrakiler ibret alsın diye öncekiler miras bırakmışlardır. Tüm insanların belli bir tarihe ve zaman dilimine mensubiyeti kaçınılmazdır.

Önceki ümmetimiz, bizim kültürel tarihimizdir. Bu tarih nesilden nesile, insanların, râvilerin ve tarihçilerin kendi dönemlerinde gerçekleşen olayları, hikâyeleri ve yaşamları aktarmasıyla oluşmuştur.(1) O halde her birey, asırlar boyu cereyan etmiş olan hadiseleri bilmek istiyorsa tarihi öğrenmelidir. Zira ilimdeki/bilgideki çöküş ümmetin çöküşü demektir. Ailenin ve devletin inşa edilmesinde ümmetin ve bireyin cehalet ve ihmalinin nelere mal olacağını idrak etmek şarttır; hele de bu bireyler İslam ümmetinin bireyleri olursa…

Ümmetin ahvalindeki olumlu ve olumsuz neticeleri idrak etmek için tarihe vakıf olmamız gerekir. Akıllı ve basiret sahibi kişi tecrübe kazanmak, fırsatları değerlendirmek ve zirveye ulaşmak için olumlu neticelere bakar; hikmet

(1) Abdullah b. Ömer ve Enes b. Malik'ten: *"İlmi yazarak kaydedin."*

ehli de olumsuz neticelerden ve musibetlerden ibret alır ki aynı hatalara tekrar düşmesin. Her halükârda kişi, başarı hikâyelerinden istifade eder, hezimetlerden, fetihlerden ve plan ve projelerden dersler ve ibretler çıkartır.

İşte tarih ilmi bu kadar önemli bir ilimdir ki ihmal edilmesi veya göz ardı edilmesi mümkün değildir. Önceki neslin yaşadıklarına bakarak tecrübe ediniriz; öyle ki tarihi araştıran kişinin muhakkak suretle sakin olan hisleri galeyana gelir, hafızası ecdadını ve şanlı ahvalini tekrar hatırlar ve ümmet, tökezlemiş halinden kurtulup tekrar ayağa kalkar. Yine aile tekrar ayağa kalkar ve eski heybetine yeniden kavuşur. Çocuklarını zekice yetiştirmek isteyen kişinin yapması gereken, onları tarihe vakıf kılmak ve asla tarihten yoksun bırakmamaktır.

Bizler tarihten çeşitli hükümler, öğütler, kurallar ve misaller çıkartır, düzgün bir terbiye ve güzel hasletler öğreniriz. Böylece ferdin sosyal, inanç ve yaşam tarzı açısından ahlakı yücelir; bu bilinç de insanları zirveye ulaştırır, gayreti yüceltir, bireyi mazideki tarihle irtibatlı hale getirir. Özellikle de günümüz gençlerini; okumaktan uzaklaşmış olan ve tarihi okumayan nesli… Öyle ki bu bireylerin geçmişe olan bağlılıkları biçimseldir; onlar dini, akideyi ve ahlakı bilinçli olarak kavramamışlar, bu hususlara ihtimam göstermemişler, doğru ile yanlışı ayırt edememişlerdir. Onların arasında en çok yaygın olanlar ise uydurma haberler, masallar ve aslı astarı olmayan katıksız yanlış bilgilerdir. Tüm bunlar da kişiyi

şok edecek durumlar oluşturur. Bu nedenle her insanın -ister din adamı ister ilim adamı isterse siyaset ehli ve kumandan olsun fark etmez- mazisini bilmesi elzemdir. Ancak bu şekilde günümüzdeki ve gelecekteki hatalardan uzaklaşabilir.

Tüm gençlerin tarihe, ilme, yazılı kaynaklara ve hadiselerin ve vakıaların tescil edildiği metinlere özen göstermesi, önceki milletlerin ahvalini araştırması şarttır. Bu inceleme ve araştırmalar ister şeriat, akide ve mezhep sahasında olsun isterse edebiyat, mimarlık, sanat veya diğer alanlarda olsun...

Muhakkak ki İslam tarihi İslam akidesinin bir parçasını temsil eder. Bu itibarla tarih ilmi, şahıslarla ilgili vuku bulan olayları delillerle takdim eder, onların doğup büyüdükleri ortamları ortaya koyar, beldelerin ve devletlerin haberlerini, hadiseleri, musibetleri, gerçekleşmiş olayları, milletlerin karşılaştığı baskınları ve savaşları serdeder. İşte tüm bunların dayandığı noktalar tarihte kayıtlıdır.

Tarih, insanın dini ve ümmeti ile iftiharını güçlendirir. Tarihin silinmesi, ümmetin helak olması ve geçmişle günümüz arasındaki bağın kopması mesabesindedir. Tarih, bireyin memleketi, kimliği ve dini konusundaki bağını kuvvetlendiren, millet olma şuurunu sağlamlaştıran bir anahtardır. Bugün ümmetin başına gelen trajediler, krizler ve musibetler ancak insanların elleriyle işlediklerinin neticesidir. Fakat şu bilinmelidir ki sabrettikten ve sağlam duruş sergiledikten sonra zorlukların ardından kolaylıklar gelecektir. Biz bugün adaletli ve hoşgörülü şanlı ecdadımızın gölgesinde yaşıyo-

ruz ve bir gün yeryüzünün her tarafında barışı yayacağımızı, mazlumların üzerindeki zulmü kaldıracağımızı ümit ediyoruz.

Bu kitabı kaleme almamızdaki gayemiz ayağa kalkmamız için ümmeti bilinçlendirmek ve bu bilinçle hizmet ederek parlak olan ilk asırdaki ulvî İslam medeniyetine döndürmektir. Böylelikle tüm milletler ve âlem, İslam medeniyetinin, devletleri ve milletleri nasıl öne geçirdiğini görsün, insanlık aydınlansın ve her toplum bu durumdan istifade etsin.

Kur'an-ı Kerim, Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'den önce yaşamış olan insanların yaşadığı olaylarla ve kıssalarla doludur. Allah *celle celaluhu*'dan niyazımız odur ki İslam bayrağının dalgalandığı günler geri gelsin, emniyet ve barış tesis edilsin, tevhid bayrağı yeryüzünün her köşesine dikilsin ve İslam muzaffer olsun!

Tarihteki İslamî sembollerden ve bariz şahsiyetlerden biri de raşid halifelerden olan Ömer b. Hattab *radıyallahu anh*'tır. Öyle ki o, müşriklere ve kâfirlere karşı pek çok savaşı komuta etmiş olan feraset sahibi ve yegâne bir şahsiyetti. Sanki o, şu sözüyle ümmetin başına doğu tarafından gelecek olan şerri erkence tembih etmiş, Farisîlerin tehlikesine karşı bizi uyarmıştır: "Bizimle Farslar arasında ateşten bir dağın olmasını ne kadar arzu ederdim!"

Allah *celle celaluhu*, Müslümanlara onun hilafeti zamanında pek çok belde ve şehirlerin fethini nasip etmiştir ki bu

zaferler sayılamayacak kadar çoktur. Onun zamanında vuku bulmuş zaferlerin en önemlileri arasında Basra, Ubulle,[2] Köprü savaşı,[3] Ahvaz, Behrusir, Medain, Celula, Kınnesrin, Cend, Nisabur, Sus, Ramehürmüz (Huzistan'da bir şehir), Kiserya, Suhab savaşı, Tikrit ve Musul'un fethi, Nemarik ve Kazime (Şu an Kuveyt sınırları içindedir) savaşı, Kisker'deki Sukatiyye, Barusma ve Büveyb savaşı, Arabha'ya (günümüzdeki Kerkük) uzanan Kadisiye savaşı, Tuster'in fethi (Huzistan'daki en büyük şehirdir ki ismi Şeşter'dir), Cundi ve Sabur şehirleri, Nihavend savaşı, Hemedan'ın ve Reyy'in (günümüzdeki Tahran'dır) fethi...

Yine Hz. Ömer Kumis'i, Cürcan'ı ve Azarbeycan'ı (Farsça'da ateş toprakları ya da ateş mabetleri anlamına gelir), Bab'ı, Guz Horasan'ı, Astaher'ı, Kirman'ı, Sicistan'ı ve Allah'ın dilediği daha nice şehirleri fethetmiştir. Bu bölgelerin tümünde kâfirlere ve Mecusîlere karşı zafer kazanmıştır.

İmam Zehebî şöyle demiştir: "Müslümanlar üç yıl içinde Kisra, Kayser ve bu iki bölgenin başkentlerine egemen olmuşlardır. Yine Müslümanlar bu dönemde daha önceden hiç duyulmamış kadar ve emsalsiz bir şekilde ganimet olarak köle, altın ve ipek elde etmişlerdir. Fettah olan yüce Allah'ın şânı ne yücedir!"[4]

---

(2) Eski Basra'nın güney tarafında, Basra'ya on beş mil uzaklıkta bulunan ve Çin'den gelen gemilerin yanaştığı liman kentidir.

(3) 26 Kasım 634 yılında Müslümanlarla Sasanîler arasında vuku bulan savaştır.

(4) Zehebî, *Tarihu'l-İslam* ve *Vefayatu'l-Meşahiri ve'l-A'lam*, 2/62.

Artık Farslar bu mükerrer hezimetleri kabullenemediği için çeşitli hile ve tuzaklarla İslam beldelerini istila etmeye kendilerini mecbur hissettiler. Bunu yaparken de gayrimeşru her yol ve yöntemi kullandılar. Mecusîlerin, Müslümanların safına sızmak için azınlıktaki grupları, muayyen fırkaları ve muhtelif örgütleri nasıl kullandıkları herkesçe malumdur. Şia ve İmamiyye kapısı Müslümanlara ve İslam'a savaş açmak için en şerli silah olmuştur. Farslar itikadî ve fikrî olarak Müslümanları yok etmek ve onlarla savaşmak için mazlum kisvesine bürünmüşlerdir. Öyle ki Mecusîler, bir karış dahi olsa İslam şemsiyesini genişletmemişlerdir. Oysa Müslümanlara saldıran kuvvetlerle barış yapmada hiç gecikmemişlerdir!

Onlar, İslam ümmetinin sırtında zehirli bir hançer, her şeyi gizlice yıkmak için gelen denizdeki hırçın bir dalga gibidir… Bu dalga gündüzü zifiri karanlığa çevirir, gündüz de her şeyi silip süpürerek arkasında enkaz bırakıp gider. Sonra geride yıkım, perişanlık ve tahribattan başka bir şey bırakmaz. Bu süreçten sonra Mecusîler uzun bir sessizliğe bürünerek asırlar boyu ortaya çıkmadı, kendi efendilerini finanse etmek suretiyle yeniden yumruğunu göstermek için önlerine gelecek fırsatı bekledi ki muhaliflerini devirsinler… İşte bu nedenle kitabımın ismini "Mevcetu'l-Atiye / Hırçın Dalga" koydum.

Bu eserimi tamamlamak için Allah'tan muvaffakiyet ve istikamet niyaz eder, Allah'ın kolay kılması suretiyle bu kita-

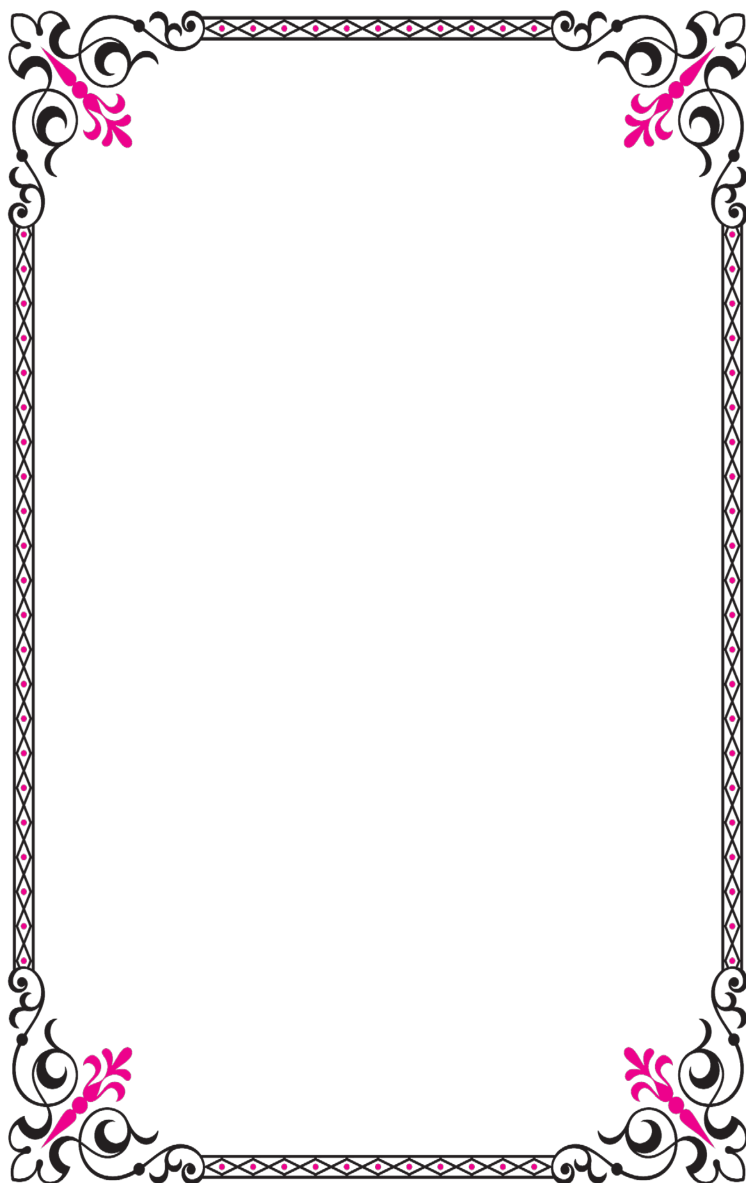
bın insanlara faydalı olmasını dilerim. Bu eserde günümüz gençlerinin dünyasına muvafık olarak önemli, mütevazı ve özet bir şekilde tarihî bilgileri takdim ettim; Irak ve Fars beldelerinin fethine iştirak eden bazı kahraman mücahitlerin kıssalarını serdettim.

Yine geri dönerek İslam topraklarını Allah'ın lütuf ve keremiyle Müslüman düşmanlarından ve din düşmanlarından olan Mecusîler, Batınîler, Büveyhîler ile Safevîlerin işgalinden özgürlüğe kavuşturan kahramanların kıssalarını da zikrettim.

Ali el-Irakî

29.10.2022

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜSENNA B. HARİSE EŞ-ŞEYBANÎ

Müsenna b. Harise b. Seleme b. Damdam b. Sa'd b. Murre b. Zühl b. Şeyban, Bekr b. Vail kabilesinin bir kolu olan Şeybanoğullarındandır. Bu kabilenin nesebi Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ceddi olan Adnan'a kadar gider.

Kendi kavmi içinde bilgili bir insan olan Müsenna b. Harise Müslümanları, kendi topraklarında Farslara karşı savaş açmaları için teşvik etmiş, Irak'ın fethine önayak olmuş, Farsların heybet ve konumlarını basit göstermiştir.

Müsenna, Müslümanların gayret ve şevklerini artırdı, Farisîlerin güçlü olduğu algısını parçalayıp yıktı. Onun döneminde Farisîler, Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra mürtetleri ayaklanmaya teşvik etti. Müsenna b. Harise, işte bu ortamda, Mecusîleri yok edinceye kadar onların hile ve tuzaklarına mukavemet gösterdi. Katif ve Hacer şehrini alarak Fırat ile Dicle nehrinin birleştiği yere kadar ilerledi. Müsenna b. Harise'nin tüm yaptıkları ve askerî planları, Irak'ın fethedilmesinin önünü açmış, Fars imparatorluğunun yıkılmasına vesile olmuştur.

Müsenna b. Harise'nin giriştiği savaşların en önemlileri arasında Büveyb savaşı vardır. Öyle ki ordu kademesini Kadisiye Savaşı'na girmek için o hazırladı. Bu savaş da Farisî İmparatorluğunun yıkılmasına, nihayete ermesine yol açtı. Fiilî olarak Pers İmparatorluğu Irak'taki topraklarını kaybet-

ti ve bu, kıyamete kadar Müslümanların faydasına bir durum oldu.

İbnu'l-Esir, *Usdu'l-Ğabe* adlı eserinde Müsenna b. Harise ile ilgili şöyle demiştir: "Irak'ta yapılan en çetin savaşlara onun kadar katılan kimse olmamıştır."

Ebu'l-Hasan el-Belazurî şöyle demiştir: "Müsenna b. Harise b. Seleme b. Damdam eş-Şeybanî, kendi kavminden olan insanlarla Sevad(5) bölgesine bir baskın düzenledi. Bu baskın haberi Hz. Ebubekir'e ulaşınca Hz. Ebubekir onun kim olduğunu sordurdu. Kays b. Asım b. Sinan el-Menkarî, Hz. Ebubekir'e şöyle dedi: 'Bu kişi adı sanı silik, nesebi tanınmayan ve temeli zelil biri değildir. O, Müsenna b. Harise eş-Şeybanî'dir.'

Sonra Müsenna b. Harise, Hz. Ebubekir'in yanına geldi ve 'Ey Rasûlullah'ın halifesi! Beni kavmimden Müslüman olan kişilerin başına geçir ki Fars ehlinden olan bu Acemlerle savaşayım.' dedi. Bunun üzerine Ebubekir *radıyallahu anh* ona bir ferman yazdı, o da Haffan'a(6) varıncaya kadar ilerledi ve kavmini İslam'a davet etti. Kavmi de Müslüman oldu. Sonra Ebubekir *radıyallahu anh*, Halid b. Velid'e -ki Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* onun için "Allah *celle celaluhu*'nun çekilmiş kılıcı" lakabını vermişti- Irak'a yürüme emrini verdi. Hatta

(5) Kûfe, Basra ve ikisi arasındaki bölgenin adıdır. Bu bölgede bi -çok köy ve nahiye vardır. "Sevad" denilmesinin sebebi ise topraklarının verimli olması, bu verimlilikten dolayı da ekinlerin siyaha çalan koyu yeşil rengini almasından ötürüdür.

(6) Kûfe yakınlarında bir bölgenin adıdır.

denir ki bizzat Halid b. Velid'i Medine'den Irak'a yönlendirdi. Sonra Ebubekir *radıyallahu anh*, Müsenna b. Harise'ye mektup yazıp Halid b. Velid'i karşılayarak ona itaat etmesini emretti. Mezur b. Udey el-Acelî, Ebubekir *radıyallahu anh*'a, kendinin ve kavminin durumunu izah eden bir mektup yazarak ondan Farisîlere karşı savaşmak için görev vermesini istedi. Ebubekir *radıyallahu anh* da ona mektup göndererek Halid b. Velid'e katılmasını, Halid *radıyallahu anh*'ın durduğu yerde durmasını ve çıktığı yerde onunla çıkmasını emretti."[7]

İbnu'l-Esir, *Usdu'l-Ğabe* adlı eserinde şöyle ifade eder: "Müsenna b. Harise, Hz. Ebubekir'i ve Müslümanları Farisîlere karşı mücadele etmeye heveslendirdi, Farisîleri onların gözünde basit gösterdi."

Ömer b. Hattab *radıyallahu anh*, Müsenna b. Harise hakkında şöyle demiştir: "Kendi kendinin emîri olup kendini yönlendirirdi."

Yine Ömer *radıyallahu anh*'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ahvaz'ı ve sonraki bölgeleri ele geçirdiğimde bizimle Farisîler arasında ateşten bir dağın olmasını ne kadar temenni ederdim… Böylece ne biz onlara ulaşırdık ne de onlar bize ulaşırdı."[8]

Müsenna b. Harise Irak'ın güneyine baskın yapmayı sürdürdü ve bu durum kardeşi Mesud'u, Hz. Ebubekir'e gönderip ondan destek istemesine kadar devam etti. Hz. Ebubekir

---

(7) *Futuhu'l-Buldan*, Belazuri, 146-147.

(8) *Kamil fi't-Tarih*, 2/382.

radıyallahu anh da Halid b. Velid *radıyallahu anh*'ı büyük bir ordunun başına geçirerek gönderdi. Halid b. Velid *radıyallahu anh* sancağı alıp yola çıktı. Müsenna b. Harise, Halid b. Velid'in sancağına katıldı. Halid b. Velid, Müsenna b. Harise'nin şecaatine, Farisîlerin hile ve tuzaklarını bilmesine, onların tüm hallerine tam olarak vakıf olmasına güveniyordu. Zira Müsenna b. Harise'nin kabilesi Farisîlerin egemenliği altındaki topraklarda ikamet etmişlerdi.

Müsenna b. Harise de savaştı ve Halid b. Velid'in Irak'ta yaptığı tüm savaşlara hem kumandan olarak hem de Halid b. Velid'in komutası altında iştirak etti. O, Farisîlerin umumi kumandan olan Halid b. Velid'in lehine sonuç doğuracak hamlelerini kolluyordu. Farisîlerin Müslümanların karşısında Kazime[(9)] Savaşı'nda hezimete uğramasından sonra Müsenna b. Harise, savaştan kaçan Farisîlerin peşine düştü ve onlar Medain'e ulaşmadan onları yakaladı.

Yine Müsenna b. Harise, Halid b. Velid ile beraber Mezar Savaşı'na katıldı, Hire ve Enbar'ın fethine iştirak etti. Sonra Bağdat çarşısına (Sûku Bağdat)[(10)] baskın yaptı ve onların ordusunu hezimete uğrattı. O zamanlar Bağdat'ta Acemlerin olduğu dönemde bir köy vardı ki her yıl tüccarlar burada bir araya gelirlerdi. Farisîler için de büyük bir çarşı ikame edilmişti. İşte Müsenna b. Harise de düşman olan bu Farisîlere baskın planları yaptı.

---

(9) Bugün Kuveyt topraklarında olan bir bölgenin ismidir.

(10) O zamanlar burası bir köydü.

Halid b. Velid, Irak'tan Şam'a doğru yola çıktı ve yanına az sayılamayacak kadar asker aldı. Müsenna'nın askeri, Farisî kuvvetlerine oranla az kaldı. Şehr Beraz b. Ezdişer tahta geçtikten sonra Farisî komutanlar arasındaki ihtilaflar ortadan kalktı. Artık onların tek hedefi vardı; o da Müslümanları Irak topraklarından çıkartmaktı. Bu nedenle Halid b. Velid durumun tehlikeli olduğunu hissetti ve geri dönerek savaş hattında bulunan çocukları, kadınları ve yaşlıları bu bölgeden uzaklaştırma kararı aldı.

Müsenna b. Harise'ye Farisîlerin Müslümanlara baskın yapmak için toplandığı haberi ulaşınca ordusuna ilerleme emri verdi ve Babil'e[11] ulaştı.

Fars meliki Şehr Beraz Ezdişer, Müsenna b. Harise'ye bir mektup gönderdi. İbnu'l-Cevzi, kitabında şöyle anlatıyor: "Farisîlerin durumu Şehr Beraz b. Şehriyar'a düzelmiş olarak görününce Halid b. Velid'in Irak'ta vekil olarak bıraktığı Müsenna b. Harise'ye büyük bir ordu gönderdi. Bu on bin kişilik ordunun başında Hürmüz b. Cazeveyh vardı. Beraberinde filler de vardı. Müsenna b. Harise'nin silahlı adamları ona düşman ordusunun yola çıktığını haber verdi. Bunun üzerine Müsenna b. Harise, Hire'den çıkarak düşmanlarına doğru ilerledi. Yolda silahlı gruplar da Müsenna'ya katıldı. Müsenna, Babil'de konakladı. Hürmüz b. Cazeveyh de ilerliyordu ve Hürmüz, Müsenna'ya şöyle bir mektup gönderdi:

(11) Irak'ın güneyinde bulunan tarihî bir kenttir.

"Ben sana Farisîlerin en yabanîlerinden oluşan bir ordu gönderiyorum. Bunlar kümes hayvanlarıyla ve domuz çobanlığıyla uğraşan kimselerdir. Ben sana karşı ancak bunlarla savaşırım." Müsenna b. Harise de ona şunları yazdı:

"Sizin kudretinizi tavuk ve domuz çobanlarına sevk eden Allah'a hamdolsun."

Farisîler bu mektuptan ürktü ve şöyle dediler: "Sen düşmanlarımızı bize cüretkâr kıldın!"

İki ordu Babil'de karşı karşıya geldi ve aralarında çetin bir savaş oldu. Sonra Müslümanlardan bir grup fillere saldırdı ve onları öldürerek Farisîleri hezimete uğrattı. Kaçanların peşlerine düşerek onları da öldürdü. Hürmüz b. Cazeveyh hezimete uğrayınca Şehr Beraz da öldü."(12)

Ebu Cafer et-Taberî şöyle anlatıyor: "Calinus ve onun ordusundan kurtulanlar Rüstem'e döndüğünde Rüstem, 'Araplara karşı en şiddetli gelen Acemler kimlerdir?' diye sordu. Onlar, 'Behmen Cazeveyh' dediler. O da Calinus ile beraber Behmen'i filleriyle yolladı. Behmen'in yanında kaplan derisinden yapılmış 8 zira eninde, 12 zira boyunda Kisra'nın bayrağı da vardı. Ebu Ubeyd hareket edip Burc ve Akul'daki el-Mirvaha denen yere geldi.

Behmen Cazeveyh ona haber salıp 'Ya bizi bırakın da biz sizin tarafa geçelim ya da biz dokunmayalım da siz bu yaka-

(12) İbnu'l-Cevzi, *el-Muntazam fi Tarihi'l-Muluk ve'l-Ümem*, 4/123-124.

ya geçin.' dedi. Ordu, 'Hayır, ey Ebu Ubeyd! Biz geçmeyelim, seni bundan nehyediyoruz. Onlar geçsin' dedi.

Ebu Ubeyd bu hususta çok sert durdu ve onları dinlemeyerek, 'Kâfirler ölüme karşı bizden daha cüretkâr olamaz, biz onların tarafına geçeceğiz.' dedi.

Müslümanlar köprüyü geçince çıkışı olmayan dar bir yerde kâfirlerle karşılaştılar. O gün akşama kadar çarpıştılar. Günün sonuna doğru Sakif kabilesinden biri yavaş yavaş insanları topladı ve kılıçla çarpışmaya başladılar. Ebu Ubeyd file vurdu, fil de Ebu Ubeyd'in üzerinden geçti. Müslümanların kılıçları Farisîlerin boynuna inmeye başladı. Farisîlerden altı bin kişi öldürüldü. Farisîlerin hezimete uğraması beklenirken Ebu Ubeyd'i filin ezmesi üzerine Müslümanlar sağa sola koşuşturdu ve fillere saldırdılar. Sakif kabilesinden biri köprünün halatlarına doğru koşup onları kesti. İnsanlar köprüye kadar geldi ama geçemeyince arkadan kılıçlar kafalarına indirildi. Bir kısmı Fırat nehrine düştü. O gün Müslümanlardan boğulanların ve öldürülenlerin sayısı dört bindi.

Müsenna b. Harise insanları koruyup kolladı. Bunlar arasında Asım, Kelec, Dabiy ve Mezur da vardı. Onlar kopartılan köprü halatlarını tekrar bağladı ve Müslümanları karşıya geçirdiler, sonra da kendileri bu köprüden geçtiler. Sonra Mirvaha bölgesinde konakladılar. Ancak Müsenna b. Harise yaralıydı. Müsenna'nın yanında Asım, Kelec ve Mezur vardı. Onlar insanları en çok koruyan kişilerdi. Bu savaştan kaçan pek çok Müslüman da oldu ve rezil oldular, yaptıkları

şeyden dolayı çok utandılar. Savaştan kaçıp da Medine'ye giden bazı kişilerin haberi Ömer *radıyallahu anh*'a ulaşınca Hz. Ömer şöyle dedi:

'Ey Allah'ın kulları! Bizim yanımıza sığınan her Müslümanı koruruz. Allah *celle celaluhu* Ubeyd'e rahmet etsin! Eğer savaştıkları köprüyü geçmemiş olsaydı, korkudan dolayı bize sığınsaydı, savaş niyeti olmadan taktik gereği bizim tarafa gelseydi biz yine onlar için koruyucu olurduk.'

Farisîler köprüyü geçmeye yeltenince onlara insanların Medain'de Rüstem'e karşı ayaklandıkları, Rüstem ile aralarındaki anlaşmayı bozdukları haberi geldi. Böylece insanlar iki fırkaya ayrıldı. Fehluclar Rüstem'in tarafına, Farisîler ise Firuzan'ın tarafına geçti. Yermük ile Köprü savaşı arasında kırk gün vardı."(13)

Savaş devam ederken Müsenna b. Harise, ordunun sağ cenahına kardeşi Muanna b. Harise'yi, sol tarafına da diğer kardeşi Mesud b. Harise'yi görevlendirdi. Ordunun çoğu kendi kavminden olan kişilerdi. Farisîler savaşta, güzelce eğitmiş oldukları fillere çok güveniyorlardı. Savaşın başlangıcında Müslümanların saflarını bölmede fillerin büyük rolü oldu. Müslümanların atları filler karşısında ürktü, mukavemet gösteremedi ve Müslümanlar arasında korku ve panik oluştu.

Müsenna b. Harise ve ordusu fillere saldırdı ve onları öldürdüler. Filler, savaşta Farisîlerin en çok güvendiği un-

(13) İbn Cerir Taberî, *Tarihu'r Rusul ve'l-Mulük*, 2/232-234.

surlardı. Fillerin öldürülmesi üzerine Fars ordusunda büyük bir korku oluştu ve savaş Müslümanların lehine bir hale dönüştü. Fars ordusu hezimete uğrayınca Müslümanlar onların peşine düştü ve ordunun kökünü kazıdı. Müslümanların Farisîleri kovalaması Medain kapılarına kadar devam etti. Fars ordusunun komutanı Hürmüz Cazeveyh kaçtı ve kralları Şehr Beraz'ın ölüm haberi de yayıldı. Bu haber Farisîlerin korku ve paniğini daha da artırdı.

Müslüman ordusu zaferi elde ettikten sonra Müsenna b. Harise, Ebubekir *radıyallahu anh*'a mektup göndererek bu zaferi haber verdi.

Müsenna b. Harise daha sonra Irak'tan çıkarak Medine-i Münevvere'ye yöneldi. Ebubekir *radıyallahu anh* vefat etmeden sadece bir gün önce Medine'ye kavuştu. Ebubekir *radıyallahu anh*, insanların Müsenna b. Harise'nin yanında yer almaları için Ömer *radıyallahu anh*'a vasiyette bulundu. Ebubekir *radıyallahu anh* vefat ettikten sonra halifeliğe Ömer *radıyallahu anh* geldi. Ömer *radıyallahu anh* insanlara Farisîlere karşı savaşmayı telkin etti. Farisîler, Hz. Ömer'in en hoşlanmadığı insanlardı. Bunun sebebi Farisîlerin savaşta kaba, sert ve inatçı olmaları idi. Müsenna b. Harise de Farisîleri, Müslümanların gözünde basit göstermeye çalışıyordu.

İbn Esir şöyle demiştir: "Hz. Ebubekir'in haberi Müsenna b. Harise'ye geç ulaşınca Müsenna, Müslümanların başına Beşir b. el-Hasasiyye'yi geçirdi, askerlerin başına da Said b. Mürre el-Aceli'yi tayin etti. Sonra, Medine'ye müşriklerin

durumunu haber vermek ve mürtet olduktan sonra samimi tövbe eden kişilerden yardım almak için izin istemeye geldi. Zira samimi tövbe eden o mürtetler diğer insanlara göre savaş için daha şevkli ve azimliydi. Medine'ye geldiğinde hasta olan Hz. Ebubekir iyileşmişti. Olan biteni Hz. Ebubekir'e anlattı.

Ebubekir *radıyallahu anh* da Hz. Ömer'i çağırarak şöyle dedi: 'Ey Ömer, sana söyleyeceğimi iyi dinle ve gereğini yap! Ümidim odur ki bugün (Pazartesi günüydü) Hakk'ın rahmetine kavuşacağım. Eğer bugün vefat edersem insanların Müsenna b. Harise'nin yanında yer almaları için akşamı bile bekleme! Eğer gece vefat edersem de bu konuda sabahı bekleme! Hiçbir musibet, dininizin emrini ve Rabbinizin öğütlerini yerine getirme hususunda sizi oyalamasın. Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat ettiğinde benim ne yaptığımı görmüştün.(14) Allah *celle celaluhu* size Şam'ın fethini nasip ederse Irak ehlini tekrar Irak'a gönderin. Zira o insanlar o toprakların ahalisidir. Yöneticiliği de yine o insanlara hevesli ve düşkün olan kişilere tevdi edin.'

Hz. Ebubekir o gece vefat edince Hz. Ömer onu defnetti ve insanları Müsenna b. Harise'nin yanında yer almaya teşvik etti. Sonra Ömer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

---

(14) Yani insanlar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in vefatından dolayı şok yaşamış, Ebubekir radıyallahu anh ise şöyle demişti: "Kim Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e tapıyorsa bilsin ki o öldü. Kim Allah'a tapıyorsa bilsin ki Allah celle celaluhu diridir, ölmez."

'Ebubekir, Halid'i Iraklılara yönetici olarak atamanın beni üzeceğini bildiği için Halid'in dostlarını tayin etmemi emretti. Bu nedenle onun adını ashabıyla beraber anmadı.'"[15]

Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük* adlı eserinde şöyle anlatıyor: "Hz. Ebubekir *radıyallahu anh*'ın vefat ettiği gece Hz. Ömer hilafete geçince ilk yaptığı iş, insanları Müsenna b. Harise'nin yanında yer almaya teşvik ederek sabah namazından önce Farisîlerin üzerine yürümelerini sağlamak oldu. Sabah olduğunda insanlar Hz. Ömer'e biat etti ve Hz. Ömer de insanları Farisîlerin üzerine yürümeye teşvik etti. Zira Farisîler sahabenin en hoşlanmadığı ve kendilerine en ağır gelen insanlardı. Bu ise Farisî yönetiminin sert ve kaba olmaları ile diğer milletlere baskı yapmalarından kaynaklanıyordu."

Kasım b. Muhammed anlatıyor: Müsenna b. Harise şöyle nida etti: 'Ey insanlar! Bu Farisîler sizin gözünüzde büyük görünmesin. Biz Farisî topraklarında rahat bir şekilde dolaştık ve topraklarının her iki yakasının da bereketli topraklarına üstün geldik ve o toprakları paylaştık. Bizlerden bazı kimseler onlara karşı kahramanca davrandı. Allah'ın izniyle daha sonra da bu durum böyle devam edecektir.'

Ömer *radıyallahu anh* da insanların içinde ayağa kalkarak şöyle dedi: 'Hicaz size değil koyunlara yurttur. Oranın ahalisinin güçlü olması ancak bu koyunlarladır. Allah'ın va'dettikleri için hicret edecek olan genç delikanlılar nerede? Kalkın ve

---

(15) İbnu'l-Esir, *el-Kamil fi't Tarih*, 2/263-264.

Allah *celle celaluhu*'nun size Kur'an'da va'dettiği şeyler için yola koyulun ki Allah *celle celaluhu* da size o vaadini gerçekleştirsin. Öyle ki Allah *celle celaluhu*, **"Tüm dinlere galip gelsin diye."** (Tevbe, 33) vaadinde bulunmuştu. Muhakkak ki Allah *celle celaluhu* vaadini gerçekleştirecek, dinini aziz ve muzaffer kılacak, Müminleri de diğer milletlere mirasçı kılacaktır.'"[16]

Derken Medine'de savaş için gönüllü olan insanlar bir araya geldi. Sayıları bin kişiye ulaştı. Müsenna b. Harise'nin şöhreti ve askerî tecrübesi Halid b. Velid'in savaştaki şöhretine muadil oldu. Halid b. Velid hiçbir savaşta yenilmemişti.

Müsenna b. Harise, Rüstem komutasındaki Farisî ordusunun üç yüz bin savaşçısını Müslümanlara karşı Irak'ın güneyine ve Hire'ye kadar uzanan Fırat'ın aşağı kısmına yönlendirdiğini, Medine'den yardım gelebilecek yolu keserek Müslümanlara gidecek olan yardımları engellediğini öğrenince İslam ordusunu ve Irak'ın güneyindeki kabileleri topladı, Müslümanların ordusunu geri çekti. Bu haber Rüstem'e ulaşınca Rüstem, planının başarısız olduğunu fark etti.

Savaş devam ederken Müsenna b. Harise, Farisîlerin Nemarik bölgesine indiğini öğrenince ordusuyla beraber onların üzerine yürüdü ve Müslümanlarla Farisîler arasında çetin bir çarpışma oldu. Farisîler sayı ve teçhizat olarak üstün olmalarına rağmen Müslümanların karşısında hezimete uğradılar. Farisîlerin komutanı Caban esir edildi. Müslümanlar Sukatiyye çarpışmasında Farisîleri yendikleri gibi

---

(16) İbn Cerir Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük*, 2/227.

Calinus çarpışmasında da onlarla karşılaştı ve yine onlara karşı zafer elde etti. Sonra Zendirud bölgesine doğru ilerledi ve Farisîlerin ahitlerini bozmaları neticesinde onlarla savaşıp yine onlara galip geldiler.

Köprü Savaşı'nda Ebu Ubeyd, komuta ile görevli kılınan emîrlere şehit olmaları halinde ne yapmaları gerektiğini vasiyet etmişti. Müslümanların, Ebu Ubeyd'in şehit olduğu haberini alınca azimleri kırıldı. Ebu Ubeyd'in vasiyette bulunduğu emîrler arasında Müsenna b. Harise de vardı. Müsenna komutayı eline aldı ve Müslümanların azmini ve kararlılığını güçlendirdi. Savaş çok şiddetlenince Müsenna, Müslüman ordusuna, zayiatı azaltmak için geri çekilme emrini verdi ve Abdullah b. Mersed es-Sekafî'nin tahrip ettiği köprüyü onarmak için harekete geçti. Savaş devam ederken Müsenna, Müslümanların kolayca geçmesi için köprü yolunu açtı. Müsenna cesurca mücadele ederek Farisîlerin Müslümanlara ulaşmasını engelledi, Müslümanların karşı tarafa geçmesi için onları koruyup kolladı. Köprüyü tamir esnasında pek çok mücahid suya düştü. Müsenna b. Harise de bu savaşta ölümcül bir yara aldı ve iki aydan biraz daha fazla süre sonra Hakk'ın rahmetine kavuştu.

İmam Taberî şöyle diyor: "Bu savaşta insanlar korkuya kapıldı ve Fırat nehrine atladı. Sabredemeyip acele edenler boğuldu, bazı sabredenler ise hızlıca köprüyü geçti. Müsenna ile Müslüman ordusundaki bazı süvariler insanların kar-

şıya geçmesi için onları koruyup kolladı. Müsenna bu esnada şöyle seslendi:

'Ey insanlar! Sakin olun ve panik yapmadan karşıya geçin. Sizin bu tarafa geçtiğinizi görmeden buradan ayrılmayacağız. Suya atlayarak kendi kendinizi öldürmeyin.'

Müslümanlar köprüye geldiklerinde baktılar ki Abdullah b. Mersed köprünün başında ve insanların geçmesine engel oluyor. Bunun üzerine onu yakalayıp Müsenna b. Harise'ye getirdiler. Müsenna onu azarladı ve 'Seni böyle davranmaya sevk eden nedir?' dedi. Abdullah b. Mersed, 'Savaştan kaçmayıp cihad etsinler diye böyle yaptım.' dedi. Köprüden karşıya geçmiş olanlar müşrik birini çağırarak Müslümanları köprünün parçalanan tahtalarının üzerine bindirdiler ve böylece insanlar karşıya geçti. Köprüde öldürülen en son kişi Salit b. Kays idi. Daha sonra Müsenna b. Harise de karşıya geçti ve oradaki insanları himaye altına aldı."[17]

Köprü Savaşı'nın ikinci gününde Müsenna b. Harise'ye Farisî komutanlarından Caban ve Muradnaşah'ın Ulleys[18] bölgesinde oldukları haberi geldi. Bunun üzerine Müsenna b. Harise ordusuyla beraber Ulleys'e hareket ederek onlara hücum etti. Farisîleri korku sardı ve onlar Müsenna b. Harise'nin eline düştü. Müsenna b. Harise, Caban ve Muradnaşah'ı, koruma ekibiyle beraber öldürdü.

(17) İbn Cerir Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük*, 2/232-234.
(18) Enbar/Irak'ta bir köyün ismidir.

Ramazan ayının on üçüncü günü Büveyb[19] Savaşı başladı. Bu savaş önemli ve Müslümanları doğrudan etkileyen bir savaştır. Ayrıca Kadisiye Savaşı'nın mukaddimesidir. Büveyb Savaşı'nda on iki bin İslam mücahidi, Mecusî olan Farisîlere karşı zafer elde ederek yüz bin civarında olan Farisî süvariyi yok ettiler. Hâlbuki Kadisiye Savaşı'nda da otuz bin Farisîyi yok etmişlerdi. Kadisiye Savaşı'nda Müslümanların sayısı da otuz bindi.

Büveyb Savaşı önemli olup Kadisiye Savaşı'nın yolunu açmış ve bu savaşı kolaylaştırmıştır. Bu sırada Medine'den beklenen yardım gelmiş ve Müsenna b. Harise tarafından ordunun düzeni tamamlanmıştı. Müslüman ordu Mehran b. Bazan komutasındaki Farisî ordusuna karşı on iki bin rakamına ulaşmıştı. Farisî ordusunun sayısı ise yüz elli bin idi.

Farisî komutan Mehran, Müsenna b. Harise'ye elçi göndererek "Ya siz bu tarafa gelin ya da biz o tarafa gelelim." dedi. Müsenna b. Harise de "Siz bu tarafa gelin." dedi. Bunun üzerine Fars ordusu ilerledi. Aylardan Ramazan idi ve Müslümanlar da oruçtu. Müsenna b. Harise Müslüman orduya oruçlarını bozmalarını söyledi ki savaşta daha kuvvetli olsunlar!

Savaş başladı ve ilk saldırı Farisîlerden geldi. Müsenna b. Harise Fars ordusunun başını ve ordudaki önemli noktada bulunanları yok etmek için harekete geçti. Farisî savaşçılar kendi komutanlarının etrafına toplandı. Zira onun öldürülmesinden korkuyorlardı. Farisî saflarda panik havası oluş-

(19) Kûfe/Irak'a bitişik olan yerin adıdır.

tu ve geri çekilerek nehre doğru gitmeye başladılar. Ancak Müsenna b. Harise ve İslam ordusu buna imkân vermeyerek onlara, geri dönmeleri için fırsat tanıdılar. Ancak onlar köprüye doğru ilerleyince İslam ordusu yolu keserek onların köprüye gitmesine engel oldu. Müsenna b. Harise İslam ordusuyla beraber Farisîlere karşı mücadele etti ve yüz bin Farisî askeri öldü. Bu savaşta Müsenna b. Harise'nin kardeşi Mesud b. Harise de şehit oldu.

Müsenna b. Harise şöyle dedi: "Ben cahiliye döneminde de Müslüman olduktan sonra da Araplarla ve Acemlerle savaştım. Vallahi cahiliyedeki yüz Acem, bize bin Arap'tan daha sert gelirdi. Bugün ise yüz Arap, bin tane Acem'den daha şiddetli geldi. Muhakkak ki Allah *celle celaluhu* onların samimiyetini yok etti ve tuzaklarını boşa çıkarttı. Bu itibarla onların şaşaalı görüntüleri, sayıca çok olmaları, sert yayları ve uzun silahları sizi korkutmasın. Eğer onlar acele ederse ve kontrolü kaybederlerse hayvanlar gibi olurlar. Bu durumda da siz onları istediğiniz tarafa sürebilirsiniz."[20]

Allah *celle celaluhu*, Müsenna b. Harise'nin Farisîler hakkında söylediklerinden dolayı merhamet etti ve Farisîler kontrolü kaybederek hayvanlar gibi oldular. Müslümanlar ne tarafa sürüklediyse onlar o tarafa gittiler. Derken planları bozuldu ve feryad ve figan ederek helak oldular.

İmam Taberî, Ebi Revak'tan şöyle nakletmiştir: "Vallahi biz Büveyb'e geldiğimizde sakin olan mıntıkalar arasında

---

(20) İbn Cerir Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük* 2/373.

kemik yığınları gördük. Öldürülmüş olan askerlerin kafataslarından ve eklemlerinden dolayı bu tablo görünüyordu. Bu manzarayı gören bazı kişiler bana şöyle dedi: 'Öldürülen Farisî ordusundaki ceset sayısının yüz bin civarı olduğu sanılıyordu. Daha fazlasını da evlerin bahçelerine gömdüler.'"

Taberî yine şöyle demiştir: "Araplar ile Acemler arasında vuku bulan hiçbir savaşta bu kadar çürümüş kemiğin ortada kaldığı görülmemiştir."[21]

Müslümanların Farisîleri kovalaması bir gün bir gece devam etti ve Müslümanlar yüz bin civarında Farisî askerini yok ettiler. Müsenna b. Harise'nin askerleri bu kovalamayı Sabat'a[22] kadar sürdürdü ve Farisî komutan Mehran'ı ve arkadaşı Şehri Baraz'ı öldürdüler.

Büveyb Savaşı Irak'taki en önemli savaşlardandır. Zira bu savaş, Kadisiye'ye giden yolu açmış ve o yola bir hazırlık olmuştur. Kadisiye Savaşı'nda da Müslümanlar zafer elde etmiş ve Farisî (Sasanî) İmparatorluğu'nun yıkılmasına sebep olmuştur. Zira Müslümanlar Büveyb Savaşı'nda yüz elli bin kişilik Farisî askerine karşı on iki bin askerle katılarak zafere ulaşmış ve Farisîleri hezimete uğratıp yüz bin Farisî'yi yok etmişlerdir. Kadisiye Savaşı'ndan daha önemli ve şiddetli olan husus ise Rüstem komutasındaki otuz bin Farisî askerinin öldürülmesiydi. Kadisiye Savaşı üç gün boyunca kesintisiz olarak sürmüştü. Müslümanlar bu zaferle Irak topraklarını,

(21) İbn Cerir Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük* 2/373.
(22) Medain, Irak'ta Bağdat'a yakın bir bölgenin adıdır.

Mecusî olan Farisîlerden sonsuza kadar temizlediler. Sonra savaşlar ve çatışmalar diğer Farisî topraklarına yayıldı.

Müsenna b. Harise Farisîlere hücum etmekle ve onların çıkarlarına darbe vurmakla kalmayıp Bağdat çarşılarına da baskın yapmıştı. O, saldırı projelerini genişletmeye başladı, ordusunu finanse etme ve düşman saflarını zayıflatma girişimlerinde bulundu.

Taberî şöyle demiştir: "Hire ehlinden bir adam, Müsenna b. Harise'ye dedi ki: 'Size Medain'in, Kisra'nın ve Irak'ın güneyindeki Sevad bölgesinin tüccarlarının geldiği, her yıl bir defa toplandıkları, beraberlerinde beytü'l-mal gibi malları da getirdikleri köyün ismini verelim mi? İşte bu günler onların panayır kurdukları günlerdir. Eğer sen onlara baskın yapmaya muktedirsen onlar farkında olmadan baskın yapabilirsin. Böylece Müslümanları zengin yapacak malları elde etmiş olursun, İslam ordusu da düşmanlarına karşı daima güçlü olmuş olur.'

Müsenna b. Harise, 'Kisra beldeleriyle bahsetmiş olduğun köy arasında ne kadarlık bir mesafe var?' dedi.

Adam, 'Bir güne yakın veya tam olarak bir gün.' dedi.

Müsenna, 'Peki, nasıl ulaşırım oraya?' diye sordu.

Adam şöyle dedi: 'Eğer gitmeye karar verirsen Hanafis'e[23] varıncaya kadar ana yoldan gitmeni tavsiye ederiz. Zira Enbar ahalisi oraya gidiyorlar ve sana yolu tarif ederler.

(23) Enbar'da bir köyün ismidir.

Onlar güvenilir kişilerdir. Enbar'da dolambaçlı yollardan onlara katılırsın ve dolu kovalarını taşırsın. Gece vakti olunca da Enbar'dan yola çıkar ve sabah vakti onlara yetişirsin, sonra da baskın yaparsın.'

Müsenna b. Harise, Ulleys'ten yola çıkıp Hanafis'e geldi. Sonra geri dönerek Enbar'a gitti. O kişinin tavsiye ettiği adam Müsenna'yı tanımıyordu, onu fark etmedi. Bu durum gece vakti yaşanmıştı. Müsenna onu tanıyınca yanına gitti, yiyecek verdi ve kendisinin kim olduğunu gizlemesini istedi. Sonra da şöyle dedi: 'Ben Farisîlere baskın düzenlemek istiyorum. Senden daha iyi kılavuzunuz kimse onu benimle beraber gönder.'

O kişi de en iyi kılavuzlarına yiyecek-içecek, hayvanlarına da yem verdi ve Müsenna ile beraber gönderdi. Müsenna o kılavuzlarla beraber yola çıktı ve yolun yarısına varınca, 'Varacağımız köyle bizim aramızda ne kadarlık mesafe kaldı?' dedi. Onlar da 'Dört veya beş fersah'[24] dediler. Müsenna, arkadaşlarına, 'Kim gözcülük yapmak ister?' dedi. Bir grup o gece gözcülük yapma görevini kabul etti. Müsenna b. Harise onlara, 'Bu gece gözcülük yapacak olanlar, gözünüz açık olsun.' dedi. Sonra şunu ilave etti: 'Ey insanlar! Burada konaklayın, yiyip için, abdest alın ve hazırlık yapın.'

Müsenna o köye ulak gönderdi. Onlar da hızlıca haber getirmek için oradaki insanları bir yere bırakmadılar. İşleri bitince gecenin sonunda onların yanına gittiler, sabah vakti

(24) 12.000 adıma denk gelen mesafedir ki yaklaşık 5.685 metredir.

de çarşıya girdiler, oradakilerin boyunlarına kılıç indirdiler, o çarşıdan dilediklerini aldılar. Müsenna onlara şöyle dedi: 'Altın ve gümüşten başka bir şey almayın. Kimse yanına, hayvanının taşıyabileceği yükten fazlasını almasın!'

Çarşı ahalisi kaçtı. Müslümanlar altın, gümüş ve en değerli eşyalarla yüklerini doldurdular. Sonra oradan çıkıp Enbar'daki Silhin nehrine vardılar. Müsenna bineğinden inip insanlara şöyle seslendi: 'Ey insanlar! Burada mola verin, ihtiyaçlarınızı giderin, tekrar yola çıkmak için hazırlık yapın, Allah'a hamd edin ve O'ndan afiyet dileyin. Sonra da sıkıntılardan kurtulun.'

Onlar da öyle yaptılar. Müsenna o insanlar arasında şöyle bir fısıltı işitti: 'Ne kadar da hızlı haberdar oldular!'

Müsenna şöyle dedi: 'İyilik ve takva hususunda münacatta bulunun; günah ve düşmanlıkta değil! İyimser olun, önce işlere bakın, onu ölçüp biçin, sonra da konuşun! Şurası muhakkak ki onların şehirlerine henüz bir uyarıcı gitmemiş. Eğer ulaşmış olsaydı onlarla sizin talepleriniz arasına korku girerdi."[25]

Müsenna, Köprü Savaşı'nda ölümcül yara almıştı ve bu yaradan iki ay sonra Allah'ın rahmetine kavuştu.

Allah'tan niyazımız onun, bizim ve tüm Müslümanların amellerini kabul buyurmasıdır.

---

(25) İbn Cerir Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük*, 2/377

KA'KAA B. AMR ET-TEMİMİ

Hicretin dokuzuncu yılında Medine'ye geldiğinde Müslüman olmuştur. Çok cesurdu ve savaşta düşmanlara karşı harikulade mücadele eden biriydi. İslamî fetihlerde çok payı vardı. Halid b. Velid *radıyallahu anh* Irak'tayken Hz. Ebubekir *radıyallahu anh*'dan yardım istemişti. Ebubekir *radıyallahu anh* da ona Ka'kaa b. Amr *radıyallahu anh*'ı gönderdi. Ebubekir *radıyallahu anh*'a, "Askerleri yanından ayrılan bir adama tek bir adam mı göndereceksin?" diye sorulunca Ebubekir *radıyallahu anh*, "Bunun gibi bir adamın içinde bulunduğu ordu yenilmez." dedi.(26)

Yine Ebubekir *radıyallahu anh* onun hakkında şöyle demiştir: "Ka'kaa'nın sesi ordudaki bin adamdan daha hayırlıdır."(27)

Ka'kaa b. Amr, Medain'in fethinde Kisra'nın zırhını ve kılıcını ganimet olarak almıştı ve özel günlerde bunları kuşanıp gösteriş yapardı. Onun komuta ettiği müfrezenin adı "Harsa" idi. Sa'd b. Ebi Vakkas, Ömer *radıyallahu anh*'dan yardım istediğinde Ömer *radıyallahu anh*, Ka'kaa'yı göndermiş ve "Bunun gibi bir adamın içinde bulunduğu ordu yenilmez." demişti. Daha sonra Sa'd b. Ebi Vakkas *radıyallahu anh*, Hz. Ömer'e Ka'kaa hakkında gönderdiği mektupta şunları yazmıştı: "Ka'kaa gibi birini hiç görmedim. Bir günde otuz

---

(26) İbn Hacer el-Askalani, *İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, 5/344.
(27) İbn Esir, *Usdu'l-Gabe*, 3/390.

baskın yaptı ve her baskında meşhur olan Farisî süvarilerinden birini öldürdü."

Farisî kumandanı Hürmüz, Halid b. Velid ile çarpışmak için Kazime[28] Savaşı'nın olduğu bölgeye doğru yola çıktı. Hürmüz ve ordusu Halid b. Velid'i öldürmeye yeltendiklerinde Ka'kaa b. Amr onlara saldırıp Halid b. Velid'i kurtardı. Sonra Halid b. Velid onu, Hire'nin teslim alınmasından sonra Irak'ın güneyindeki (Fırat ile Dicle arasında yemyeşil bir bölge olan) Sevad'a gönderdi. Ka'kaa düşmana galip gelmeyi başardı. Hasid Savaşı'nda da aynı şekilde muzaffer oldu.

Ka'kaa b. Amr'ın namı da Halid b. Velid gibi heybetli ve düşmanı korkutucuydu. Savaşta karşısına çıkan Farisî komutanlarından Rüzbeh ve Zürmihr'i öldürdü. Aynen Farisîlere katılan Arap mevalilerini öldürdüğü gibi. Ka'kaa insanlar arasındaki en iyi süvariydi.

Ka'kaa, Kadisiye Savaşı'na da iştirak etmişti. Savaşın ikinci gününde sabah vakti (yani Ağvas[29] günü) Şam'dan destek kuvvetleri geldi. Bunların sayısı bini buluyordu. Ka'kaa b. Amr, bu kuvvetleri onar kişilik gruplar haline getirdi. İslam ordusu Ka'kaa'nın gelişine çok sevindi. Ka'kaa düşman ordusuna hücum ederken şöyle dedi: "Ey insanlar! Allah'a yemin ederim ki size öyle bir orduyla geldim ki onlar sizin yeriniz-

---

(28) Bugün Kuveyt topraklarında bulunan bir mevkidir.

(29) Savaşın bu gününe, "Yardım Günü" anlamına gelen "Yevmu Ağvâs" denilmesinin sebebi, orduya destek kuvvetlerinin gelişiydi.

de olsaydı sizin eriştiğiniz payeyi sizinle paylaşmamak için yalnız başlarına savaşmayı tercih ederlerdi. Peşimden gelin ve benim gibi yapın."[30]

Savaş meydanına çıkan Ka'kâa, mübareze[31] için karşısına bir asker istedi. Üstelik Şam'dan, Kadisiye Savaşı'ndan sabah vakti gelmişti. Karşısına Farisî komutan Behmen Cazeveyh çıktı. (Behmen Câzeveyh'in Köprü Savaşı komutanı olduğunu bilen Ka'kâa) "Ebu Ubeyd, Selît ve Köprü savaşında şehit olanlar için intikam!" diye haykırdı ve Behmen Câzeveyh'i öldürdü. Behmen, daha önceden Mirvehe Köprü Savaşı'nda Farisî ordusunun komutanıydı. O savaşta dört bin Müslüman boğularak veya şehit edilerek vefat etmişti.

Daha sonra Ka'kaa b. Amr tekrar mübareze için seslendi. Bu defa karşısına Farisîlerin en son komutanı Birzan çıktı. Mübarezede Ka'kaa b. Amr, Birzan'ın boynuna kılıçla vurarak onu da öldürdü.

Sonra Müslümanlar hücum etmeye başladı. Gece oluncaya kadar çarpışma devam etti. Farisîler eğitimli olan fillerini savaşta kullanıyorlardı. Derken Müslümanların kalplerine bir korku düştü ve kaybetme düşüncesi onları sıkıntıya soktu. Bunun üzerine Ka'kaa b. Amr, develerin üzerine şıkır şıkır ses çıkaran yaldızlı ve süslü bir örtü örtülüp yüzlerinin kapatılmasını emretti. Bunun sebebi Farisî askerlerin atlarını ürkütme fikriydi ve bu fikir de işe yaradı, onların atları örtü-

---

(30) İbn Cerir Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük*, 3/52 .

(31) Savaş başlamadan önce yapılan teke tek çarpışmadır.

lü olan ve yüzleri kapatılan develeri görünce ürküp kaçtı. Bu durum da Müslüman mücahidlerin azmini artırdı. Ka'kaa b. Amr bir günde Fars ordusundan otuz savaşçıyı öldürdü. Sonra insanlara şöyle seslendi:

"Eğer siz yaralansanız bile biraz sabrederseniz hezimet Farisîlerin başına gelir. Dolayısıyla bir müddet sabredin, sonra tekrar harekete geçin. Zira zafer ancak sabırla olur."(32)

Farisîlerin tüm ordusu hezimete uğradı ve kayıpları onların saflarını dağıttı. Ka'kaa onları kovalamaya devam etti ve perişan bir hale getirdi. Müslümanlar böylece Kadisiye Savaşı'nda zafere ulaştı.

Ömer b. Hattab *radıyallahu anh*, Sa'd b. Ebi Vakkas'a mektup yazarak, "Kadisiye'nin kahramanı kimdir?" diye sorunca Sa'd b. Ebi Vakkas şöyle cevap yazdı:

"Ben Ka'kaa b. Amr gibi birini görmedim. Bir günde otuz hamle yaptı ve her hamlesinde de Farisîlerin bir cengâverini öldürdü."(33)

Sa'd b. Ebi Vakkas Medain'i fethetmeye karar verdiğinde Ka'kaa b. Amr'ın birliği ortak ordunun birliğiydi. Öyle ki bunlara "Ketibetu Harsa (Sessizler Birliği)" ismi verilmişti. Bu birlik güzel bir sınav vermişti. Derken Müslümanlar Farisîlere galip gelmişti. Ka'kaa'nın öldürdüğü kişiler arasında bir Mecusî vardı ki bu adam, daha önceden Fars ordusu-

---

(32) İbn Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2/186.

(33) İbn Cerir Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük*, 3/128; İbn Hacer el-Askalani, *el-İsabe fi Temyizi Sahabe*, 5/122.

nun geri çekilmesini tertip ediyordu. Bu Mecusînin yanında on bir tane kılıç ve zırh vardı ki bu kılıç ve zırhların arasında da Kisra'nın, Hürmüz'ün, Hirakl'ın, Hakan'ın, Numan'ın ve diğer bazı komutan, idareci ve kralların kılıç ve zırhları da vardı. Ka'kaa bunları ganimet olarak aldı."(34)

Ka'kaa b. Amr'ın ordusu Celula'daki Farisî ordusunu kuşattı ve bu kuşatma seksen gün boyunca devam etti. Sonra Ka'kaa b. Amr'ın ordusu etrafı hendeklerle çevrilmiş olan şehre girdiler. Ka'kaa b. Amr hendeğin içine girdi ve hendeğin bir kısmına hâkim oldu. Müslümanlara da hendeğin içine girmelerini emretti. Müslümanlar hendeğin içine girince Fars ordusu hezimete uğradı."(35)

Ka'kaa b. Amr, Farisîleri kovaladı ve Hanekin, Hulvan ve Kasr-ı Şirin'e vardı. Hanekin'de Farsların kumandanı olan Mihran'ı öldürdü.

Ka'kaa b. Amr'ın fetihleri sona ermedi, aksine Nihavend'e kadar devam etti. Nihavend Savaşı'nda komuta Numan b. Mukarrin el-Müzeni'ye verildi ve bu savaşta Ka'kaa b. Amr, Fars ordu komutanı Firuzan'ı öldürdü.

Ka'kaa b. Amr bu savaşta kılıçlı askerlerin sevk ve idaresinden sorumluydu. Düşman ise şehrin içindeki korunaklı kalelere girmişti. Ka'kaa b. Amr düşmanı yanıltacak bir askerî plan tertipledi. Bu planın amacı düşmanı surların

---

(34) İbn Cerir Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük*, 3/122; *el-Kamil fi't-Tarih*, İbnu'l-Esir, 2/201.

(35) Belazuri, *Futuhu'l-Buldan*, 302.

dışında tenha bir yere çekmek ve böylece Farisîlere hücum etmekti. Derken Müslümanlar atlarla Farisîlere saldırıp geri çekildi ve kaçmış izlenimi verdi. Farisîler kalenin dışına çıkınca Ka'kaa b. Amr, Farisî komutan Firuzan'ın peşine düştü ve yakalayıp onu öldürdü. Bu savaş da zaferle sonuçlandı. Bu fethe "Fetihlerin Fetihi" adı verildi.[36]

Ka'kaa b. Amr, Kûfe'de ikamet etti ve orada vefat etti. Onun katıldığı büyük savaşların yedisi Irak'ta, biri İran'da, üçü de Şam'da vuku bulmuştur. Kadisiye'de, Nihavend'de ve Yermük'te çetin mücadelelere katılarak güzel işler yapmıştır. Allah *celle celaluhu* ona merhamet etsin ve onu engin cennetine soksun.

(36) İbn Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2/419.

IYAZ B. ĞANM EL-FİHRİ EL-KUREYŞİ

Hudeybiye Antlaşması'ndan önce Müslüman oldu, Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber Hudeybiye'ye katıldı ve onun sahabesi olma şerefine nail oldu. Iyaz b. Ğanm, Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki Mecusî Farisîlere ve Ermenilere karşı mücadele ederek birçok köy, belde, şehir ve kaleyi fethetmiştir.

Ebubekir *radıyallahu anh*, Halid b. Velid'e Yemame Savaşı'ndan sonra mektup göndererek şunları yazmıştı:

"Allah *celle celaluhu* sana fetih nasip etti. Sen de Iyaz ile buluşmak için Irak'a doğru ilerle!"

Ebubekir *radıyallahu anh* aynı zamanda Iyaz b. Ğanm'e de mektup yazarak (ki Iyaz o esnada Nibac[37] bölgesindeydi) şöyle dedi: "Musayyah'a[38] kadar ilerle ve savaşa oradan başla! Sonra Irak'a en üst bölgesinden gir ve Halid b. Velid ile buluşuncaya kadar yoluna devam et!"[39]

Müslümanlar Medain'i[40] fethetmek için ilerlediğinde Iyaz b. Ğanm ordunun önündeydi.

---

(37) Basra ile Mekke-Medine arasında hacıların konakladığı bir bölgedir.

(38) Havran ile Kalet arasındaki bölgedir.

(39) İbn Cerir Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük*, 2/553.

(40) O dönemde Farisîlerin başkentiydi. Şimdi o bölgeye "Selman Bek" adı verilir ki Selman-ı Farisî'nin mezarı da buradadır.

O, Celula Savaşı'na da katıldı.

Iyaz b. Ğanm, Cezire'nin emîrleri ve diğer emîrler gitmeleri emredilen bölgeye yöneldiler. Süheyl ve Abdullah da orduya katılınca İslam ordusu Harran'a doğru ilerlediler. Buranın ahalisi teslim oldu ve cizye ödemeyi kabul etti. Daha sonra Ruha yöresinin ahalisi de boyun eğdi ve onlar da cizye ödemeyi kabul etti. Dicle ve Fırat arasındaki Cezire bölgesi en kolay fethedilen beldeler oldu. O bölgede fethedilmeyen bir adımlık bile toprak parçası kalmadı. Bunların tümü Hz. Ömer zamanında yaşanmıştır. Habib b. Mesleme "Acemu'l-Cezire"ye, Velid b. Ukbe de "Arabu'l-Cezire"ye emîr olarak görevlendirildi.

Sonra Iyaz b. Ğanm fetihlere devam etti. Derb bölgesine girdi ve Halat'a ulaştı, Ermenistan bölgesinde Aynu'l-Hamide'ye kadar ilerledi. Iyaz b. Ğanm, Ebu Ubeyd'in vefatından sonra sürekli savaş meydanlarındaydı. Bu da Iyaz'ın o dönemde vali değil de mücahid olduğunu teyit eden delillerden biridir.

Ömer b. Hattab *radıyallahu anh* insanlara Ebu Ubeyde'nin kimi kendi yerine tayin ettiğini sorunca insanlar Iyaz b. Ğanm'in ismini verdi, Ömer *radıyallahu anh* da "Ebu Ubeyde'nin görevlendirdiği birinin yerine başkasını atayamam." dedi ve ona şu mektubu yazdı:

"Ebu Ubeyde'nin tayin ettiğini ben de tayin ediyorum ve seni vali olarak (Humus'a) atıyorum. İşlerini Allah'ın hukukuna riayet ederek yap!"

Ömer *radıyallahu anh* ona maaş olarak günlük bir dinar, bir koyun ve bir müdd[41] (bakliyat) tahsis etti. Iyaz b. Ğanm hicrî olarak altmış yıl yaşadı ve geride ne ödeyeceği borç ne de mal bıraktı. Zira tüm malını Allah yolunda harcamıştı. O, infak etmeyi seven, eşine dostuna yediren cömert biriydi. Öyle ki yolculuğa çıktığında azık biterse devesini keser ve dağıtırdı. Ömer *radıyallahu anh*'a, Iyaz b. Ğanm'in savurgan biri olduğu söylenince Ömer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

"O kendi kesesinden cömertlik yapıyor. Devletin hazinesinden kafasına göre kimseye bir şey dağıttığını duymadım. Ebu Ubeyde'nin kendi yerine görevlendirdiği birini ben azledemem."[42]

Iyaz b. Ğanm eli açık bir şahsiyetti. Sahip olduğu her şeyi dağıtırdı. Ancak kamu malına karşı çok hassas olup insanların hakkını muhafaza ederdi. Salih ve takva sahibi biriydi. Kınayan kişinin kınamasından korkmazdı. Yakınlarını ve akrabalarını toplumun menfaatine tercih etmezdi. Fırat ve Dicle arasındaki Cezire bölgesinde okunan ezanlar bize bu beldelerin fatihlerinin kim olduğunu hatırlatıyor!

Ebubekir b. Abdullah b. Ebi Sebre, Musa b. Ukbe'den şöyle nakletmiştir: "Iyaz b. Ğanm vali olarak tayin edildiğinde, yakınlarından bir grup onun yanına geldiler de onun iyiliğinden ve akrabaları olmasından ötürü bazı isteklerde

---

(41) Bakliyatlar için kullanılan bir ölçü birimi olup yaklaşık 830 grama tekabül etmektedir.

(42) İbnu'l-Cevzi, *Sıfatu's-Safve*, 1/277.

bulundular. Iyaz onlara güler yüz gösterdi, izzet ve ikramda bulundu ve birkaç gün ağırladı. Sonra onlar akrabalık bağına istinaden taleplerini sıraladılar, uzun bir yoldan geldiklerini ve gelişlerinin meşakkatli olduğunu dile getirerek beklenti içine girdiklerini izhar ettiler.

Iyaz b. Ğanm bu konuşmalarından sonra sayıları beş olan o kişilerin her birine on dinar verdi. Fakat onlar bu parayı kabul etmeyip Iyaz'a kızdıkları gibi ileri geri de konuştular. İyaz bu durum karşısında şöyle dedi:

'Ey amcaoğullarım! Vallahi sizin yakınlığınızı, hakkınızı ve uzun yolculuğunuzdan dolayı çektiğiniz meşakkati inkâr etmiyorum. Ancak Allah'a yemin olsun ki sizlere bu verdiklerimi de hizmetçimi ve bana lazım olan bazı şahsî eşyalarımı satarak elde ettim. Bu yüzden bundan daha fazlasını isteme konusunda beni mazur görün.'

Onlar da şöyle dediler: 'Vallahi, Allah senin bu mazeretini kabul etmez. Sen şu anda Şam'ın yarısının valisisin. Bize verdiklerin bizi ailemize dahi ulaştıramayacak kadar azdır.'

Iyaz bu söylenenlere karşılık şöyle dedi: 'Siz benden Allah'ın malını çalmamı mı istiyorsunuz? Vallahi testereyle doğranmam, baltayla yontulmam benim için insanların hakkına bir kuruşluk ihanet etmemden, bir Müslümana veya ahit yaptığım birine zulmetmemden veya düşmanlık etmemden daha sevimli gelir.'

Bunun üzerine onlar şöyle dediler: 'Tamam, senin elindekinden ve gücünün yettiği şartlardan dolayı seni mazur

gördük. O zaman sen bizi görevlendir, biz de başkalarının yaptığı gibi çalışıp, onların sana karşı sorumluluklarını biz de aynı şekilde taşıyıp yerine getirelim. Onlar ne yapıyorsa biz de aynısını yapalım. Sen de biliyorsun ki bize vereceğin işte haddi aşmayız.'

Bunun üzerine Iyaz, 'Ben sizleri hayırlı ve faziletli insanlar olarak biliyorum. Ancak ben sizleri bir yere tayin edersem bu, Ömer *radıyallahu anh*'a ulaşır ve o da beni kınar. Küçük veya büyük bir mesele hakkında beni kınamasını kaldıramam.' dedi.

Onlar, 'Ama sen de Ebu Ubeyde'nin yakınısın ve seni bu makama o getirdi, Ömer de onayladı. Sen de bizi atarsan, Ömer, bizi de onaylar.' dediler.

Iyaz, 'Ben Ömer'in nezdinde Ebu Ubeyde değilim. Ömer beni göreve Ebu Ubeyde'nin sözü üzerine getirdi. Oysa ben Ebu Ubeyde'nin nezdinde kapalı kalmıştım. Benimle ilgili söylediği meselelerde bildikleri, benim kendi hakkımda bildiklerimden daha fazlaydı.'

Bunun üzerine akrabaları, Iyaz b. Ğanm'i kınayarak oradan ayrıldılar. Iyaz vefat ettiğinde ne kimseye borcu vardı ne de üzerinde malı vardı."[43]

Iyaz b. Ğanm Irak'ın fethinde çok güzel işler sergilemişti. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın sancağı altında Kadisiye Savaşı'na katılmıştı. Yine Medain ve Celula'nın fethine de iştirak etmişti. Hicretin yirminci yılında Müslümanlar Iyaz b. Ğanm komu-

(43) İbn Asakir, *Tarihu Medineti Dımeşk*, 47/282.

tasında Kerkük'ü ve köylerini fethetmişlerdi. O dönem bu bölgelere "Şehr-i Zur" adı verilmekteydi.

Onun bu şöhreti kalıcı olmuştur. Iyaz'ın ümmetin ve devletin malına karşı hassasiyeti kendi malına gösterdiği hassasiyetten daha çoktu.

Onun fetihlerinin semeresi Irak'ta, hicrî yirminci yılda (miladî 640) altmış yaşında vefat etmesine kadar devam etti. O, Humus'ta defnedildi. Aynı yıl Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in müezzini Bilal Habeşi de Şam'da vefat etmişti.

MUĞİRE B. ŞUBE ES-SEKAFÎ

Asıl adı Muğire b. Şu'be b. Ebi Amir b. Mesud b. Muatteb es-Sekafî'dir, künyesi de Ebu Abdullah'tır.

Muğire iri cüsseli, pazıları büyük ve omuzları geniş bir insandı. Hudeybiye umresinden önce Müslüman olmuş, Rıdvan Biatı'na katılmıştı. Cahiliye döneminde Taif şehrinde ikamet ediyordu ve Sakif kabilesinin önde gelenlerindendi. En karakteristik vasıfları edib, kıvrak zekâlı ve dahi olmasıydı. Onun hakkında "Muğire Görüşü" tabiri kullanılırdı. Muğire şiiri severdi, okuması ve yazması güzeldi, Farsçayı da güzel konuşurdu.

Ömer b. Hattab ile Hürmüz arasında tercümanlık yapmıştır. Irak'ın ve Şam'ın fethine iştirak etmiştir. Ömer b. Hattab *radıyallahu anh* onu Basra'ya vali olarak tayin etmiştir. O da Meysan'ı, Hemedan'ı ve birkaç şehri fethetmiştir. Sa'd b. Ebi Vakkas onu Rüstem'e elçi olarak da göndermiştir.

Taberî şöyle demiştir: "Bir sıkıntı vuku bulduğunda Muğire mutlaka onun için bir çıkış yolu bulurdu. Kendisine karışık gelen iki mesele olduğunda mutlaka biri hakkında bir görüş belirtirdi. Kabide b. Cabir şöyle demiştir:

"Ben Muğire ile arkadaşlık yaptım. Eğer bir şehrin sekiz tane kapısı olsaydı ve birinden çıkmak sadece hileyle mümkün olsaydı Muğire o sekiz kapının tümünden çıkardı.'"

Sa'd b. Ebi Vakkas *radıyallahu anh* Kadisiye Savaşı'ndan önce Ömer b. Hattab *radıyallahu anh*'a mektup yazarak ondan yardım istedi. Ömer b. Hattab *radıyallahu anh* da Muğire b. Şube'yi ve beraberinde Medine'den dört yüz kişiyi gönderdi. Bu gönderdiği kişiler Sa'd b. Ebi Vakkas'ın yanına varınca Sa'd *radıyallahu anh*, bölgeyi tehdit eden Farisîlere karşı toplanan Müslüman orduyu koruyan gizli bir kalkan olsun diye Muğire'yi beş yüz mücahidle beraber Ubulle'ye[44] gönderdi. Sa'd b. Ebi Vakkas, Kadisiye Savaşı'ndan önce destek olsun diye Muğire'yi kendi ordusuna kattı.

Muğire b. Şube Müslüman olmadan önce Sakif kabilesine mensup Malikoğullarından birkaç kişilik bir grupla Mısır'a gitti. İskenderiye'ye ulaştığında Mukavkıs onu gördü ve adamlarından birine onları araştırmasını emretti. Onu ve arkadaşlarını tanıyınca bir kilisede ağırladı. Sonra Mukavkıs onları huzuruna kabul edince onlar Mukavkıs'a hediyeler sundu. Mukavkıs onları gördüğü için çok mutlu oldu ve hediyeleri kabul etti. Sonra da onlardan her birine çeşitli hediyeler verdi.

Muğire b. Şube ve arkadaşları Hicaz'a dönerken içki içtiler. Sonra Muğire, arkadaşlarını öldürdü ve onların yanındaki mal ve hediyeleri aldı. Medine'ye döndüğü zaman Müslüman oldu ve yanındaki malların beşte birini Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e vermek istedi. Onun Müslüman

---

(44) Eski Basra'nın güney tarafında, Basra'ya on beş mil uzaklıkta bulunan ve Çin'den gelen gemilerin yanaştığı liman kentidir.

olması Hendek Savaşı yılına rastlamıştı. Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* onun İslam'a girişini kabul etti ama vermek istediği beşte bir malı reddetti. Zira o, arkadaşlarına ihanet etmişti. Muğire b. Şube'nin amcası Urve b. Mesud, öldürülen on üç kişinin diyetini ödedi ve Muğire ile onların kabilesinin arasında barışı sağladı.

Hudeybiye'den sonra Muğire b. Şube, Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tüm gazvelerine katıldı. Taif'teki kendi kavminden olan Sakifli müşriklerle de savaştı. İşte bu, tam anlamıyla Muğire'nin Müslüman olduğunu gösteriyordu. Muğire b. Şube, Halid b. Velid'in komuta ettiği orduda Ridde savaşlarında da mücadele etti, Müseylemetü'l-Kezzab'a ve ordusuna karşı mücadele etmek için de Yemame Savaşı'na da iştirak etti.

Muğire b. Şube, Halid b. Velid'in sancağı altında Irak'ın fethine de katıldı, sonra Yermük Savaşı'na iştirak etti, akabinde Medine'ye döndü.

Kadisiye Savaşı'ndan önce Sa'd b. Ebi Vakkas, Ömer b. Hattab'a mektup yazarak harp için yardım istedi. Ömer b. Hattab *radıyallahu anh* da Muğire b. Şube'yi ve beraberinde dört yüz mücahidi Medine'den yardım için gönderdi.

Muğire b. Şube, Sa'd b. Ebi Vakkas'a katılarak Kadisiye Savaşı için hazırlık yaptı. Daha sonra Sa'd b. Ebi Vakkas, Muğire'yi beş yüz mücahidle beraber Ubulle'ye gönderdi.

Daha sonra Muğire b. Şube'nin kuvvetleri Sa'd b. Ebi Vakkas'ın güçlerine katıldılar ve birlikte Kadisiye Savaşı'na

hazırlık yaptılar. Ardından Muğire b. Şube'yi bir kısım tecrübeli ve ileri görüşlü insanla birlikte Farisîlerin lideri Kisra'ya müzakereci göreviyle gönderdi. Bu grup geri döndükten sonra Sa'd b. Ebi Vakkas, Muğire b. Şube'yi elçi olarak tek başına gönderdi.

Bu durum da savaş başlamadan önce Müslümanlar için manevî bir zafer oldu, zira düşmanlarının şevkini kırdı, moralini yok etti. Bu aşamada doğru bir görüşle, savaş yapmak yerine barış görüşmesini daha çok önemsedi.

Muğire'nin Kisra'ya gönderilmesinin savaş hususundaki müzakereler üzerinde büyük etkisi oldu. Müzakereler olumsuz sonuçlandıktan sonra Müslümanları, Mecusî Farisîlere karşı savaş için teşvik etti ve Farisîler büyük kayıplar verdi. Nihayetinde Müslümanlar savaşı kazandı.

Muğire b. Şube, Basra'dan Farisîleri temizlemek için Irak'ın güneyine ilerledi ve Utbe b. Gazvan el-Mazinî komutasındaki orduda savaştı. Ubulle'nin, Meysan'ın,[45] Destu Meysan'ın[46] ve Ebezkubaz'ın[47] civar bölgelerinin fethine katıldı.

Utbe, Muğire b. Şube'yi, Mucaşi b. Mesud savaştan dönünceye kadar Basra'da namaz kıldırması için görevlendirdi. O da Basra'yı genişletmeye ve şehrin işlerini düzenlemeye

(45) Vasıt ile Basra arasındaki bölgenin adıdır.
(46) Vasıt, Basra ve Ahvaz arasındaki bölgenin adıdır.
(47) Meysa'ya yakın bölgedir.

girişti. Beğavi şöyle demiştir: "Basra divanını ilk getiren Muğire olmuştur."

Mucaşi b. Mesud, Farisî komutanlardan biri tarafından askerlerin toplanması sebebiyle savaşın tehlikeli olacağını hissetti ve bundan dolayı yardım istedi. Bunun üzerine Muğire, Basra'dan çıktı, ordunun başında olmaya cesaret etti ve Farisîlerin üzerine yürüdü. Çetin bir savaş başladı. Farisî askerler sayı olarak Müslüman askerlerden daha fazlaydı. Ancak Allah *celle celaluhu* Müslümanlara sabır ve imanlarından ötürü lütufta bulundu ve Müslümanlar muzaffer oldu. Utbe vefat ettiğinde Muğire b. Şube onun halefi oldu.

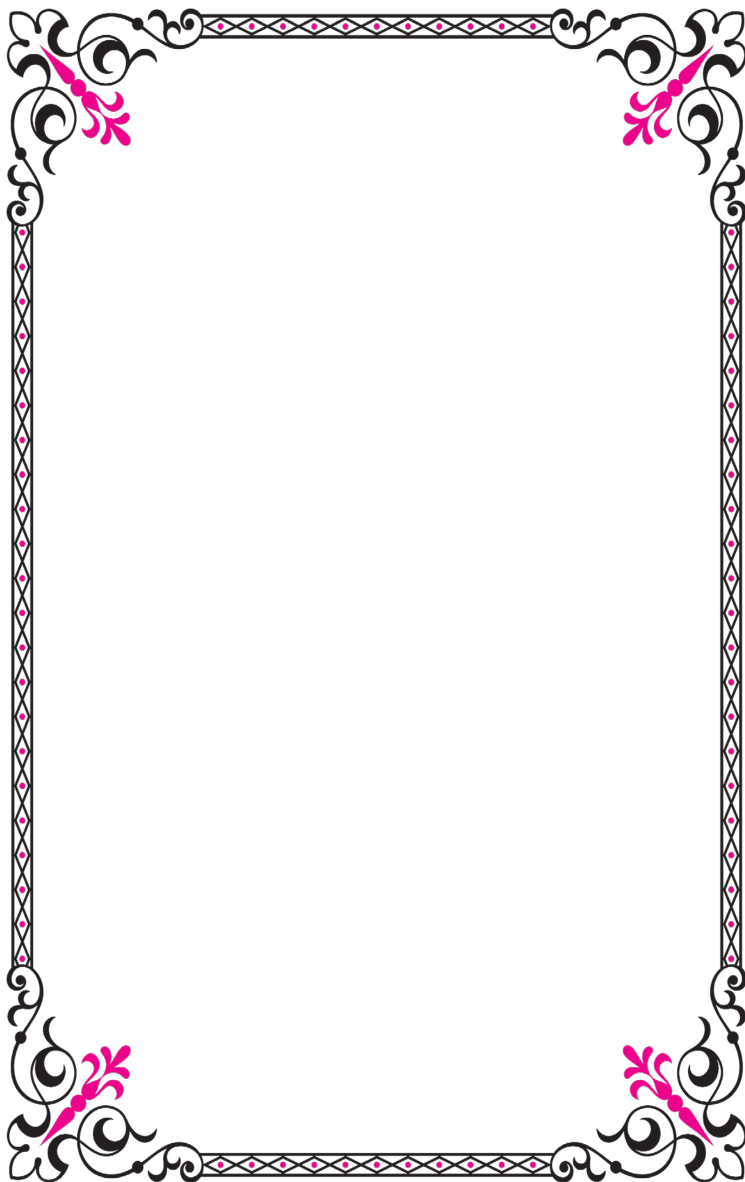
Muğire b. Şube, Ehvaz ve Nihavend'in fethine katıldıktan sonra Kûfe'nin yönetimini de üstlendi. Muğire b. Şube savaşta isabet alıp gözlerini yitirinceye kadar savaşlarda çok güzel işler yaptı. Denir ki: Muğire b. Şube deha, gayret, isabetli görüş ve kararlılık hususunda döneminin en iyilerinden biriydi.(48)

Salgın hastalıktan dolayı hicretin ellinci yılında, yetmiş yaşındayken Hakk'ın rahmetine kavuştu. Kûfe yakınlarında Seviyye denilen yerde defnedildi.(49)

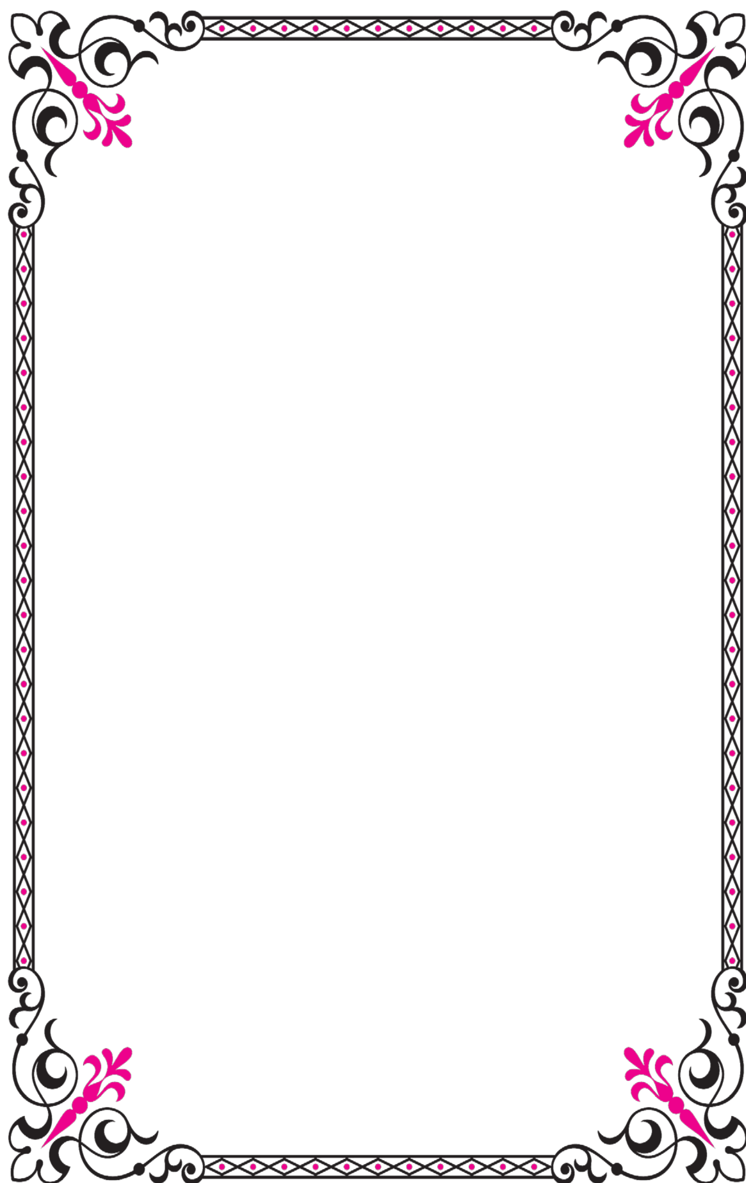
---

(48) Abdulhayy b. Ahmed b. Muhammed b. İmad el-Hanbelî, *Şezeratü'z-Zeheb*, 1/56.

(49) "Irak Fethi'nin Komutanları" adlı başlık altında şu eserlerden istifade edilmiştir: İbn Sa'd, *Tabakat*; *Usdu'l-Ğabe*; İbn Hişam; *İsabe*; İbn Esir; *Tarih-i Taberî*.

İKİNCİ BÖLÜM

EBU TALİB MUHAMMED TUĞRUL BEK B. MİKAİL B. SELÇUK

Tuğrul Bek'in nesebi Selçuklu Türklerine dayanır. O, Türkmen kabilesi olan Kınık boyuna mensuptur. Bu boy yirmi üç kabile veya sülaleden oluşmuştur. Oğuz kabilesi de bu boydandır. Bunların yaşadığı yer Maveraünnehir bölgesidir. Yani bugünkü Doğu Türkistan ve çevresidir. Onları sevk ve idare eden, Selçuk Bey'in dedesi Dekkak'tır. "Dekkak" kelime olarak "kıvrımlı demir (orak)" anlamına gelir. Dekkak, Türk Hakan'ı Biğu'nun hizmetçisiydi ve ordu komutanlığını ve askerî görevleri güzel bir şekilde icra ediyordu. Onda çeviklik, sağlamlık ve samimiyet emareleri görülüyordu. Dekkak ve tebaası miladî altıncı asırda İslam beldelerine yönelerek -Seyhun nehri gibi- batıya doğru gitmeye başladılar. Böylece Müslüman ordularına yaklaşmış oldular ve onlardan gelecek haberleri gözlediler. Bu yakınlaşmadan dolayı onların bazı Müslümanlarla tanışması daha çok arttı ve böylece onların kültürlerini ve dinlerini öğrendiler. Sonra bundan hoşnut oldular ve İslam dinine sarıldılar. Sonra Selçuk Bey'in tebaası da onun peşinden gitti ve İslam dinine girerek onu model aldılar.

Onlar İslam'a girdiklerini ilan ettikten sonra Müslümanlarla beraber olup kâfirlere karşı cihad etmeye iştirak ettiler, Müslüman olmayan Türklere karşı baskınlar düzenlediler ve

İslam topraklarını düşmanlara karşı himaye ettiler, kuvvetlerine kuvvet kattılar. Selçuk Bey, dedesi Dekkak'ın vefatından sonra onun rolünü devam ettirdi. Selçuk Bey, Türk Hakanı Biğu'nun idaresinde hizmet etmeye devam etti.

Türklerin batıya göç etmesinin birkaç sebebi vardır. Bunların bazıları siyasî, bazıları ekonomik, bazıları da güvenlik kaynaklıdır. Bu sebepler onları Ceyhun nehrinin yakınlarına ve Nihavend bölgesine getirip yerleştirmiştir. Böylece onlar İslam topraklarına yakınlaşmış oldular. Öyle ki bu topraklar İslam'ın yayılmasından kısa bir süre sonra Müslümanlar tarafından fethedilmiştir.

Selçuklulardan önce Türk hakanlarından Şehriberaz miladî 642 yılında Abdurrahman b. Rebia ile görüştü ve ondan Ermenistan'ın fethi için savaşa katılmayı talep etti. Abdurrahman b. Rebia da onun bu talebini onayladı. Ömer b. Hattab *radıyallahu anh* döneminde onlarla bir sulh yapıldı ve Türkler bu sulhun şartlarına bağlı kaldı. Böylece Türklerle Müslümanlar arasında bir savaş vuku bulmadı.[50]

---

(50) Sahabeden biri Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle b -yurduğunu rivayet etmiştir: *"Habeşliler size bulaşmadığı sürece siz de onlara bulaşmayın. Aynı şekilde Türkler de size bulaşmadığı sürece siz de onlara bulaşmayın."* (Ebu Davud, 4302. Elbani'ye göre sahih hadistir.)
Sindi şöyle demiştir: Hadiste, *"Habeşler ve Türkler size bulaşmadığı sürece siz de bulaşmayın."* buyrulmasının sebebi şudur: Habeş toprakları engebelidir ve Müslümanlarla onlar arasında çorak araziler, çöller ve denizler vardır. Bu nedenle Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*, çok yorucu olacağı için Müslümanlara, o

İsbehanî, Selçukluların kökeniyle ilgili olarak şöyle demiştir: "Onların kökeni Türk boylarına dayanır. Öyle ki Araplar onları 'Oğuz Boyu' olarak tanırdı.

Miladî altıncı asırda Türkler, Çin'den Karadeniz'e kadar uzanan göçebe tabiatlı bir imparatorluk kurmaya muktedir olabilmişlerdir. Onlar Çinlilerle karşılaşıp mücadele ettiklerinde Çinlileri perişan etmişlerdi.

Miladî sekizinci yüzyılda Oğuz, Kazvin denizinin doğusundaki çöllerde batı tarafına doğru ilerledi. Ancak birlik ve bütünlüklerini gerçekleştirmeye muktedir olamadılar. Bilakis savaşçı bir hale döndüler ve o boyun obaları uzak mekânlara yayıldı. Hatta Seyhun nehri üzerindeki Feryab'a ulaştılar. İşte Selçuklular da buradan geldi.

Selçuklulara bu ismin verilmesinin sebebi, onların, atalarından biri olan Selçuk b. Dekkak'a nispet edilmeleridir. İbn Esir'in lakap olarak söylediği gibi bir görüş veya tasarruf vechiyle Dekkak veya Tekkak, Oğuz Türklerinin bir koludur. Kavmi ona itaat etti ve peşinden gitti. Onun Selçuk adında bir oğlu oldu ki o çocuk da babası gibi hakanlara yakınlaştı. Günün birinde Selçuk, Türk hakanlarının kendisine karşı

---

topraklara girmemeyi emretmiştir. Türklere gelince, onların ahvali şiddetli, toprakları da soğuktur. İslam ordusunu teşkil eden Araplar ise sıcak bölgenin insanlarıdır. Bu nedenle Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* Müslümanları meşakkate sokmak istememiştir. Ancak onlar İslam topraklarına girerlerse -Allah korusun- o zaman savaşın terk edilmesi mubah olmaz. Nitekim hadiste *"Onlar size bulaşmadığı sürece"* ibaresi kullanılmıştır.

entrika düzenlemek istediğini hissedince toplumdan uzaklaştı, beraberindeki insanlarla birlikte İslam beldelerine geldi ve Müslümanların arasında İslam'ı seçti. Cend bölgesine yerleşti. Ardından Müslümanlarla beraber olup (Müslüman olmayanlara karşı) birlikte savaşmaya devam ettiler.

Müslüman olmayan Türkler Müslümanlardan haraç alıyordu. Selçuk Bey o Türkleri kovdu ve Müslümanlar bu topraklarda yayılmaya başladı. Selçuk Bey Cend şehrinde 107 yaşında vefat etti. Geride Arslan, Mikail ve Musa adında üç çocuk bıraktı.

Mikail, Türk beldelerine karşı düzenlenen savaşta öldürüldü. Onun da Bigu (Yabgu-Yabagu), Tuğrul Muhammed Bey ve Davud Çağrı Bey adlı çocukları vardı. Üçü de kendi obalarında yürüyerek ilerlediler ve Buhara'dan yirmi fersah uzaklıktaki bölgeye geldiler.

Buhara emîri, onların zarar vereceği endişesine kapıldı ve bundan dolayı da onlarla barış içinde olmadı. Onlar da bu toprakları terk ederek Türkistan Hakanı Buğrahan'ın yanına geldiler ve onun topraklarında ikamet ettiler. Ancak onlar Buğrahan'ın nasıl davranacağı hususunda şüphe ettiler.

Tuğrul ve Çağrı Beyler kendi aralarında, Buğrahan'ın meclisinde aynı anda bulunmama kararı aldılar ve biri gittiğinde öteki, kavminin yanında kaldı ki herhangi bir saldırı olduğunda ikisi birden zarar görmemiş olsun.

Buğrahan iki kardeşi aynı anda meclisinde bulundurma hususunda başarısız olunca Tuğrul Bey'i yakaladı. Bunun

üzerine Çağrı Bey, kardeşini kurtarmak için kavmini seferber ederek Buğrahan ile savaşa çıktı. Kendilerini bekleyen Buğrahan'ın askerî gücüyle karşılaştı ve Buğrahan'ın askerlerini hezimete uğratarak kardeşini kurtardı.

Tuğrul ve Çağrı Beyler karar vererek kendi kavimleriyle birlikte Buhara'ya yakın olan Cend'e (eski konaklarına) geri döndüler ve orada ikamet ettiler."[51]

Ermenistan'ın fethinde Selçuklu Türklerinin Müslümanlara yardımcı olması İslam ordusu için büyük bir kazanç oldu. Zira bu şekilde İslam ordusuna yeni bir kuvvet katılmış, bu kuvvet de İslam diyarlarını ve Müslümanları korumuş oldu.

Müslümanların yayılmasına ve hareket etmesine engel teşkil eden Farisî beldelerin düşmesinden sonra Türkler, diğer beldelerin fethedilmesinde de İslam ordusuna iştirak etmişlerdir.

İşte bu şekilde Türklerle Müslümanlar arasında bir insicam başlamış ve irtibat kurulmuş oldu. Bu durum da Türkleri İslam'a sarılmaya, İslam ile ikna olmaya ve İslam'dan hoşnut olmaya sevk etti. Böylece İslam'a ve Müslümanların safına katılarak müşriklerle cihad etmeye ve İslam'ı savunmaya devam ettiler.

Abbasîlerin hilafeti döneminde Halife Mutasım, Selçuklu Türklerini kazanmanın önündeki engelleri kaldırdı ki

---

(51) Isfahani, *Tarihu Devleti's-Selacike*, s. 7-8.

böylece Türkler yönetime katılsın, idarî işleri yürütmeye ve ordunun sevk ve idaresine iştirak etsin. Böylece Halife, kendi iktidarını takviye etmeyi ve nüfuzunu zaafiyete uğramaktan kurtarmayı başardı.

Aynı şekilde Halife, Türklerin önündeki engelleri kaldırıp onların yönetime iştirak etmelerini kolaylaştırmakla Abbasî devletindeki Farisî nüfuzunu zayıflatmış oldu. Zira Farisîlerin Abbasî devlet yönetimindeki etkinliği ve nüfuzu Halife Me'mun zamanından beri devam ediyordu.

Halife Mutasım'ın bu icraatıyla Türkler devlet yönetimindeki ipleri eline almaya, devlet işlerini sevk ve idare etmeye başladı. Bağımsız Selçuklu Devleti'ni kuruncaya kadar da Türkler yönetimde önemli rol oynadı.

Miladî 1037 (hicrî 429) yılının Şevval ayında Tuğrul Bey Nişabur'da Selçuklu Devletini kurduğunu ilan etti, Rey şehrini ise (bugünkü Tahran) saltanatının karargâhı yaptı. Karşısına çıkan herkesle savaştı. Onların tek bir engin hedefi vardı, o da İslam topraklarını tek bir çatı altında birleştirmekti.

Fethettikleri topraklar Maveraünnehir'den Nişabur'a, Horasan'a, Kirman'a, Azerbaycan'a, Hemedan'a, Cürcan'a, Belh'e, hatta doğu Akdeniz'e kadar genişlemişti.

Hicrî 432 yılında Abbasî Halifesi Kaim Biemrilllah, Selçuklu Devletini tanıdı. O dönemde, zafer elde etmiş komutanı Halife'nin tanıması âdettendi. Tuğrul Bey de Gaznelilere

karşı zafer elde etmişti.[52] Böylece Selçuklu Devleti, Abbasî hilafeti tarafından tanınmakla, meşruiyet kazanmış oldu.

Selçuklu devletinin kurulmasından sonra Tuğrul Bey, Abbasî devletine doğru yayılmaya ve yakınlaşmaya yöneldi. Nüfuzunu İran, Irak ve Şam beldelerinin bir bölümüne kadar yaydı. Bu durum Selçukluların Gaznelilere karşı zafer elde etmesi, onların enerji kaynaklarına hâkim olmasından sonra gerçekleşmiştir. Böylece Selçuklular bölgede yeni bir askerî güç haline geldi.

İsbehanî, Selçukluların gücüyle ilgili şöyle demiştir: "Selçuklu Türkleri İslam'ın yeni bir güç sembolü haline gelmişti. Zira onlar Horasan'da ve doğu İslam coğrafyasında Gaznelilerin yerini almış, İslam'a can suyu olmuş, zafer ve kararlılıkla mücadele ederek İslam'a ve İslam'ın Rum beldelerinde yayılmasına yardımcı olmuştur. Daha önceden Abbasî hilafeti, Kahire'deki Fatimî devleti ile olan düşmanlık sebebiyle sınırlarını muhafaza etme hususunda acizdi.[53] Bizans devleti ise bu fırsatı ganimet bildi ve kendileriyle sınır olan İslam topraklarına saldırarak Şam'ın ve Cezire'nin kuzey bölgelerine girdi. Ancak bu dönemde Abbasî hilafetinin talihi ise göçebe kültürüne ve mücadeleci bir mizaca sahip taze kan olan Türk kuvvetlerinin doğu tarafından gelmesiydi. Böylece Türkler Abbasîleri mutlak bir yıkımdan kurtarmış oldu.[54]

---

(52) Dandanakan Savaşı kastedilmiştir.

(53) Fatimîlerin hâkimiyeti iki yüz yıldan fazla sürmüş ve bu süre zarfında 14 melik iktidara geçmiştir.

(54) Isfahani, *Tarihu Devleti's-Selacike*, s. 4.

Hicrî ikinci asrın sonları ile üçüncü asrın başlarında güçlülük ve otoriteden sonra Abbasî hilafetinde zayıflama emareleri ortaya çıkmaya başladı. Şiî olan Büveyhîler Sünnî olan hilafetin zafiyetini kullanarak dinin içine şirk unsurlarını soktular, hevâsına tabi olanları ve Gulat-ı Şia'yı sahabeye açıkça küfretmeye ve lanet etmeye, Sünnî hilafetin hâkimiyetini sarsmak için taşkınlık yapmaya teşvik ettiler. Bağdat ehli böyle tahrif edilmiş ve bidatçi üsluba alışkın değildi. Bunların tümü Büveyhîlerin eliyle gerçekleşiyordu. Onlar İslam akidesine muhalif davranıyordu. Mesela aşure ve Gadir-i hum[55] gününü kutlayarak hilafetin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu iddia ediyorlardı.

---

(55) Farklı tariklerden gelen rivayete göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* veda haccından dönerken Gadir-i Hum'da, yani Hum denilen göletin yanında konaklamış, Allah'ın kitabıyla Ehl-i Beyti'nin kıyamete kadar birbirinden ayrılmayacağını belirttikten sonra Ali'nin elini tutmuş, "Allah'ım, ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır. Allah'ım, Ali'yi seveni sev, Ali'nin düşmanına düşman ol" demiştir. Şiîlere göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* burada kendisinden sonra gelecek halifenin Ali *radıyallahu anh* olduğunu belirtmişti. Ehl-i sünnet ise "Eğer Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* o kadar kalabalık insanın huzurunda Ali *radıyallahu anh*'ı halife tayin ettiyse nasıl olur da binlerce insan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra Ali *radıyallahu anh*'a değil de Ebubekir *radıyallahu anh*'a biat etmiştir?" der. Üstelik Ali *radıyallahu anh*'ın kendisi de Ebubekir *radıyallahu anh*'a üç ay sonra biat etmişti. Eğer bu hadiste Ali *radıyallahu anh*'ın halifeliği belirtilmiş olsaydı sahabenin hepsinin bu hadisi ketmetmesi mümkün olmazdı ve Ali *radıyallahu anh* da hakkını almamazlık etmezdi. (M).

Yine onlar çarşı ve pazarlarda ağıt yakma ve kendilerini tokatlama görüntülerini arttırıyor, çirkin hedeflerine ulaşmak için mazlumiyet rolü oynuyorlardı. Onların çirkin hedefleri arasında Abbasî hilafetini sarsmak, hilafeti Araplardan gasp ederek Mecusî Farisîlere vermek, dini kendi heva ve heveslerine uydurmak, bazı haramlar konusunda gevşek davranmak, haramları helal saymak, itikadı ifsat etmek, şeriatı inkâr etmek, ümmeti provoke etmek ve hedeflerine ulaşmak için -zor kullanmak gerekse bile- çalışmak… vardı.

Tuğrul Bey miladî 1055 (hicrî 447) yılında Abbasî hilafetinin tüm imkânlarını kullanan Büveyhîler döneminde Bağdat'a girmeye niyet etti ve Hulvan yolundan girdi. Bu yol İran ile Irak arasında en kısa ticaret yoluydu. Tuğrul Bey'in Bağdat'a girdiği dönemde Abbasî hilafetinde zaafiyet ve yetersizlik baş göstermişti.

Büveyhîler ilk olarak Fars topraklarında ortaya çıkmış, sonra Irak'a yayılmış ve orada bir asırdan fazla hâkimiyet sürmüştür. Daha sonra Abbasî hilafetine tahakküm etmiş ve kendi Şiî arzu ve heveslerine göre hilafetle de halifeyle de devlet idaresiyle de oynamışlardır.

Isbehanî şöyle anlatıyor: "Hicrî 447 yılında Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'in Irak'ı ele geçirme niyeti belli olmuştu. O, önce hacca gitmek istediğini ve Mekke'nin yollarını ıslah etme düşüncesinde olduğunu ilan etti. Irak'a ilerlemesinin haklı gerekçesi olması için bu sloganı yaydı. Ancak sadece bu düşünceyle yetinmeyerek Şam ve Mısır'da hüküm süren

Fatimîlerin kökünü kazımak için oralara ilerleme niyetinde olduğunu da ifade etti.

Tuğrul Bey fetih için hazırlıklara başladı ve yardımcılarıyla beraber daha önce uzak bölgelere ulaştığı gibi şimdi de özellikle Irak'a yakın olan bölgelerden Yenur, Karmisen ve Hulvan'a ulaştı. İnsanlara, kendilerine harekete geçme emrini vermesi durumunda hareket etmeleri için yiyecek ve erzak hazırlamalarını, hayvanları için yem toplamalarını söyledi.

Bağdat'ta pek çok Türk topluluk vardı. Tuğrul Bey onlara mektup göndererek umumi olarak güzel şeyleri ve hayrı va'detti.

Abbasî halifesine gelince, o, Tuğrul Bey'den yana oldu ve Bağdat'ın tüm camilerinde Tuğrul Bey adına hutbe okunması emrini verdi. Ancak oradaki Türkler Tuğrul Bey'i istemedi ve halifeye kendi görüşlerini bildirmesi için bir elçi gönderdiler.

Büveyhî hükümdarı (Meliku'r-Rahim) bu husustaki inisiyatifi, istediği şekilde karar alması için Halife'ye tevdi etti. Meliku'r-Rahim'in emîrleri de aynı şekilde davrandı. Böylece Abbasî Halifesi, Tuğrul Bey'e elçi göndererek kendisine itaat etmesini istedi ve öyle de oldu.

Sonra Tuğrul Bey Bağdat'a girmek için Abbasî halifesinden izin istedi, Halife de izin verdi ve onu karşılamak için kalabalık bir alay tertip ederek yola çıktı. Bu karşılama alayında vezir, bakanlar, kadılar, devlet yetkilileri ve Meliki'r-Rahim'in ordusunun komutanları vardı.

Tuğrul Bey, insanların kendisini karşılamak için toplandıkları haberini alınca onlarla görüşmeleri için önden veziri Ebu Nasr el-Kenderi ile bir heyet gönderdi, daha sonra da kendisi Bağdat'a girdi. Böylece Tuğrul Bey bürokrat topluluğu tarafından resmen karşılanmış oldu. Ancak halkın duyguları bu resmî karşılama heyetinin duygularıyla aynı değildi.

İleride göreceğimiz üzere Tuğrul Bey'in Bağdat'a girmesi ve hutbelerde isminin anılması şaşırtıcı bir durum olmuştur. Zira bu, Şiî olan Büveyhî yönetiminin sona erip yerine Sünnî olan Selçuklu yönetiminin gelmiş olması demekti.(56)

Büveyhî devletini Emîr Büveyh b. Hüsrev kurmuştu. Onun Ali, Hasan ve Ahmed adında üç çocuğu vardı. Onların kökenleri Farisîlere dayanır. İlk ortaya çıkışları hicrî 321 yılında Fars beldelerinin hâkimiyeti altındaki döneme tevafuk etmiştir. En son hükümdarları da Melikü'r-Rahim olmuştur.

Hicrî 334 yılında küçük kardeş Ahmed b. Büveyh Bağdat'a doğru hareket etti. Savaşmadan Bağdat'a girdi ve önce Halife'ye itaat ederek "Muizzudevle" lakabını aldı. Ahmed b. Büveyh Irak'ta yirmi seneden fazla yönetimde kaldı. Bu süre zarfında Şiîliği yaydı, Sünnî yapıyı dağıttı, insanların arasına kin ve nefret tohumu ekti, Büveyhîleri ehl-i sünnete karşı kışkırttı ve cami imamlarına (hutbelerde) ilk üç halifeye lanet etmeleri emrini verdi. Bu yüzden Bağdat'ta insanlar

(56) Isbehanî, *Tarihu Devleti's-Selacike*, s. 20.

arasında bir çatışma meydana geldi ve Müslümanlar arasında pek çok kişi kurban gitti.

Hicrî 338 yılında Bağdat'ta bir fitne ortaya çıktı ve bunun neticesinde Kerh şehri yağmalandı. Hicrî 340 yılında Kerh şehrinde başka bir fitne daha ortaya çıktı ki bunun sebebi Büveyhî Şiîlerinin kindarlığıydı. Hicrî 341 yılında bir grup, tenasühün (reenkarnasyon) olduğunu iddia etti. Muizzuddevle (Ahmed b. Büveyh) o kişilerin salınmasını emretti. Zira bu fikir kendi inancında da yaygındı.[57]

Hicrî 346 yılında Bağdat'ta Sünnîlerle Şiîler arasında çatışmalar yeniden başladı. Bunun sebebi Şiîlerin sahabîlere küfretmesiydi ve birçok insan bundan dolayı öldürüldü. Hicrî 347 yılında birçok beldede sahabîlerin tekfir edilmesi ve onlara küfredilmesi yaygın hale geldi.

Hicrî 348 yılında sahabîlere küfredilmesi sebebiyle Şiîler ile Sünnîler arasında çatışmanın fitili ateşlendi ve bu çatışma hicrî 349 yılına kadar devam etti. Fitneler öyle büyüdü ki Bağdat'ın camilerinde cuma namazı kılınamadı. Hicrî 351 yılında Büveyhîler Muaviye'ye, önceki halifelere ve Hasan'ın dedesinin yanına defnedilmesine engel olanlara lanet okumaya başladı. Muizzuddevle ise bunlara engel olmadı, itiraz etmedi ve ehl-i sünnetin hissiyatını önemsemedi. Engel olmak yerine hile ve entrikaları tercih etti. Zira onlar takiyyeyi iyi yaparlardı ve bu konuda uzmanlardı. O dönemde Muizzuddevle'nin

---

(57) Yusuf b. Tağriberdi Zahirî el-Hanefî, *Nücumu'z-Zahire fi Muluki Mısri ve'l-Kahire*.

oğlu Bahtiyar, Rumlar tarafından yaklaşan baskına karşı koymak için Bağdat halkından yardım istedi. Bağdat halkı da bu çağrıya müspet yanıt verdi. Bahtiyar, Rumlara karşı savaşmak için halifeden de orduyu teçhiz etmesi için yardım ve destek talebinde bulundu. Halife de (Kaimbiemrillah) orduyu finanse etmek için evinin eşyalarını satıp Bahtiyar'a verdi. Ancak Bahtiyar savaşı paravan olarak kullandı (aslında savaş sözkonusu değildi) ve toplanan yardımları kendi zimmetine geçirdi. O, halifeden ve halktan yardım talep ederken dürüst davranmadı. Onun gayesi Sünnî hilafeti zayıflatmak ve malî kaynaklarını tüketmekti. İşte tüm bunlar, onların mezhebî taassubiyetinin neticelerinden olmuştur. Onların İslam'a dostlukları sadece şeklî olup bir aldatmacadan ibarettir. Allah *celle celaluhu*'nun, mücrime, düşmanlara ve haddi aşanlara karşı -uzun süre sonra bile olsa- kısas yapması sünnetullahtandır. Hatta aynı fiili Müslümanlar bile yapsa…

Neredeyse sahabeye yapılan küfürler nedeniyle düşmanlığın olmadığı, fitnelerin çıkmadığı bir yıl geçmemiş gibiydi. Abbasî hilafeti, Şiîlerin ehl-i sünnete karşı aşağılık tavrını engelleme hususunda aciz kalıyordu. Hilafetin bu acizliğinden dolayı Büveyhîler, "ehl-i beyt sevgisi" adı altında yalan ve iftira içerikli bir bahaneyle ümmet arasında mezhebî kini yayma fırsatına sahip oldular ve böylece sahabeye küfür etmek aleni bir şekilde yayıldı. Neticede onlar mezhebî savaşlara zemin hazırladılar, yeryüzünde fitne ve fesat çıkarttılar ve Halife'yi görevinden azledecek seviyeye ulaşarak onu basit gördüler. Böylece halifelerin nüfuzu Büveyhî hâkimlerinin/

egemenlerinin elinin altında kaldı. Bu hâkimler de Abbasî halifelerine tasallut oluyor, onların otorite ve kuvvetlerini sınırlıyorlardı. Tüm bunların sebebi Abbasî hilafetinin zayıflığı ve Büveyhî Muizzuddevle'nin hicrî 360 yılında, Müslümanlara galip gelsinler diye Karmatîlere silah ve levazım yardımında bulunmasıydı.

İmam Zehebî şöyle demiştir: "İslam'ın hükümleri Büveyhoğullarının ve Rafızî Ubeydîlerin döneminde zayi oldu, onlar cihadı terk ettiler. Rum devletinin Hristiyanları aktif ve dinamik bir hale geldi, şehirleri fethettiler, bazı insanları öldürdüler, bazılarını da esir aldılar."[58]

İbn Kesir ise Büveyhîleri şöyle anlatıyor: "Rafızîler hicrî dört yüz yıllarında Büveyhî devletinin içinde çok etkin bir hale gelmişlerdi. Aşure günü Bağdat'ta ve diğer şehirlerde caddelerde davul çalarlar, yollara ve çarşılara kül ve saman serperlerdi. Yine onlar dükkânlara siyah kumaş asar ve insanlar aşure gününde hüzünlerini ve gözyaşlarını izhar ederlerdi. Onların birçoğu Hz. Hüseyin'in çektiği susuzluğu anlamak için o gün su bile içmezdi. Çünkü o susuz bir şekilde öldürülmüştü. Sonra kadınlar dışarı yüzlerini açarak çıkar, yüzlerini ve göğüslerini tokatlar, çarşılarda yalın ayak bir şekilde gezerlerdi. Onlar bu ve buna benzer şekilde çirkin bid'atleri işler, ürkütücü bir şekilde hevalarının peşinden gider ve kendi uydurdukları şeylerle rezalet çıkarırlardı."[59]

(58) Zehebî, *Nubela*, 16/232.
(59) İbn Kesir, *Bidaye ve'n-Nihaye*, 8/220.

Büveyhîleri felsefeciler, kelamcılar ve Musa b. Davud eş-Şirazî gibi Şiîler de desteklemişlerdir. Musa b. Davud eş-Şirazî, Karmatî[60] mezhebine mensuptu.

Büveyhîlere sapkın insanlar, dalaleti yaymak isteyenler, insanları yoldan çıkartmak isteyenler, sünneti hafife alanlar ve din düşmanlarıyla anlaşma yapanlar destek verdiler. İhvan-ı Safa cemaati de Büveyhîlere destek oldu. Bu cemaat habis bir cemaatti ve İbn Teymiyye onları şöyle tanımlamıştır: "İhvan-ı Safa'ya ait risaleleri Bağdat'ta Büveyhî devletinde bir cemaat yazmıştır. Onlar da sapkın felsefeci Sabiîlerdendi. Onlar alternatif Sabiî dini ile Hanif dinini cem etme iddiasını gütmüşler, şeriatın sözlerine karşı felsefecilerin sözlerini getirmişlerdi ki bu sözlerde küfür, cehalet ve pek çok şey vardı. Tüm bunlara rağmen büyük kadıların bulundukları şehirlerdeki insanların bazıları bu sözlerin Cafer-i Sadık'a ait olduğunu iddia ettiler. Bu, zındıkça bir söz ve yobazca bir cehalettir."[61]

Yine İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Büveyhoğulları ve benzerî devletler hep ehl-i sünnete muhalif davranmışlardır. Onlar arasında yerilmiş olan sapkın mezhepler, bazıla-

---

(60) Hamdan Karmat tarafından kurulan ve Batınîliğin bir kolu olan fırkadır. Hamdan Karmat 870 yılında Kûfe yakınında Daru'l-Hicre adını verdiği bir konak kurmuş ve burayı taraftarlarının üssü olarak kullanmıştır. O, cahil halkı ve Abbasî halifesine karşı olanları etrafında toplayıp sapkın fikirlerini yaymıştır. İslam dininin emirlerinin pek çoğunun gereksiz ve yersiz olduğunu söyleyen ve bugünkü komünizmde bulunan mülkiyette ortaklık fikrini savunmuştur. (M).

(61) İbn Teymiyye, *Mecmuu'l-Fetava*, 4/51.

rında zındıklar varken, bazılarında Karmatîler, felsefeciler, Mutezilîler ve Rafizîler çoktur. Bu tür sapkın görüş onlarda çoktu ve onlara tahakküm etmişti. O zamanlar İslam ve sünnet ehlinde bilinmeyen bir gevşeklik ve zayıflık vardı. Hatta öyle ki Hristiyanlar İslam topraklarının sınırlarına kadar gelip oraları ele geçirmiş, Karmatîlik Mısır'da, doğuda ve batıda yaygın hale gelmiş, pek çok hadise cereyan etmişti."[62]

Hatib el-Bağdadî şöyle demiştir: "Bâtınîlerin Müslüman mezhep ve fırkalara verdiği zarar Yahudi, Hristiyan ve Mecusîlerin onlara verdiği zarardan daha çok olmuştur. Hatta Dehrîlerin ve diğer kâfir fırkaların verdiği zarardan bile büyük olmuştur. Hatta onların ahir zamandaki Deccal'den bile daha büyük zararı olmuştur. Çünkü onların çıktıkları günden zamanımıza kadar Batınî iddialarıyla dinden saptırmaları, ahir zamanda çıkacak olan Deccal'in dinden saptırmasından daha çok olmuştur. Zira Deccal'in fitnesi, kırk günden fazla değildir. Batınîlerin rezillikleri, yağmur damlalarından ve kum tanelerinden daha fazladır."[63]

İbn Kesir onlar hakkında şöyle demiştir: "Muizzu'ddevle Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Büveyh ordusuyla beraber ilerliyordu. Bağdat'a yaklaştığında Halife Müstekfi Billah ona elçiyle beraber hediyeler gönderdi ve elçiye şunu söylemesini emretti:

---

(62) İbn Teymiyye, *el-İntisar li Ehli'l-Eser*, 35.
(63) Hatib el-Bağdadi, *El-Fark Beyne'l-Fırak*, 247.

'Ona söyle ki ben onun buralara gelmesinden mutluyum. Ben Türklerin şerrinden dolayı gizlendim. Zira Türkler Musul'a doğru hareket ettiler.'

Elçiyle beraber hilat ve hediyeler de gönderdi.

Muizzu'd-devle b. Büveyh, o yılın Cemadiye'l-evvel ayının on birinci günü Bağdat'a girdi ve Şemmasiye kapısında konakladı. Ertesi gün de Halife'nin yanına gitti ve ona biat etti. Halife Müstekfi de ona hilat giydirdi ve Muizzu'd-devle(64) lakabını verdi. Onun kardeşi Ali'ye 'İmadu'd-devle,'(65) diğer kardeşi Hasan'a da 'Rüknu'd-devle'(66) lakabını verdi. Onların lakaplarını da altın ve gümüş paraların üzerine yazdırdı.

Muizzu'd-devle güvendiği bir hizmetçinin evinde konakladı. Onun Deylem'deki adamları ise insanların evlerinde konakladılar ki insanlar bu durumdan dolayı çok büyük sıkıntılar yaşadı. Muizzu'd-devle, İbn Şirzad'a güveniyordu ve gücü eline geçirdiğinde onu haraç almak için görevli tayin etti. Halife'ye de günlük beş bin dirhem nafaka bağlattı. Bir dönem işler bu şekilde yürüdü.

Cemadiye'l-ahirenin yirmi ikinci günü olduğunda Halife'nin huzuruna çıktı ve onun önündeki mindere oturdu. O esnada Deylem'den gelen iki adam Halife'nin kolundan tutup tahtından indirdi ve sürükleyerek götürdüler. Onun sarığı boynuna dolandı. Muizzu'd-devle yerinden kalktı, der-

---

(64) Hanedan'ın yücelticisi demektir.

(65) Devletin destekçisi (direği) demektir.

(66) Devletin rüknü (sütunu) demektir.

ken halifenin sarayı karıştı. Hatta öyle ki Muizzu'd-devle'nin harimi de endişeye kapıldı. İş kötü bir hal aldı. Ardından Halife, Muizzu'd-devle'nin evine yürütülerek götürüldü ve orada tutuklandı. Derken Ebu'l-Kasım el-Fadl b. Muktedir getirildi ve ona halife olarak biat edildi. Müstekfi'nin gözleri kör edildi ve hapse atıldı. Hicrî 338 yılı olan vefat tarihine kadar da hapiste tutuldu."(67)

Kadı Ebu Muhammed el-Hüseyin'in anlattığına göre Muizzu'd-devle Büveyhî Ahmed, Abbasî hilafetini küçümsüyordu ve Abbasî halifelerini aşağılıyordu. Sonra Halife Müstekfi'yi yakalattı ve gözlerini kör ettirerek ölümüne kadar onu hapiste tuttu. Hilafet koltuğuna Muti'yi (h. 334-363) oturttu ve ona günlük yüz dinar maaş tayin etti. Sonra bu maaşı kesti ve küçük bir yer vererek oradan geçimini sağlamasını istedi. Onun işlerini yürütecek bir kâtip de tayin etti."(68)

Isbehanî, Selçukluların eğitim ve öğretime büyük önem verdiklerini zikreder... Görüyoruz ki Selçuklular güçlü olduğu dönemlerinde saraylarda çocuklarını yetiştirsinler diye "Atabek" adını verdikleri "Lala"lar ediniyorlar ve lalalara, çocuklarını yetiştirmeleri ve savaş zamanı askerî hizmet vermeleri karşılığında büyük araziler/yerler verdiler ve onları değerlendirmesini istediler.(69)

(67) İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 1725.
(68) Kadı Ebu Muhammed Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed Merverruzi, *Talika*, 1/53.
(69) Isbehanî, *Tarihu Devleti's-Selacike*, 6.

Ravendi de *Rahatu's-Sudur* adlı kitabında şöyle demiştir: "Duyduğuma göre Tuğrul Bey, kardeşine bir ok vererek 'Bunu kır' dedi. Kardeşi de o oku alarak zorlanmadan kırdı. Tuğrul Bey sonra kardeşine iki ok verdi, kardeşi yine zorlanmadan iki oku kırdı. Tuğrul Bey üç tane oku verdiğinde bu defa kardeşi zorlanarak o okları kırdı. Ok sayısını dörde çıkarttığında kardeşine bu okları kırmak çok zor geldi. Sonra Tuğrul Bey, kardeşine şöyle dedi:

'Bizim durumumuz da bu okların durumu gibidir. Eğer dağılırsak sayıca çok az insanın bile bizi kırması basit olur. Ancak bir araya gelirsek hiç kimse bize galip gelemez. Bizim aramızda ihtilaf neşet edecek olursa dünyayı fethetmek bizim için kolay olmaz, düşmanlar bize galip gelir ve mülk elimizden gider.'"[70]

Büveyhîlerin devlet yönetiminin son dönemlerinde çekişmeler vuku buldu. Bu çekişmeler üç kardeş arasında cereyan etti. Hatta aralarında savaş çıktı. Bundan dolayı da onlar Haricî tehlikesini göz ardı ettiler. Büveyhîlerin sonu da Tuğrul Bey'in eliyle, o, Bağdat'a girdiğinde olmuştur. O Bağdat'a girdiğinde Büveyhîlerin son yöneticisi olan Meliku'r-Rahim Ebu Nasr Hüsrev'i ve önde gelen emîrlerini yakaladı. Melikü'r-Rahim'i Re'y şehrine prangaya vurulmuş bir şekilde gönderdi. Melikü'r-Rahim 1058 (450 h.) yılında Re'y şehrinde öldü. Böylece Büveyhî devleti sonra ermiş oldu ve yap-

(70) Ravendî, *Rahetu's-Sudur ve Ayetu's-Sürür fi Tarihi Devleti's-Selcukiyye*, 165.

tıkları kötülüklerin kökü kazındı. Onların yok olmasıyla sahabeye küfredilmesi ve Hz. Aişe'ye iftira atılması da ortadan kaldırılmış oldu. Yine Rafizîlerin lideri Ebu Abdullah Cellab öldürüldü, mescitlerin kapılarındaki küfür yazıları kaldırıldı ve mezhebî fitneler yok edildi. Böylece Büveyhîlerin son yöneticisinin idaresi de nihayete erdi.

Tuğrul Bey, Türk kumandan olan Ebu'l-Haris Arslan Besasiri'nin fitnesini de ortadan kaldırdı. Ebu'l-Haris Arslan Besasiri, Abbasî halifesine yakın duruyordu ancak Ubeydî Fatimî mezhebine mensup biriydi. Fatimîlere mektup yazıyor, onların faydasına işler yapıyor ve Abbasî iktidarının kalbine darbe yapmak istiyordu.

Ancak Tuğrul Bey onu da ortadan kaldırdı ve Halife'ye eski itibarını ve yetkisini yeniden kazandırdı. Halife, hilafet karargâhından kovulmasından sonra tekrar o karargâha geri döndü. Selçuklular İslam âleminin birliğini sağladı, nüfuzları arttı ve muteber bir pozisyona eriştiler. Tuğrul Bey'in miladî 1063 (455 h.) yılında vefatından sonra yerine yeğeni Alparslan geçti.

Isbehanî, Tuğrul Bey'in vefatından sonraki dönem için şunları söylemiştir: "Miladî 1071 (463 h.) yılında Alparslan komutasındaki Selçuklu ordusu, Abbasî hilafeti adıyla Bizans imparatoru Romen Diyojen'e karşı kat'i zafer elde etmeye güç yetirebilmiş ve onu Malazgirt bölgesinde esir etmiştir. Bu bölge Fırat nehrinin üst bölgesi, (o zamanki) Ermenistan topraklarındaki Van gölünün kuzey tarafındadır.

Selçuklular, Abbasîlerden ve Fatimîlerden oluşan İslam kuvvetlerinin gerileyiş döneminde gelmişler, doğu İslam devletlerini birleştirme hususunda başarılı olmuşlar, haçlılara ve Bâtınîlerden bitkin düşmüş olanlara karşı cihat yapmada Müslümanlara bir canlılık ve dinamizm kazandırmışlardır. Denir ki Selçuklu sultanı Tuğrul Bey, Abbasî halifesi Kaim Biemrillah'a mektup yazarak onun dostu olduğunu belirtmiş, İslam'ın sancağını ve Allah'ın adını yüceltmek ve İslam'ı batıya yaymak için kendisine muhabbet duyduğunu beyan etmiştir.

Abbasî halifesi de miladî 1040 (432 h.) yılında Selçuklu devleti yöneticilerine "sultan" unvanı verilmesini onayladı. Bu daha taze kan Selçuklu devletine şer'î bir sıfat kazandırmış, Bizanslılarla mücadeleye karşı ve kaybedilmiş toprakları tekrar kazanmada dinî bir koruyucu kimlik olmuştur. Öyle ki Bizanslılar Ermeni ve Anadolu topraklarını daha önceden işgal etmişlerdi. Selçuklulara verilen bu paye, onların mücahit olmaları, İslam'ın savunucuları olmaları ve İslam davasını yayma yolunda gayret edici olmaları hasebiyle onlara büyük bir İslamî şöhret kazandırmıştır.

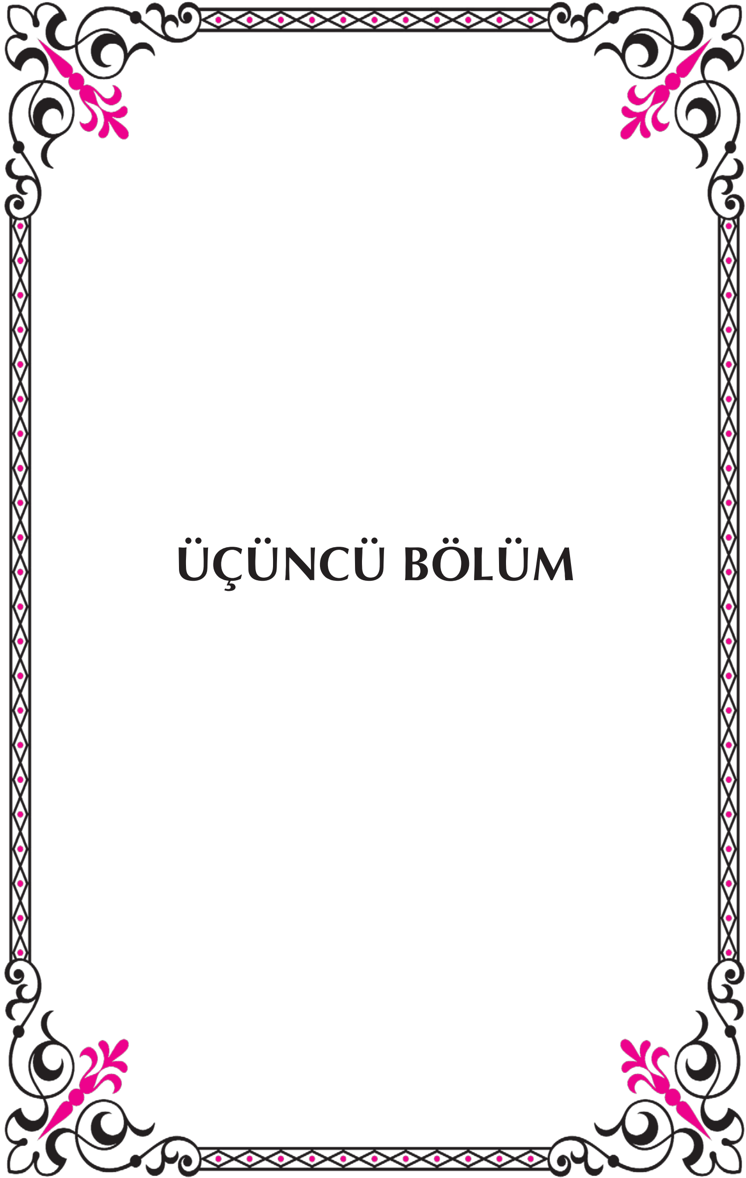
Tüm bunlar da Selçukluların yakın Asya'da İslam davetini yayma yolunu onlara açmıştır. Şöyle ki: Alparslan, amcasının oğlu Kutalmış'ı Anadolu'ya yönlendirdi ve orada Rum beldelerine izafeten Rum Selçuklu Devletini kurdu. O tarihten itibaren İslam dini yakın Asya'ya yayılmıştır ki günümüzde bilinen ismiyle buralar Anadolu İslam beldeleridir.

Aynı şekilde Selçuklular Nizamiye Medreselerini de kurmuşlardır. Bu medreseler ilmin neşet ettiği mekânlardır ve hedefleri de cihad ruhunu Müslümanlar arasında yaymak ve ırkçılığa karşı koymaktır. Mesela Selçuklu veziri Nizamu'l-Mülk, Nizamiye Medresesi'ni Bağdat'ta kurmuştur. Nureddin Zengi Şam'da, Selahaddin Eyyubî Mısır'da aynı yolu takip etmiştir.

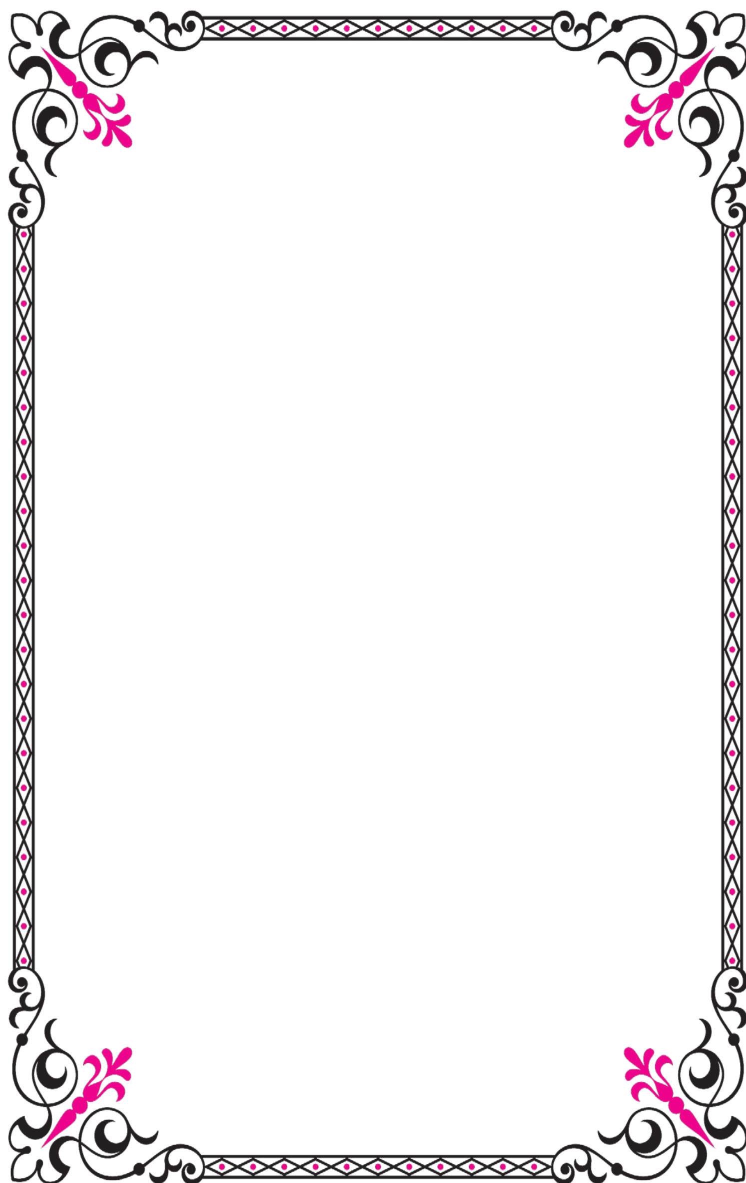
Eyyubîler hakkında şunu söylemek mümkündür: Eyyubîler Selçuklu siyasetinin etkisinde kalarak Mısır ve Şam'ın her tarafına medrese inşa etmeye çok önem vermişlerdir.(71)

---

(71) Isfahani, a.g.e., 597.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAFEVÎ AİLESİ VE SAFEVÎ DEVLETİ'NİN KURUCUSU ŞAH BİRİNCİ İSMAİL

Safevî ailesinin ortaya çıkışı Safiyyuddin Erdebilî (d. 1252-ö.1334) ile başlar. O, Sünnî mezhebe mensuptu ve tasavvuf ehliydi. Aslı Azerî Türkmen kabilelerine dayanırdı. O, Şafiî olan Tacettin Zahit Geylanî'ye tabiydi. Safiyuddin, Erdebil'de Sufî bir fırka kurdu ve "İhvan" adını verdi. Sonra bu fırka yayıldı ve tabi olan insanlar çoğaldı. Onun müritleri Türkmen kabilelerindendi. Cemaati, ikamet etmiş olduğu Azerbaycan'da genişledi.

Safiyyuddin Erdebil'in vefatından sonra oğlu Sadreddin Musa (d. 704 - ö. 794 h.) bu fırkanın başına geçti. İhvan fırkasının adını "Safevî tarikatı" olarak değiştirdi. Bunu da babasının Safiyyuddin ismine nispetle yaptı.

Onun ölümünden sonra tarikatın idaresini oğlu Hoca Ali üstlendi ve otuz altı yıl boyunca tarikat liderliğini sürdürdü. Ondan sonra ise oğlu İbrahim b. Hoca Ali liderliğe geçti de lakabı "Şeyhu Şah (Şahın Şeyhi)" oldu. Onun üzerinde Şia'nın ritüelleri ve Şiîlik net bir şekilde görülüyordu. O, kendi tebaasını Dağıstan'da ehl-i sünnetle çatışmaya sürükledi ve hicrî 851 yılında vefat etti.

İbrahim b. Hoca Ali'den sonra onun küçük oğlu Cüneyd liderliğe geçti. O da babası gibi Şia'ya taassub derecesinde bağlı olup ehl-i sünnete karşı savaştı. Diyarbakır'da karargâh

kıldı ve orada Uzun Hasan ile karşılaştı. Hicrî 861 yılında öldürüldü. Ondan sonra tarikatın liderliğine oğlu Haydar b. Cüneyd geçti. Sonra Haydar, Uzun Hasan'ın kızıyla evlendi. Ona da "Safevî ailesinin sultanı" lakabı verildi. O, tebaasına on iki kıvrımlı kırmızı sarık takmalarını emretti. Bunu da Şia'nın on iki imam inancına nispetle yaptı. İnsanlar onları "Kızılbaş" olarak isimlendirdi. Hicrî 893 yılında öldürüldü.

Haydar b. Cüneyd'den sonra 1. İsmail b. Haydar, Safevî liderliğine geçti. O hicrî 892 (1487 m.) yılında doğdu. O küçüklüğünde Lahican beldesinde ismi Necm olan bir kuyumcunun yanına sık sık gitti ve ondan Rafızîliği(72) öğrendi.

O, kızılbaş olan tebaasıyla bir kuyumcunun evinde bir araya gelirdi. Bu bölgede sapkın fırkaların geniş bir manevra alanı vardı. Sağlam akideye sahip insan sayısı az olduğundan Şiîliği ve cehaleti yaymada kolay yolları bulmak mümkündü.

Şah İsmail, Keylan şehrine yerleşti ve ataları gibi o da radikal bir Şiî oldu. Kızılbaşlardan oluşan tebaasını hicrî 905 yılında (Miladî 1500) etrafında topladı. Onlardan idarî işleri, ordu yönetimini ve siyasî becerileri öğrendi. Hüküm verme konusunda deneyim kazandı ve uzmanlaştı. Tüm gayretini babasının katili olan Şirvan Meliki Ferruh Yesar'dan intikam almaya yoğunlaştırdı (907 h.), Türkmen kabilelerinden biat

---

(72) Kendisine Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer sorulduğunda Zeyd b. Ali onlara rahmet okuduğu için bir kavim Zeyd'i reddetti. Zeyd de onlara, "Beni rahmet dilediğim için mi reddettiniz?" dedi ve ondan sonra o kavme "Rafızîler" ismi verildi.

aldı. Tırnakları yer tutup kuvveti artınca günahla böbürlenmeye başladı. Kızılbaşlardan oluşan yedi bin savaşçının bulunduğu ordunun başına geçerek Şemahî tarafına hareket etti. O, bu dönemde henüz on dört yaşındaydı. Derken savaş başladı, Şirvan'ın hâkimine (Ferruh b. Yesar'a) karşı galip geldi ve onu öldürüp cesedini yaktı.(73) Ferruh b. Yesar'ın babası Halilullah'ın mezarını kazdırdı, onların tüm mallarına el koydu ve onları yönetimden uzaklaştırdı. Tüm bunlara bakıldığında Şah İsmail'in şiddet ve sertliğinin hangi boyutta olduğu aşikâr bir halde görülüyor.

O, Bakü'yü idaresi altına almada da başarılı oldu. Komuta ettiği orduyu ganimetlerle destekledi, düşmanlarına yetişmeye ve onlarla karşı karşıya gelmeye imkân buldu. İran halkı, zaferi elde eden Safevî ailesinin tüm mücadelesinde

(73) İbrahim Fasih Sıbğatullah el-Haydari şöyle demiştir: "Onun aslı Şah İsmail'in Safevî ailesine dayanmaktadır. O, Şiîliği seçmemiş, kuzey Irak'a kaçmış ve orada sünnet üzere bir hayat sürmüştür." Sıbğatullah el-Haydari şöyle devam etmiştir: "O herhangi bir yere gittiğinde fesat tahrikçileri onun başına üşüşmüş ve birçok asker hemen yanına gelmişti. O, savaşmak için Şirvan Şah'ın topraklarına gitmişti. Şirvan Şah'ın ordusu hezimete uğrayınca Şah İsmail'in ordusu onu da esir almış ve Şah İsmail'e getirmişti. Şah İsmail onun büyük bir kazana koyularak pişirilip yenmesi emrini vermişti. Şirvan Şah'ın adamları da onun dediklerini yaptılar. Sonra pek çok ciddi olay daha yaşanmış ve Şah İsmail bu olaylardan zaferle çıkıp pek çok hazineye sahip olmuştur." (*Kitabu İnvanu'l-Mecd fi Beyani Ahvali Bağdat ve'l-Basra ve'n-Necd*, sh 119, İbrahim Fasih b. Seyyid Sıbğatullah el-Haydari el-Bağdadi, ö. 1882 m.)

yanında öbekleşmeye başladı ve Şah İsmail'i, devrik yönetim ailelerinin baskısından ve savaşlarından kurtarıcı bir insan olarak kabul etti.

Şirvan melikinin (Ferruh b. Yesar) ölümünden sonra Şah İsmail, Şirvan melikinin müttefiklerinden Akkoyunlulara bir elçi gönderdi. Şah İsmail, atalarının uğradığı zulümlerden dolayı onlara karşı zaten düşmandı. Bu nedenle onlara ya Şiî mezhebini kabul etmelerini ya da babasının dökülen kanının intikamını alacağını söyledi. Bunun için azim ve bağlılığını alternatifsiz bir şekilde İran'ın tek bir Şiî mezhebi olmasına yoğunlaştırdı ve bu husustaki taassubiyette aşırıya giderek devletin temelini Şiîliğe dayandırarak idare şeklinde de Şiîliği esas almaya önem verdi.

Şah İsmail, Elvend Mirza komutasındaki Akkoyunlu ordusuyla miladî 1501 (hicrî 907) yılında Şurur mevkiinde karşı karşıya geldi ve Akkoyunluları yendi. Akkoyunlu ordusu Osmanlılarla Safevîler arasında bir barikat gibiydi ve Şah İsmail bu barikatı yıktı. Akkoyunlu ordusunun teçhizatını ganimet olarak alıp kendi ordusuna kattı ve Tebriz'e doğru yönelerek muhaliflerine karşı çok sert davrandı. Çocuk, kadın, erkek ve âlim demeden çoğunun bedenlerini parçaladı. Hatta Akkoyunluların öldürülmüş liderlerinin cesetlerinin kabirlerden çıkartılmasını emretti ve yirmi binden fazla masum insanı öldürdü.

Şah İsmail, kendi coğrafî sınırları içinde durmamış, Hemedan'daki Akkoyunlulara da saldırmıştı. Onların li-

derleri ise Elvend Mirza'nın oğlu Sultan Murad idi. Sultan Murad, babasının vefatından sonra onun yerine geçmişti. Şah İsmail ile onun arasında çok çetin bir savaş vuku buldu. Şah İsmail'in ordusu, Akkoyunlu sultanı Murad'ın ordusunu yendi, Sultan Murad da Şiraz'a kaçtı. Şah İsmail de onun kaçışını fırsat bilerek Şiraz'a doğru ilerledi. Oraya girince kılıç zoruyla Şiî mezhebini egemen kıldı.

Şah İsmail İran'da Safevî Devletini kurduğunu ilan etti ve başkentini de Tebriz yaptı. İlk Safevî hükümdarı oldu ve devletin mezhebinin İmamiyye Şiî mezhebi olan İsna Aşeriyye olduğunu ilan etti. Hiçbir ön hazırlık yapmadan İran'ın her tarafında Şiîliği resmî mezhep yapmıştır. Bu, onun ilk icraatıdır. Bu kararını da sert ve şiddetli bir şekilde ve kılıçla uygulamıştır.

İran'ın daha önceki mezhebi Şafiî olmasına rağmen Şiîliği İran'ın her tarafına yaymak için hızlı davranmıştır. İran'da daha önceden Şafiîlerin yanı sıra az da olsa Hanefî mezhebine mensup insanlar vardı. Rey, Kum ve Kaşan şehirlerinde ise Hanefîlerden de az sayıda Şiî vardı. Şiîliğin yayılmasında İsmailiye fırkası önemli rol oynamış ve bu fırka İran'a Şiîliğin girmesi için uygun atmosfer oluşturmuştur. Ancak insanların Şiîlikle ilgili fiilleri reddetmesi çok sert olmuştur. Hatta Şiîler de buna tepki göstermiş ve Şah İsmail'e şöyle demişlerdi:

"Tebriz şehrinin dörtte üçü Sünnîlerden oluşuyor ve onlar Şiî mezhebine dair bir şey bilmiyorlar. Korkarız ki onlar, 'Biz Şia melikini istemiyoruz' derler."

Onların bu sözlerine karşı Şah İsmail şu cevabı vermiştir: “Bu durum benim için çok da önemli değil. Allah ve masum imamlar benimle beraberdir. Ben kimseden korkmam. Hatta Allah’ın izniyle o insanlardan biri Şiîliğin tek bir harfi hakkında bile ileri geri konuşsalar ben kılıcımı onların boynuna indiririm ve yaşayan tek kişi bile bırakmam.”

Şah İsmail camilerin imam ve hatiplerine on iki imamı yâd etmeleri ve ilk üç halifeye küfretmeleri emrini verdi. Camilerin müezzinlerine de teşehhütte “Eşhedu enne Alliyyen veliyyullah ve Hayye ale hayri’l-amel.”(74) demelerini emretti.(75)

İran’da Safevîlerden önce de sonra da halk esnek bir idare şekliyle yönetiliyordu ki bu idare şekli yaşamın gereksinimlerini karşılamaktan uzaktı. İnsanların tamamı fakirdi ve hayatlarında hiç refah görmemiş mazlum bir halktı. Siyasî kargaşa toplumu bütünleştirmemiş, onlara bir nebze olsun istikrar, güven ve barış ortamı ümit etme fırsatı vermemişti. Bilakis savaşlar, ah u figanlar, iç ve dış mücadeleler daha da artmıştır. Doğal olarak insanlar da İran’da yeni gelen rejimle uyumlu olmak zorunda kalmış, sosyal yapı, örf ve âdetler, esnek gelenekler bu duruma göre şekillenip yayılmıştır. Malumdur ki İran’da ikamet eden insanların etnik kökenleri farklı farklıydı. Bu durum da halkta ve idarede çeşitli zaafiyetlere sebep oluyordu.

---

(74) “Şehadet ederim ki Ali, Allah’ın dostudur. Haydi hayırlı amele koşun.”

(75) *Alemu Erau’s-Safevîyye*, s. 64.

Şah İsmail'in siyasî hedefleri vardı ve bu nedenle ardı arkası gelmeyen savaşlar vuku buluyordu. O, insanlara ah u figan ettirdi, felaket kapılarını açtı ve ümmetin ahvalini -zamanla bitecek olsa da- perişanlığa ve rezilliğe çevirdi.

Şah İsmail yönetimi de ehl-i sünnete -ki toplumun çoğunu ehl-i sünnet oluşturuyordu ve yönetim konusunda ehliyet ve bilgi sahibi idiler- Safevî yönetim merkezinde iş yapma fırsatı vermedi. Bunun sebebi, ehl-i sünnetin, Şah İsmail'in siyasî mezhepçilik anlayışına muhalif olmasıydı. İşte bu yüzden Şah İsmail de kendi mezhebinden dolayı Şiî unsurlara dayanarak hareket etti ve kendi mezhebine mensup olanları yayılmacı projesi kapsamında çeşitli şehirlere yerleştirdi. Bundan dolayı da çok ciddi boyutta çatışmalar vuku buldu. Zira orada ikamet eden insanların çoğu ehl-i sünnet vatandaşlardı ve onların inançları, Şah İsmail'in düşmanları olan Osmanlıların ve Özbeklerin inançlarıydı.

Sünnîlerin içeri ve dışarıyla olan bağı, Şah İsmail'in Şiî mezhebini bütünleştirme fikrini parçalıyordu. Diğer taraftan Sünnîlerin bütünleşmesi kendisi için hem haricî hem de dâhilî yönden tehlike arz ediyordu. Bu itibarla Şah İsmail, Sünnî Türklerin geçmişte de halihazırda da kendilerinin düşmanı olduğu, bu yüzden kendi eski krallık geleneklerini devam ettirmeleri gerektiği fikrini aşıladı ve buna insanları ikna etti.

Ancak bunun için yapması gereken doğudaki ve batıdaki haricî savaşları erteleyerek Türklerden olan muhaliflerini ve kendi destekçilerini Şiî mezhebi potasında eritmekti.

Kendi muhalifleri Türkmen kabileleriyken destekçileri ise Kızılbaşlardı. Şah İsmail, Safevî devletini ikame etmek için bu iki taraftan da istifade etti. Onları harekete geçirecek kuvvet, kavmiyetçiliği kullanmakla beraber mezhebî kuvvetti. Böylece Safevî devletini kurmak daha kolay hale gelecekti.

Şah İsmail, kendi mezhebî siyasetini sağlamlaştırmak için İranlıların kalbinde dinî ve milliyetçi ruhu diriltmek amacıyla din adamları sınıfına da yöneldi ve onlara, muhalifleriyle kendisi arasındaki hakemin kılıç olacağını söyledi. Bu nedenle İranlılar, ülkenin doğu ve batısında Sünnîlere karşı mücadele etmede, ülkenin içinde de Sünnîlere karşı egemen olmada Şiî mezhebinin aslî unsur olduğuna inandılar.

Bu dönemde İran'daki Sünnî Müslümanlar gerçekten zor günler yaşadılar. Öyle ki ırkçı işkencelere maruz kaldılar, öldürüldüler ve Şia mezhebini kabul etme baskısına uğradılar. Onlara ya sahabeye küfretmeleri ve Müminlerin annesi Hz. Aişe'ye iftira atmaları ya da öldürülmeleri seçenekleri sunuluyordu. Şah İsmail'in bir milyon Sünnî Müslümanı öldürdüğü söylenir. Onun zamanında çarşılarda, camilerde, minberlerde ve yollarda sahabeye küfredilir, Müminlerin annesi Hz. Aişe'ye iftira atılır, Hz. Hüseyin'in öldürülmesi münasebetiyle çeşitli uydurma toplantılar tertip edilir ve Sünnî Müslümanların kafalarına keskin aletlerle vurulurdu. Yüzü tokatlama, siyah elbise giyme âdeti de başlamıştı. Sünnîler de bunları yapmaya zorlanıyordu. Bu âdetlerin çoğu, Hz. İsa ve Hristiyanların karşılaştığı zorluklara temsilen yapılan

Hristiyanların ayinlerinden alınmıştır. Üstelik onlar bunun da farkındaydı.

Yine Şah İsmail, ezana "Eşhedu enne Alliyyen veliyyullah ve Hayye ale hayri'l-amel." ibaresini eklemiştir.

Merv şehrini istila ettikten sonra on binin üzerinde Sünnî Müslümanı, Şiîliği reddettikleri gerekçesiyle kesmiştir. Yine Şiî olmayan birçok Acem âlimi öldürülmüş, kitapları da yakılmıştır. Hatta âlim ve salih insanların kabirleri kazılıp cesetleri çıkartılarak yakılması emri verilmiştir. Şah İsmail, sadece Tebriz'de yirmi bin Sünnî Müslümanı katletmiş, yöneticilerin ve ordu komutanlarının öldürülmelerinin ardından hanımlarının namusunu mubah saymış, mallarına el koymuştur. Şah İsmail, ordusuna kendisine secde etmeleri emrini vermiş, onlar da secde etmişler ve onu kutsal saymışlardır.

Safevî devletinin lideri Şah İsmail'in, Şafiî ve Hanefî mezhebine mensup olan Sünnîlere karşı İran'da yaptığı kötülükler bu kadarla da sınırlı kalmamıştır. Irkçı sürgünler devam etmiş, bu uğurda kendisiyle ittifak içinde olduğu kabile ve aşiretlerden destek alarak her türlü gücünü kullanmıştır.

Şah İsmail ve onun peşinden gidenler başlangıçta "Sufî tarikatı (Kızılbaş)" adı altında ortaya çıkmışlardı. Daha sonra bu yapı şiddetli ve silahlı milis bir harekete evrildi ve onlar Şah İsmail'in yok edici ordusunu oluşturdular. Şah İsmail'in, tebaası üzerinde psikolojik bir tesiri vardı. Öyle ki emrettiği bir şey tereddütsüzce yerine getirilirdi. Hatta bir gün Tebriz'de bir camiyi kuşatmış ve ordusuna ehl-i beytin veya

Şia İsna Aşeriyye mezhebinin ismiyle hutbe okunmasına karşı çıkanların cezalandırılmasını emretmişti.

Yine Kızılbaşlardan olan ordusuna ve tebaasına, kendisine muhalif olanların işine karışma ve onları şiddetli şekilde cezalandırma yetkisi vermişti. Böylece Şah İsmail takiyye yapma döneminden sıyrılma vaktini başlatmış, İslam'dan önce Mecusîlerin sahip oldukları "yönetme hakkı" düşüncesini ilan etmiştir. Yine çocuklarını mirasçı olarak bırakmak da onlara göre haktı. Bu hak, Hz. Ali'nin oğlu olan Hz. Hüseyin'in Sasanî kralı Yezdicerd'in kızıyla evlenmesinden sonra daha çoğalmıştı. Böylece Hz. Hüseyin'in Sasanî kralının kızıyla evliliğinden dolayı oluşan yönetim hakkı ile Hz. Hüseyin'in imamet hakkı cem olmuş oldu.

Şah İsmail, orduyu desteklemeye çok önem verirdi. Hatta devletin hazinesi, orduya verdiği hediye ve bağışlardan dolayı bomboş kalmıştı. Bundaki amacı, kızılbaşların dışındaki askerleri cezbederek kendi sancağı altında toplamaktı.

Şah İsmail siyasetin esaslarını, yönetimin ve ekonominin temellerini atmış, devletin payandalarını kurmuştur. İşte bu hususlar, iki asır boyunca Safevî egemenliğinin sürmesine katkı sağlamış, bundan sonra da İran'ın bu Şiî medeniyeti günümüze kadar gelmiştir.

Şah İsmail, kızılbaşlardan olan Türkmen kabilelerine imkânlar tanımış ve onları İranlıların en yüksek mertebesine koymuştur. Onlar da beldelerde kök salmış ve zaman geçtikçe kuvvet, makam, toprak ve işletmelere sahip olmuş-

lardır. İdarî ve askerî olarak resmî devlet lakapları edinmişlerdir. Hatta öyle ki İran, kızılbaş memleketi olarak bilinir hale gelmişti.

Safevî olan Şah İsmail yayılmacı projelerini sürdürdü ve yakın Asya'dan ve batıdan kendisine taraftar toplamaya başladı. Osmanlı padişahı 2. Bayezid'e elçi göndererek Osmanlı devletinden, kendi müritlerinin Safevî devletinin ruhunu temsil eden Erdebil'i ziyaret etmeleri için müsamahakâr davranılmasını istedi.(76)

Şah İsmail, rakibi Sultan Selim'e karşı siyasî propaganda olarak Türkçe dilini kullanırdı. Karargahında resmî dili Türkçe yapmıştır. Rakibi Sultan Selim şiir/nazım dilini Farsça yapınca kendisi de şiir/nazım dilini Türkçe yapmıştır.

Şah İsmail kendi mezhebine teşvik eder, Şiî âlimleri yakınında tutar ve Osmanlı'nın egemenliği altında bulunan Anadolu topraklarında yardımcılarını kışkırtırdı.

Şah İsmail, Akkoyunlu devletine karşı zafer elde edince gücü İran'ın her tarafına yayılmıştı. Şah İsmail, Akkoyunlu devletinin lideri Murad Han'ı hezimete uğratmış ve Sünnî Türkmenlerin İran'daki saltanatını hicrî 909 yılında ortadan kaldırmış, Faris'e, Kirman'a, Arabistan'a,(77) Mazendaran'a, Esterabat'a ve Horasan'a hâkim olmuştu.

Sonra Meşhed şehrine ve Şiîlerin merkezi olan Merbikişan'a hâkim oldu. Sonra da hicrî 909 (miladî 1503)

---

(76) *Teşkilu Şahinşahi Safevîyye*, s. 91.

(77) O zamanki İran'ın güneyinde bulunan bir bölgedir.

yılında Kum şehrine gitti. Bu zaferlerden sonra Horasan ve Mazendaran'ın yöneticileri ona itaat etme ve velayetini kabul etme hususunda hızlı davrandılar. Bunun üzerine Şah İsmail İran'ın kuzeyini ve güneyini kontrol altına aldı.

Yezid bölgesinde direnişle karşılaşınca oraya Isfahan tarafından yöneldi ve onları yok etti. Sonra Ebruko bölgesinde de direnişle karşılaştı ve Yezidî Kürtler ona saldırınca Şah İsmail onları da yok etti.

Şah İsmail daha sonra Kerbela ve Necef bölgesine de yürüdü ve bu dinî merkezi de hicrî 914 (miladî 1508) yılında Safevî devletinin dinî nüfuz alanına kattı. Bu bölgelere de vali atadı ve onlara "Halifelerin halifesi" lakabını verdi.[78]

Şah İsmail daha sonra Huzistan, Leristan ve Karabağ taraflarına hareket etti, onlara Şiî mezhebini zorla kabul ettirdi. Tüm bunları yaparken yaşı henüz yirmi beşti ve bu yaşta Tebriz'de ve İran'ın diğer bölgelerinde kendi otoritesini güçlü kılmaya muktedir oldu.

Tüm bu zaferlerden sonra Sultan Bayezid, Safevî devleti ile irtibatını kuvvetlendirmek istedi ve Şah İsmail'e hediyeler gönderdi, tebriklerini iletti ve Sünnî Müslümanlar üzerindeki baskıların dindirilmesini, yapılan eziyetlerin kaldırılmasını ve onlara zarar verilmemesini talep etti. Zira Sünnîler, uğradıkları zulüm sebebiyle Osmanlı topraklarına göç etmeye zorlanmışlardı. Sultan Bayezid yine Şah İsmail'den Sünnî Müslümanların hem ölülerine hem de dirilerine karşı aklı selim ile

---

(78) *Alemu Era Safevî*, s. 112.

hareket etmesini talep etti. Zira kızılbaş ordusu Sünnîlere olan kinlerinden dolayı onların büyüklerinin mezarlarını kazıyor ve bu mezhebe tabi olanlara çokça eziyet veriyorlardı.

Safevî Şah İsmail hicrî 914 yılında Bağdat'ı işgal etme kararı aldı ve ordu komutanı olarak Lala Hüseyin Bey'i Bağdat'a gönderdi. O da Bağdat'a herhangi bir çatışma olmadan girdi. Bağdat halkı Şah İsmail'in kuvvetlerine karşı direnmediler. Çünkü Muhammed Kemune, Şah İsmail için çalışıyordu; bu kişi Bağdat halkına Şah İsmail'in adaletli olduğunu ve insanlara güzel davrandığını haber veriyordu. Bunun üzerine Bağdat halkı teslim oldu ve eman aldılar. Ancak Şah İsmail kalleşlik yaptı ve Sünnî Müslümanları öldürmeye, onlara işkence etmeye, evlerini yıkmaya, sürgüne göndermeye ve mallarına el koymaya başladı. Hatta mezarlar bile onun şerrinden kurtulamadı. Ebu Hanîfe Mescidi tahrip edildi ve yıkıldı. Aynen diğer mescitlerin ve medreselerin yıkıldığı gibi.

Şah İsmail'in Sünnî Müslümanlara karşı İran ve Irak'ta yapmış oldukları zulmün, katliamın, malları ve canları helal saymalarının haberleri âli Osmanlı devletinin hilafet sarayına ulaştı. Böylece Osmanlı, Sünnî Müslümanların aleyhine gerçekleşen civar topraklardaki bu hareketlerin kendileri için tehlike arz ettiğini anladı. O dönemlerde Sultan Selim'in lakabı Yavuz idi. Yavuz, Osmanlı topraklarının İslam âlemine karşı yapılacak saldırılar karşısında en önde tehlikeye maruz kalacak topraklar olduğunu yakînen biliyordu. Bu nedenle

de devlet ricaliyle ve âlimlerle bir araya gelerek Safevî devletine hücum etme kararı aldılar.

Yavuz Sultan Selim ve ordusu hicrî 22 Muharrem 920 (miladî 14 Mart 1514) yılında Edirne'den Safevîlerin başkenti Tebriz'e doğru yola çıktı. Daha yoldayken Şah İsmail ile sert ifadeler içeren mektuplaşmalar oldu. Şah İsmail ile Çaldıran vadisinde 24 Ağustos 1514 yılında çarpışma başladı. Osmanlı, ordusu topçu kuvvetlerinin de yardımıyla ırkçı ve kan dökücü Şah İsmail'e karşı apaçık bir zafer elde etti. Şah İsmail'in ordusu hezimete uğradı ve kızılbaşlar arasında karışıklık çıktı. Şah İsmail'in yardımcılarının ve İmamiyye'den olan tebaasının inancı sarsıldı. Kendi aralarında da çatışmalar çıktı ve Şah İsmail sahip olduğu her şeyi bırakarak kaçtı. Eşlerinden biri esir düştü, yardımcısı Muhammed Kemune öldürüldü.

Safevîlerin görülmedik bir hezimete uğramalarına rağmen Çaldıran bölgesinde iki taraf arasındaki çarpışma bitmemişti. Safevîler ansızın bir saldırı düzenlemek için fırsat kolluyorlardı.

Kürt liderler Osmanlı sultanına destek olma, topraklarındaki İran egemenliğini sona erdirme ve Osmanlı topraklarına katılma talebiyle harekete geçtiler. Çok geçmeden Safevîlere rağmen yirmi beş il, Osmanlı topraklarına katıldı.

Şah İsmail, hicrî 921 yılında Osmanlı devletinde kargaşa çıkartmak amacıyla Erzincan tarafına doğru hücum etti. Ancak yenilgiye uğradı ve Şah İsmail'in ordu komutanı Nur Ali öldürüldü. Sonra Safevîler geri dönüp Diyarbakır'a saldırdı,

ancak orada da Osmanlılar tarafından çok ağır bir hezimete uğratıldılar. Sonra Irak üzerinden Mardin'e saldırdılar. Başlangıçta Safevîler başarıya ulaşmışlar, Osmanlı ordusunu şaşkınlığa uğratmışlardı. Ancak savaş bitmeden savaşın seyri Osmanlıların lehine dönüştü ve Osmanlılar Mardin'i geri aldılar ve Kifa, Sancar, Arğana, Birecik ve Çermik kalelerini fethettiler.(79)

Şah İsmail uğradığı hezimetten sonra bu krizden çıkmak için başka yolları aramaya başladı ve Avrupalı devletlere sadakat ve sevgi dalı uzattı. Bunun sebebi Osmanlıların Safevîlere ve Avrupalı liderlere uyguladığı baskıyı hafifletmekti. Avrupalılar Şah İsmail'in bu teklifinden dolayı mutlu oldular. Şah İsmail de kendi yayılmacı siyasetini sağlamlaştırmak için bu durumu fırsat gördü; batıdaki düşmanı Osmanlı'ya, doğudaki düşmanı Özbeklere karşı Avrupalıların bu yardımını ganimet bildi ve değerlendirdi.

Osmanlılar, Avrupa ile olan doğu ticaret yolunu kesmeye muktedir oldu ve ticarî mallar orta Akdeniz'in limanlarına ulaşmaz oldu. Avrupa'nın her köşesinde ticarî faaliyetler kesada uğradı ve Avrupa'nın, Hindistan'a kolayca ulaşmasından sonra doğu ile olan ticarî bağı kopmuş oldu. O dönemler Hindistan, doğu ülkelerinin en zengini olarak görülüyordu. Ancak bu yollar artık kendilerine kapatılmış oldu. İran'a gelince; İran, ara bölge rolü oynadı ve Avrupalılar için odak noktası; Hint topraklarına giden yol güzergâhı oldu. Ferdinand'ın Os-

(79) *Teşkilu Şahinşahi Safevîyye*, s. 215.

manlı topraklarındaki elçisi olan Busik şöyle demiştir: "Bizimle ölüm arasındaki barikat sadece İranlılardı."[80]

Şah İsmail, Çaldıran'daki mağlubiyetinden sonra Osmanlılara karşı içindeki kini söndürememişti. Zira Osmanlılara galip gelememiş ve saltanatını kaybetmişti. Şah İsmail adeta cinnet geçirmiş, azmi yok olmuştu. Hatta bu durum onun yaşam tarzına ve ahlakına da tesir etmişti. Zira Şah İsmail daha önceden hiç yenilmemiş ve yara almamıştı. O, bu hezimeti imkânsız olarak görüyordu. Çünkü daha önce katılmış olduğu o kadar savaşta böyle bir şey yaşamamıştı. Bu tablo onda ümitsizlik hissini oluşturdu ve alkole bağımlı oldu. Oysa o daha önceden sağlam iradeden, zekâdan, sabırdan, düşünceden, akıldan, cesaretten ve sertlikten istifade etmiş biriydi. Artık onun tüm hedef ve gayreti Sultan Selim'den intikam almak oldu.

Şah İsmail bir dönem gizlenip Hemedan'da yaşadı. Sonra Tebriz'e gitti ve orada hicrî 930 (miladî 1024) yılında helak oldu. O, hayata gözlerini kapattığında yaşı otuz sekize bile ulaşmamıştı.[81]

---

(80) *Tarihu Edebiyyati İran*, 4/91.

(81) İstifade edilen kaynaklar:
1- İbrahim Fasih b. Seyyid Sıbğatullah el-Haydarî el-Bağdadî, *Unvanu'l-Mecd fi Beyani Ahvali Bağdat ve'l-Basra ve'n Necd*.
2- Dr. Ahmed el-Havlî, *Tarihu Safeviyyine ve Hadaretuhum*.
3- *Alemu Arai Safeviyy*.
4- *Teşkilu Şahinşahı Safeviyy*.

ŞAH 1. TAHMASB SAFEVÎ İLE KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN

Safevî devletinin kurucusu Şah İsmail vefat ettikten sonra yerine oğlu Şah Tahmasb geçti. Hicrî 919 (miladî 1514) yılında Isfahan'a yakın Şahabad köyündeykenbabası onu Horasan'a göndermişti ki Emir Han Musullu'nun vesayeti altında emîrliğe hazırlansın. O, babasının tahtına hicrî 930 (miladî 1524) yılında geçti ve tahta geçtiğinde yaşı henüz on bir idi. O, Türkmen olan kızılbaş boyunun işlerini yürüttü ve idareyi eline aldı. Zira bu kızılbaşları kuran, esaslarını belirleyen ve hedeflerini tayin eden, babası Şah İsmail idi.

Şah 1. Tahmasb döneminde kendi kuvvetleri içinde savaşlar ve mücadeleler ortaya çıktı. Hatta bu mücadeleler, aynen babası zamanındaki gibi bazı zıtlaşmalara kadar vardı. Derken çıkar çatışmaları ve çekişmeler, insanlara istikrar ve güven ortamı sağlamadı. Bunların tümü, Şah Tahmasb'ın tek destekçisinin kızılbaşlar olmasına dayanıyordu. Hatta öyle ki İran, kızılbaş memleketi olarak tanınmaya başlamıştı.[82]

Bu dönemde ortaya çıkan mücadeleler, kızılbaşların lider kadrolarının uhdesinde devam etti. Hatta bazen bu mücadeleler çatışmaya kadar vardı ve Şah Tahmasb'a karşı bir inkılap haline dönüştü. Azerbaycan'daki Tekelü Emîri Ulama isyan harekâtı başlatarak Safevî yönetimindeki vekalet

(82) *İran Der Zaman Safevîyye*, s. 38.

ve yardımcılık hakkının olduğunu iddia etti ve Tahmasb'a karşı savaştı. Ancak yenilgiye uğrayınca Osmanlı Sultanı Kanunî'ye sığındı ve onu Safevîlere saldırmaya teşvik etti. Kanunî Sultan Süleyman onun bu yöndeki teşvikine uyunca kızılbaş boyundan olan liderlerin büyük bir çoğunluğu Kanuni'ye tabi oldu.

Şurası malumdur ki Tahmasb dönemi, babasının döneminin bir uzantısıdır. Tahmasb ehl-i sünnete karşı doğuda ve batıda verilen mücadeleyi sona erdirememişti. Bu bölgeler sükûneti hiç görmedi. Hicrî 933 yılında Sünnî Özbek kuvvetleri Horasan'da Tahmasb kuvvetlerine baskın yaptı ve onları yendi. Tahmasb kuvvetleri ve onun grubu olan kızılbaşlar mağlup oldu.

Şah Tahmasb, taraftarlarını toplayarak tekrar gücüne kavuşmak için gayret etti ve iki yıl sonra kuvvetlerini bir araya getirmeye muktedir oldu. Demir yumruğu ile iktidarı eline aldı ve şahsiyetini herkese kabul ettirdi. O biliyordu ki Safevîlerden oluşan kadrosunun gördüğü fayda azdı, ama milletinden zarar görenlerin ve ezilenlerin gördüğü zarardan çok fazlaydı. Bu nedenle Herat'a, Kazvin'e ve Kum şehrine yöneldi. Sonra Bağdat tarafına yönelerek orayı ele geçirdi. Hicrî 939 (miladî 1533) yılında muhaliflerini ve muarızlarını tedip etmek için Azerbaycan'a döndü, yardımcılarına yeniden mevki-makam dağıttı, kızılbaşlardan liderler tayin etti. Bundaki amacı otoriteye hâkim olmaktı. Şah Tahmasb, kardeşi Sam Mirza'yı da Herat'a vali olarak atadı.

Şah Tahmasb, Osmanlı hilafetine karşı Avrupalı liderlerle barış ittifakı tesis etti. Macar kralına, Avusturya kralı yedinci Şarl'a ve Rus çarına elçi göndererek onları, ortak düşman olan Osmanlı'ya karşı ittifakla, sağlam ilişki oluşturacak yeni kapıları açmakla müjdeledi. Ancak bu ittifak fayda vermedi ve Osmanlı ile Safevî devleti arasındaki sınırlarda ortaya çıkan çatışma ve olayları dindiremedi. Bilakis çatışmaların şiddeti daha da arttı ve gerek siyasî gerekse mezhebî açıdan oluşmuş olan tansiyon düşürülemedi.

Kanunî Sultan Süleyman, Safevîlerin başkenti Tebriz'e doğru yola çıktı. Amacı orayı fethetmek, Azerbaycan bölgesini ve çevresini emri altına almaktı. 1. Tahmasb'a karşı isyan bayrağı açan kızılbaş liderleriyle ortak hareket etti. Onların başlarında ise Tekelü Emîri Ulama vardı. Şah Tahmasb'ın kardeşleri olan Alkas Mirza ve Behram Mirza mağlup oldular. Bunun üzerine Şah Tahmasb, Karabağ'a gitti.

Kanunî Sultan Süleyman, Azerbaycan'a tam olarak hâkim olduktan sonra kış ayı geldi ve soğuk rüzgârlar esmeye başladı. Yollarda karlar birikince Osmanlı ordusu hava şartlarından dolayı fazla zayiat olabileceği endişesiyle başka bir bölgeye hareket etmek zorunda kaldı.

Osmanlı ordusu Irak'a yöneldi ve Süleymaniye'ye girdi. Sonra Musul'a girdi, sonra da Muhammed Tekelü'den Bağdat kalesini aldı. Şah Tahmasb bunu fırsat bilerek Tebriz'e döndü ve tüm kuvvetlerini Osmanlı tehlikesine karşı bir araya getirdi.

Kanunî Sultan Süleyman ordusunu birkaç kısma ayırdı. Bir kısmını Şah Tahmasb ile savaşmaya, bir kısmını Azerbaycan'ın batısına, bir kısmını da Türkiye'nin doğusunda bulunan Van şehrine gönderdi. Ancak Tahmasb, Osmanlı ordusuna galip geldi. Kanunî Sultan Süleyman ordusunun yenildiğini öğrenince İbrahim Paşa'yı Osmanlı ordusunun bir bölüğüyle Tahmasb'ın üzerine gönderdi. Ancak Osmanlı ordusunun ikinci defa yenildiği haberi gelince Tahmasb, Tebriz'e döndü.

Tahmasb'ın ordusu ile bir kanadı Özbek, diğer kanadı Osmanlı olan Sünnî ordu arasındaki mücadele ve savaşlar kesilmeden devam edip durdu ve Osmanlı sultanı Kanunî ile Safevî lideri Tahmasb arasındaki mücadele ve savaşlar sürdü. Öyle ki ikili arasında savaşlar hicrî 950, 953, 955 ve 959 yıllarında da vuku bulmuştur.

Sultan Süleyman, Safevîler karşısında aldığı yenilgiyi unutacak bir kişi değildi. Bu itibarla İran'ın üzerine hem sayı hem de teçhizat bakımından büyük bir ordu ile yola çıktı. Safevîlerden Tahmasb'a muhalif olan Alkas Mirza (Tahmasb'ın kendi kardeşiydi, daha sonra muhalif oldu) ve Ulama Tekelü ile müttefik olarak Tebriz'e yöneldi. Fiilî olarak Safevîlerin başkenti olan Tebriz'i ele geçirdi, sonra da İran'ın orta bölgelerine yöneldi. Bunun üzerine Tahmasb, Kazvin'e giderek orayı Safevî devletinin başkenti yaptı; mezhebini savunmada kullanmak üzere ordusunu yeniden teçhiz etmeye başladı ve

İran'ın içindeki her bucaktan ve köşeden Şiî mezhebine tabi olmak gayesiyle sökün edip gelen insanları fırsat bildi.

Ermenistan bölgesi de Kanunî Sultan Süleyman ile Safevî Tahmasb arasında paylaşılamayan bir bölgeydi. Her ikisi de kendi tarafından bir yöneticiyi oraya atıyordu. Bu mücadele ancak bir hileyle çözüldü. Şöyle ki: Tahmasb, Osmanlı valisine galip gelince Kanunî Sultan Süleyman barışı düşünmeye mecbur kaldı, Şah Tahmasb da bu talebe katıldı ve iki taraf da barış konusunda ittifak etti. Zira Tahmasb, sulh isteyen kimseye savaş açmanın en büyük hatalardan biri olduğunu biliyordu.

Osmanlılarla ilişkilerin istikrara kavuşması Tahmasb'ı mutlu etmişti. Osmanlılar bu dönemde toplar, savaş gemileri gibi alanlarda ileri silah sanayi gücüne ulaşmıştı. Avrupa devletleri Osmanlı donanmasından korkuyordu ve 1. Sultan Selim zamanında Avrupa kapılarına dayanan Osmanlı kuvvetlerini dağıtmak için Safevîlere destek veriyor, yardımda bulunuyor ve onları kışkırtıyordu. Onlar da Osmanlı devletine karşı düşmanlıkları sebebiyle çıkarları için onların düşmanlarıyla iş birliği yapıyordu, yani İran ile Avrupa arasındaki ilişkinin güçlenmesinin temeli Osmanlı'ya olan düşmanlıktı.

Şah Tahmasb, babası Şah İsmail'in Çaldıran'da uğradığı hezimeti unutmamıştı. İran'dan Irak'a ticaret bahanesiyle giden tüccarları ve elçileri kullanıyorlardı. Onların arasında Sünnî Müslümanlara karşı casusluk yapan kişiler de vardı.

Tüm bunlar Safevîlerin Irak'taki nüfuzunun ve gücünün zayıflamasından sonra olmuştu.

Şah Tahmasb, Şiîliği yayması ve Şiîliğe ait görüşleri teşvik etmesi, Arapça olan Şiîliğe dair kitapları Farsça'ya çevirmesi için Lübnan'dan Şeyh Ali b. Abdulali el-Kereki'yi çağırmıştı. Bunun sebebi ise Şiî okuyucu kitlesini kültürlendirmek, araştırma ve inceleme merkezini Irak'tan İran'a taşımaktı. O akide, tefsir, hadis ve fıkıh kitaplarının telif edilmesini teşvik etti ve bunu, mezhebin yenilenmesi olarak kabul etti, tüm bunları yollarda ve çarşılarda aşikâr bir şekilde duyurdu, muhalif davrananlardan intikam alınmasını istedi, sahabeye küfredilmesini caiz gördü, "Nefehatu'l-Lahut fi La'ni'l-Cibt ve't-Tağut" adında bir kitap yazdı, bir kula secde etmeye cevaz verdi. Bu nedenle de onun için "Şia'nın mucidi" ifadesi kullanıldı. Necef'te oturdu, İran'ı ziyaret etti, kendisinin gaib imam ve zamanın sahibi olduğunu iddia etti.

Şah Tahmasb, Kereki için kimsenin onunla yarışamayacağı yüce bir mertebe ve makam tahsis etti, haracını alması için cazip tarlaları olan köyler verdi. Yine ona kimsenin itiraz edemeyeceği şekilde dilediği kişiyi bir makama getirme veya o makamdan azletme yetkisi verdi. Kereki, Şah Tahmasb'ın desteğiyle makam ve şöhret sahibi oldu.

İşte biz burada âlimlerin, yöneticilerle nasıl irtibatta olup onlara nasıl dayandığını ve yöneticiler nedeniyle nasıl acizlik ve zafiyet içinde kaldıklarını müşahede ediyoruz. Sultanın gücü ve otoritesi âlimlere tesir etmiş, Sultan onla-

ra bazen ikramda bulunmuş bazen de işkence etmiştir. Şah Tahmasb da Kereki'ye İran'dan ayrılıp Irak'ta ikamet etmesini emretmiş ve ona "İmam" lakabını bahşetmişti. O hicrî 940 (m. 1033) yılında kızılbaş ordusunun bir askeri tarafından zehirlenerek öldürüldü.

Bağdat halkı Kanunî Sultan Süleyman'a yardım talebi içeren bir mektup gönderdi ve bu mektupta Şah Tahmasb'ın idaresi altındaki Bağdat'ın ahvalini ve Şah Tahmasb'ın babası Şah İsmail'in yaptığı elem verici olayları anlatmışlar, Safevîlerin zulmüne karşı yardım istemişlerdi. Kanunî Sultan Süleyman da bu çağrıya icabet ederek Bağdat'ı Safevîlerden geri almak için hazırlıklara başladı, Şah Tahmasb'a tehdit içerikli mektuplar gönderdi. Bu mektuplar karşısında Safevî karargahında, yönetim kademesinde korku ve endişe havası oluştu.

Kanunî Sultan Süleyman, ordusunun bir bölümünü doğudaki Tebriz'e gönderdi, geriye kalan kısmını ise Şah Tahmasb'ın Osmanlı kuvvetlerine karşı kışkırtıcı tutumundan sonra Macaristan'a gönderdi.

Sultan Süleyman'ın gönderdiği birlik Tebriz'e girmiş ve oraya hâkim olmuştur. Sultan Süleyman'ın kendisi de Bağdat'a yönelmiş, Bağdat valisi hezimete uğramış ve Osmanlı kumandanlarının karşısında mukavemet gösterememişti.

Sultan Süleyman, Bağdat'ı Safevîlerden alıp özgürlüğüne kavuşturarak Osmanlı hilafetine bağladı, hicrî 941 (miladî

1534) yılında yıkılmış olan kabirleri ve mescitleri onardı. Sonra Sultan Süleyman'ın hâkimiyeti Bahreyn'e ve Katif'e kadar uzandı. Tebriz'i ise hicrî 944 yılında tam olarak ele geçirmiştir. Böylece Safevîler Kazvin'e göçtüler ve orayı başkent yaptılar.

Şah Tahmasb zayıf düştüğünü hissedince hicrî 961 (miladî 1555) yılında Osmanlılardan barış istedi. Bu antlaşma da "Amasya Antlaşması" olarak isimlendirildi.

Bu antlaşmaya rağmen Tahmasb, Avrupa ile irtibata geçti, yeni ilişkiler geliştirdi. Özellikle de hicrî 965 (miladî 1558) yılında 1. Elizabeth döneminde İngiltere ile… 1. Elizabeth ise onları Osmanlılara karşı kışkırtıyordu. Ancak kaderin cilvesiyle Tahmasb mal-mülkle, oyun-eğlenceyle, kadınla ve içkiyle meşgul olunca Safevî karargahı fesada uğradı, rüşvet yaygın hale geldi, açlık kol gezdi ve peşinden hicrî 957 (miladî 1571) yılında veba salgını ortaya çıktı.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen Safevîlerde dinî kurumlar istikrarını korudu ve gelişti. Safevî okulları Şah Tahmasb'ın ömrünün son on yılında yaygın bir hale geldi. Şah Tahmasb, hicrî 948 (miladî 1578) yılında -söylenenlere göre- eşlerinden biri tarafından zehirlenerek öldürüldü. Altmış dört yıl yaşadı ve bunun elli üç yılını tahtta geçirdi.[83]

(83) Kaynaklar:
- Hasan Rumlu (Tahmasb'ın muasırıdır), *Ehsanu't-Tevarih*.
- Ahmet Havli ve Bediî Cuma, *Tarihu Safeviyyin ve Hadaretuhum*.
- *Ravdatu's-Saffah*, 18/98.
- *Alemu Erau Abbas*, 79-84.

ŞAH ABBAS[84]

Abbas Mirza hicrî 978 (miladî 1571) yılında Horasan hükümetinin merkezi Herat'ta doğmuştur. On yedi yaşına geldiğinde babası Muhammed Hudabende b. Tahmasb'ın yerine geçti. "Şah Abbas el-Kebir" olarak tanındı. O dönemde devletin durumu kötüden kötüye gitmişti. Bunun sebebi ise Safevî ailesi arasında vuku bulan kanlı mücadelelerdi. Bu durum da siyasî çalkantılara, Safevî ailesinin çocukları arasında kine ve suikastlara sebep oldu. Neticede Safevî ailesinin pek çoğu hayatından oldu. Örneğin Şah 2. İsmail, kız kardeşi Berihan hanım, Şah Muhammed Hudabende'nin karısı Mehed Aliye, Şah Abbas'ın büyük kardeşi Hamza Mirza gibi şahsiyetler…

Şah Abbas dahi, kavrayış yeteneği iyi ve kurnaz bir kişiydi ve çok net bir şekilde mezhepçiydi. Onun saltanatı kırk iki yıl sürdü; ordudaki kendi öğretmenlerini öldürdü, kardeşlerinden Ebu Talib Mirza ve Tahmasb Mirza'nın gözlerini kör etti ve onları Alamut Kalesi'ndeki zindana attı. Onlar ölünceye kadar orada kaldılar.

Şah Abbas, babasını tahttan zorla indirip tahta geçince kabilelerden büyük bir ordu oluşturdu, kendisine muhalif olanları cezalandırdıktan sonra kızılbaş ordusunun saflarını

(84) Şah Abbasu'l-Evvel b. Şah Muhammed Hudabende b. Tahmasb el-Evvel b. Şah İsmail es-Safevî.

bütünleştirdi ve herkes tarafından korkulan bir insan haline geldi. Kendisini mutlak hâkim, hak ile batılı ayıran söz sahibi kişi olarak ilan etti. Tüm rakiplerini ve vasilerini bertaraf etti.

Şah Abbas insanları kendi işinde kullandıktan, otoriteyi iyice sağlamlaştırdıktan, idarî üsluba ve bağımsızlığa iyice alıştıktan sonra kendisine muhalif davranan kızılbaşların lider kadrosundan kurtuldu. Öncelikle de veliahtlarını vitrinde kullanarak işe başladı. Otoriteye hâkim olunca da veliahtı Mürşid Kulu Han'ı ve aile efradının çoğunu katletti. Böylece fiilî olarak devlette mutlak yönetici oldu ve her muhalifi yakaladı. Babası Şah Muhammed Hudabende onu esaretten kurtardıktan sonra gözü hep onun üzerindeydi, kızılbaşlarla konuşmasına ve onlara katılmasına engel oldu. Bunun sebebi, oğlunun kendisine karşı bir darbe girişiminde bulunması endişesiydi. Bu yüzden Şah Abbas, babasını gözönünde tutmak için yanında savaşlara götürürdü. Bu durum babasının hicrî 1004 yılında ölmesine kadar sürdü. Babası ölünce de rakiplerinin birinden kurtulmuş oldu.

O, babası ve kardeşleriyle olan ilişkisinde sertlikten ödün vermedi. Hatta çocuklarına karşı da bu katı tutumunu sergiledi. Oğlu Safi Mirza'yı öldürdü, oğlu Hudabende Mirza'nın gözlerini kör etti. Bu nedenle de oğlu Hudabende Mirza zehir içerek intihar etti. Beşinci oğlu olan Makla Mirza'nın da gözlerini kör etti. Tüm bunların sebebi, tahtının elden gitme korkusuydu. Torunlarından geriye kalanları ise hareminde kadınlarla bir arada yaşamak zorunda bıraktı.

Bu kadar şiddetten sonra devlet ricalinden olan hiç kimsenin, tartışmaya bile girmeden onun emrettiğini yapmaktan başka alternatifi yoktu. Eğer birine başka birini öldürme emrini vermiş olsaydı emri alan kişinin o işi yapmaktan başka seçeneği yoktu, aksi takdirde kendisi öldürülürdü. Bazen kişiye "oğlunu öldür" der, o öldürmezse oğluna "babanı öldür" derdi. Bu nedenle halk Şah Abbas'ın zulmünden korktuğu için onu takdis ediyor ve hiç kimse bir görüş veya hükümde ona muhalefet etmiyordu. Şah Abbas, bir kimsenin kendisine ihanet içinde olduğunu zannettiği anda hemen onu idam ettirirdi. Hatta o kişi akrabalarından veya kızılbaş ordusunun lider kadrosundan olsa bile.

Şah Abbas güçlü bir ordu inşa etmeye karar verdi ve kendi askerî kuvvetlerini desteklemek ve düşmanlarına galip gelmek için planlı bir askerî birlik edindi. Bu birlik Ermeni ve Çerkezler gibi Müslüman olmayan Safevîlerden seçilmişti. Şah Abbas bu birliğe "Şahsun / Şah'ın Koruyucuları, Koruma Birliği" adını vermişti. Bunların maaşlarının ise sarayının korunması adı altında hazineden ödenme emrini vermişti. Bu birliği direkt kendisine bağlı olarak kurmuştu. Bu birlik de Şah Abbas'ın etrafında pervane gibi dolaşıyor ve onun hedeflerini gerçekleştirmek için her türlü davranışı sergiliyorlardı.(85)

Şah Abbas hicrî 996'dan 1038'e kadar (miladî 1587-1628) tahtta kalmıştır. Tebaasını, hac farizasını yerine getirme hu-

(85) *İran Der Zaman Safevîyye*, s. 54.

susunda bu hac görevinin Mekke yerine İmam Ali b. Musa Rıza'nın Meşhed'deki kabrini ziyaret etmekle olacağına ikna etmiştir. Zira Mekke'yi haccetmek için kendilerine muhalif olan Osmanlı topraklarından geçmek gerekecekti. Kendi tebaasını ve din adamlarını İmam Ali b. Musa'nın kabrine tazim göstermeye teşvik etti ve kendisi de bizzat yürüyerek onun kabrini ziyaret etti ki Şia için de model olsun!

Yine onun doğum ve vefat gününü bayram yaptı. Ramazan ayının sekiz gününü İmam Ali b. Ebi Talib'i anma günü yaptı. Yine dedesi Şah İsmail'in icat etmiş olduğu "Eşhedu enne Aliyyen veliyyullah ve Hayye ale hayri'l-amel" ibarelerini korumaya özen gösterdi. Kendini Hz. Ali'nin eşiğindeki köpek veya velayetin kapısındaki köpek olarak isimlendirdi. Kendine bu ismi verirken, ehl-i beyte tabi olduğuna işaret etmek istemişti. Bu ibareyi yüzüğüne de nakşettirmişti ve bu yüzüğü resmî yazışmalarında kullanırdı.

Abdullah Han komutasındaki Sünnî Özbek ordusu ile Şah Abbas komutasındaki Şiî Safevî ordusu arasında şiddetli çarpışmalar vuku buldu. Şah Abbas, Sünnî olan Özbek toprakları tarafındaki sınırlarını koruyamadı, Osmanlı devletiyle sulh yapmak zorunda kaldı ve Osmanlı'nın başkenti olan İstanbul'da barış görüşmeleri için masaya oturdu ki Özbeklerle savaşta güçlü olsun ve aynı anda iki savaşa girmemiş olsun. Osmanlı Devlet-i Âlisi mağlup olan Şah Abbas'a bazı şartlar sundu, Şah Abbas da kabul etti. Bu şekilde barış görüşmelerine hicrî 998 (miladî 1580) yılında imza atılmış oldu.

Osmanlı devleti ile yapılan bu barış antlaşmasının içinde Şah Abbas'ın bazı şehirleri gözden çıkartarak Osmanlıların uhdesine bırakması maddesi de vardı. Tebriz, İran'ın batı illeri bunlar arasındaydı.

Yine bu antlaşmasının şartları arasında ilk üç halifeye ve Müminlerin annesi Hz. Aişe'ye lanet okunmasının ve onlara küfredilmesinin yasaklanması maddesi de vardı.

Şah Abbas, kardeşinin oğlu Haydar Mirza'yı, sulh maddelerinin uygulanmasına mukabil Osmanlılara rehin olarak bırakmıştı. Bu barışın maddeleri arasında iki tarafa ait esirlerin serbest bırakılması maddesi de vardı. Osmanlıların barıştaki ilk hedefi Avrupa'daki Batılı Hristiyan orduya karşı güçlü olmaktı. İkinci hedefleri ise Safevîlerin İran'da Sünnî Müslümanlara, hulefa-i raşidine ve Hz. Aişe'ye karşı sergiledikleri düşmanca tavrı durdurmaktı. Zira Osmanlılar hulefa-i raşidîni ümmetin halifesi olarak kabul ediyorlardı.

Bu nedenle hulefa-i raşidine, Müminlerin annesi Hz. Aişe'ye ve sahabîlere düşmanlık edenlerle mücadele etmeleri kaçınılmazdı ve bu düşmanlığı tahrik edenleri durdurmayı bir vecibe olarak görüyorlardı. Osmanlılarla Şah Abbas arasındaki bu antlaşma on iki yıl devam etti.[86]

Özbekler Safevîlere ait Horasan, Meşhed ve Sebzevar şehirlerine hicrî 1002 yılında hâkim oldular. Ancak Özbek Sultanı Abdullah Han'ın vefatından sonra Şah Abbas yine

(86) *Tarihu Edebiyati İran*, 4/99.

Özbeklere saldırdı ve Herat şehrini hicrî 1006 yılında ele geçirdi.

Şah Abbas, Osmanlı ordusuna karşı kendi ordusunu top ve tüfeklerle teçhiz etti. Zira Şah Abbas, Osmanlı ordusuna galip gelmenin sayı ile değil teçhizatla olduğunu fark etmişti ve Osmanlının top ve tüfeklere sahip olduğunu biliyordu. Bu nedenle Şah Abbas, top ve tüfek yapımı için Britanya'ya elçi göndererek onlardan askerî uzman ekip ve yardım talep etti. Britanya ordusu da onlara yirmi beş kişilik koruma müfrezesiyle beraber Antonyo ve Robert Charly komutasında bir ekip gönderdi. Bu ekip İran'da top ve teçhizat için hicrî 1007 (miladî 1597) yılında fabrika kurmak amacıyla kolları sıvadı. Aynı zamanda bu ekip Osmanlı ordusuna karşı Şah Abbas'ın ordusuna askerî projeler çizerek yardım ettiler. Bunların tümünü Şah Abbas'ın ordusunu yapılandırmak için yaptılar.[87]

Şah Abbas, Britanya elçilerine izzet-i ikramda bulundu, yüz kırk at, yüz katır, yüz deve ve bol miktarda da mal hediye etti. O elçiler top ve silah teçhizatını üreten fabrikaların tesisini bitirinceye kadar Şah Abbas'ın misafiri olarak altı ay kaldılar. Tüm bunlar, Şah Abbas'ın silahlı ve eğitimli milis oluşturmasına, kontrolü kendisine ait olan, görevi de kendisini iç ve dış tehlikelere karşı korumak olan birliği teşkil etmesine yardımcı olmuştur.

Şah Abbas, yabancıların önündeki ticaret kapısını açtı ve onlara kültürlerine, örf-âdetlerine ve inançlarına göre ti-

(87) *Lugatname*, Şimare, 76/42.

caretle meşgul olmaları kolaylığını sağladı. Kendi tarafına en çok çektiği yabancılar ise Hristiyanlar oldu. Şah Abbas, Hristiyanlara kendi dinî inançlarını yaşamaları için müsamaha gösterdi, onlar da izzet-i ikram içinde yaşadılar.

Bu durum hem İran'daki Hristiyanlar için hem de Avrupa'dan gelen Hristiyanlar için geçerliydi. Hatta öyle ki Ermeni misyonerler İran'ın her köşesine yayıldı ve Şah Abbas da o misyonerleri Isfahan'a yakın bölgede -Culfe'de- yerleştirdi.

Şah Abbas Hristiyanların vergiden muaf tutulması için kanun çıkarttı ve kendisine tabi olan din adamlarına Hristiyanların işlerine karışmamalarını emretti. Bu nedenle İran, Avrupalı tüccarlar için güvenilir bir yer oldu.

Şah Abbas kendi din adamlarına, Hristiyanlarla kendi dinleriyle ilgili tartışmaya girmelerini yasakladı, domuz eti yemelerini mubah saydı, karargahtakilere Hristiyanlarla birlikte içki içmelerini emretti, onlara kilise yaptı, onların bayramlarına ve törenlerine katıldı. Buna karşılık aslen İran'ın Sünnîlerinden olan mazlum Müslümanlara şiddet uyguladı.

Şah Abbas, güçlendiğini hissedip bu durumun farkına varınca daha önceden Osmanlı devletiyle barış yaparak vermiş olduğu şehirleri geri almaya niyetlendi. Tebriz bu şehirler arasındaydı. Önce Şirvan ve Diyarbakır'ı işgal etmeye, sonra da yeniden Bağdat'ı almaya kalkıştı.

Kuzey tarafında Sünnî olan Kürtlere Şiîliği dayatınca Sünnî Kürtler bunu reddetti. Bunun üzerine Şah Abbas on-

ların bir kısmını öldürdü, büyük bir kısmını da sürgün etti. Onların âlimlerine işkence etti, kulaklarını ve burunlarını kesti. Sonra da o insanları, kesilmiş olan burun ve kulakları yemeye zorladı.

Yine Sünnî Kürtlerden baba olanlara oğullarını öldürmeleri emrini verdi. Babaları bu emri reddettiğinde bu defa çocuklara, babalarını öldürmelerini emretti. Osmanlı ve Özbek esirlerin gözlerini kör etti, büyük çoğunluğunu da katletti. Dinlerinden vazgeçinceye kadar bu şekilde davrandı.

İstediği bir adamın kendisine teslim edilmemesi yüzünden Hemedan şehrini kuşattı ve o kişinin teslim edilmemesi durumunda onları katletmekle tehdit etti.

Şah Abbas, Kürtlerden emrine karşı gelenleri Horasan tarafına sürgün etti ki Özbeklerle arasında bir engel oluşsun. Şah Abbas'ın yetmiş bin insanı öldürdüğü, on beş bin Kürt aileyi de zalimce sürgüne gönderdiği söylenir. O, Bağdat'a hile yaparak girmiştir. Şöyle ki: Önce Bağdat halkına eman vermiş, halk silahlarını bırakınca onlara işkence yapmaya ve onları öldürmeye başlamıştır. Kontrolü tamamen ele geçirince de şehrin mukaddesatını çiğnemiş, Sünnî Müslümanların kanını dökmüştür.

Yine mescitler yıkılmış, ekinler harap edilmiş, Abdulkadir Geylanî'nin ve İmam Azam'ın kabri yağmalanmış ve darmadağın edilmiştir. Yine denir ki: Şah Abbas, çocukları ve kadınları bir köle gibi alıp İran'a götürmüş ve satmıştır.

Şah Abbas sonra kuzeye doğru ilerlemiş, Musul, Kerkük ve civar bölgeleri ele geçirmiş, Sünnî aşiretlere işkence yapmış ve zulmetmiştir. Onların insanlara karşı davranış yöntemi böyleydi. Eğer onlar kendilerinin zayıf ve güçsüz olduklarını hissederlerse takiyye yapar, mazlum rolüne bürünürlerdi. İpleri ellerine geçirdiklerinde zulmeder ve öldürürlerdi. Kin, aynen Yahudiler gibi onların kalbinde bir gömü gibiydi. Onun zulmü Irak'ta çoğaldı. Ardından Bağdat'a bir vali tayin etti, sonra da kendi beldelerine doğru çıktı.

Kürtlerin İran'ın kuzey batı bölgesinde dostları olan Osmanlılarla güçlü bir bağı vardı. Şah Abbas hicrî 1013 yılında Sünnî Kürtlerden intikam alarak onları başka bölgelere sürgün etti, onların içine korku ve endişe saldı. Kadınlar ve kız çocukları esaret zilletine duçar oldu. Hatta o, kendi taraftarlarını bile katletti. Üstelik o taraftarları kendisiyle iyi geçinmiş, ona bütünüyle itaat ettiklerini belirtmiş, ondan hayatları için eman dilemişler ve Şah Abbas da eman vermişti. Ancak Şah Abbas'ın karargahına gelince Şah Abbas onları katletti.[88]

Denir ki: Şah Abbas, on beş bin Sünnî Kürt aileyi kendi topraklarından Horasan'ın doğusuna sürgün etmiştir ki nehrin ötesindeki Özbeklerle İranlılar arası beşerî bir barikat olsun. Yine bu uygulamayla Şah Abbas, Sünnî Kürtlerle Sünnî Özbekler arasında çatışma olmasını, böylece iki taraftan da kurtulmayı istedi. Yine Kürtleri gözetim altına aldı, aynı za-

---

(88) *Mülhikatu Tarihu Ravdati Sifah*, 8/372.

manda da onlara vergi ihdas etti. Buna mukabil Ermenilere ve Hristiyanlara sevgi ve şefkatle muamele yaptı, buna ilaveten onları Osmanlı'nın tokatından da korudu.

Şah Abbas kuvvetli olduğunu ve askerî güce sahip olduğunu hissedince Osmanlı yönetimine karşı daha önceki takındığı tavrın aksine hareket etmeye, saygı göstermemeye başladı. Hatta en azılı rakiplerine karşı sergilediği düşmanca tavrı aşikâr bir şekilde gösterdi ki en azılı düşmanı da zaten Osmanlılardı.

Osmanlı hilafeti Sünnî Müslümanların hamisi kabul edilirdi. Safevîler de kendilerini Şiî mezhebinin hamisi olarak ilan edince ve muhalif olan herkese karşı tavır alınca bu durum iki taraf arasında çarpışmalara ve silahlı mücadelelere sebep olmuştur.

Şah Abbas, hicrî 998 yılında Osmanlılarla yaptığı barış antlaşması nedeniyle vermiş olduğu Tebriz şehrini geri almak için bir hamle yaptı ve Tebriz valisi Ali Paşa ve ordusunun Tebriz'in dışında olmasını fırsat bildi. Tebriz'e yakın tepelere ulaşınca şehri geri almak için bir hileye başvurdu. Ordusuna gizlenmeleri ve askerî üniformalarını çıkartıp sivil elbise giymelerini emretti. Karşı tarafın ordusunu aldatmak maksadıyla şehre tüccarların elbiselerini giyerek kamufle olmuş bir şekilde girdiler. Bundaki amaç içeriden ve dışarıdan tamamen baskın yapmak ve Osmanlı ordusuna hezimetten veya teslim olmaktan başka bir çare bırakmamaktı.

Şah Abbas, Tebriz'in yirmi yıl boyunca Osmanlı devletinin hâkimiyeti altında kalmasından sonra yaptığı bu hileyle Tebriz'i geri almayı başardı.[89]

Ali Paşa ve ordusu döndüğü zaman orduyu düzene sokmak için Tebriz'e yakın bir yerde konakladı. Ancak Şah Abbas, hızlı davranıp Ali Paşa'yı esir aldı ve ordusundan pek çok askeri de öldürdü. Daha sonra da Azerbaycan çevresindeki kaybetmiş olduğu illeri geri almayı sürdürdü.

Osmanlı ordusu, Ali Paşa komutasında daha önceden kaybettiği toprakları geri almak için hicrî 1012 yılında hamle yaptı. Aynı şekilde ikinci hamlesini hicrî 1014 yılında Cağaloğlu komutasında, üçüncü hamlesini de hicrî 1025 yılında Muhammed Paşa komutasında yapmıştı. Ancak Azerbaycan çevresindeki beldeleri ve Tebriz'i geri almak için yapılan tüm bu hamleler başarısızlıkla sonuçlandı. Bu mıntıkalardaki güç dengesi Safevî ordusunun elinde kaldı.

Tüm bunlardan sonra Osmanlı devleti, hicrî 1027 yılında Şah Abbas ile bir barış antlaşması yapmaya karar verdi ve Halil Paşa'yı, hicrî 1020 yılında yapılmış olan antlaşmanın içeriğindeki şartları uygulamak ve buna imza atması için gönderdi. Bu antlaşmaya ek olarak her yıl yüz hayvan yükü ipek göndermeyi de eklediler. Şah Abbas, bu antlaşmanın şartlarını kabul etti. Böylece Azerbaycan bölgesine barış hâkim oldu ve mücadele Arap coğrafyasına kaydı.

---

(89) *Zindegânî-yi Şâh 'Abbâs-ı Evvel*, 5/22; *Tarihu İran, Ez Miğvel Tanşariyye*, 325.

Bağdat'ta Osmanlı devletinin valisi Yusuf Paşa ile komutanlardan Bekir Subaşı arasında çarpışmalar vuku buldu, bu çarpışmalar Yusuf Paşa'nın öldürülmesiyle nihayete erdi ve Bekir Subaşı Bağdat'ın idaresini ele geçirdi. Bunun üzerine Şah Abbas, Bekir Subaşı'ya pek çok mektup göndererek Bağdat'ın anahtarlarını kendisine teslim etmesini istedi. Elçilerle beraber pek çok hediye ve kızılbaş sarığını ikram olarak gönderdi ve onu kendine yakın kıldığı insanlar arasında sayacağını ifade etti. Ancak Bekir Subaşı, Şah Abbas'ın elçilerini öldürdü ve kızılbaş sarığını da ayakları altına aldı. Çünkü onun Osmanlı devletiyle olan bağı, Osmanlı'nın destekçisi olduğu sürece kopmamıştı. Bu yüzden onun Bağdat şehrine hükmetmeye devam etmesine karar verdiler.

Şah Abbas kuvvetleri hicrî 1032 (miladî 1623) yılında saldırdı ama bu saldırı faydasız oldu. Saldırı uzun sürdü ancak Şah Abbas Bağdat'a giremedi. Bu durum Şah Abbas'ı hile ve tuzak yapmaya sevk etti ve Bekir Subaşı'nın oğlu Muhammed'e fikrini açtı. O da bu fikre meyletti ve Bağdat'ı ele geçirmek için ortak hareket etme hususunda anlaştılar. Bunu, babası Bekir Subaşı'nın sürgün edilmesinden sonra kendisini Bağdat'a vali yapma sözü karşılığında yaptı.

Bu ittifaka göre Bekir'in oğlu Muhammed, gece vakti kalenin kapısını açacaktı. Anlaşmaya göre ihanetini gerçekleştirdi ve Safevî ordusu kale kapısından girdi. Bunun neticesinde çok sayıda askeri katlettiler ve Safevîlerin bu ani baskını sonucunda Bağdat'ın hâkimiyetini kaybettiler. Be-

kir Subaşı da esir düştü. Şah Abbas, onun zift dolu sandala konularak kibritle yakılması ve insanların onu görmesi için Dicle nehrinin ortasına yollanmasını emretmiştir. Bundaki amacı insanlara ondan intikam aldığını göstermekti.

Babasına ihanet eden Muhammed b. Bekir'e gelince; babasının ölümünden sonra yerine geçmeyi beklerken Şah Abbas ona sürpriz yaparak Horasan'a gönderdi. Sonra da babasının intikamını alır endişesiyle onu öldürttü.

Şah Abbas Bağdat'ı istila ettikten ve otoritesini orada sağladıktan sonra kuzeye doğru ilerlemeye başladı. Ordusunun bir kısmı Kerkük tarafına giderken bir kısmı da Musul'a gitti.

Irak topraklarından bir kısmına doğru Şah Abbas'ın harekete geçtiği haberi kendisine ulaşınca Osmanlı padişahı 4. Murad, Diyarbakır valisi Hafız Paşa'ya ferman göndererek ordunun hazırlanmasını, Bağdat'a ve Irak'ın diğer şehirlerine hareket etmesini emretti ki bu topraklar Safevîlerin elinden kurtarılsın ve onlar da İran'a doğru yollansın.

Hafız Paşa büyük bir ordunun başına geçerek Kerbela'ya ve Hille'ye hâkim oldu. Sonra hicrî 1034 yılında Bağdat tarafına ilerledi. Ancak Şah Abbas hızlı davranarak Bağdat'taki kuvvetlerine askerî teçhizat gönderdi. Bu yardım, taraflardan biri zafere ulaşmaksızın iki taraf arasındaki mücadeleyi yedi aya kadar uzattı. Bu durum yeniden onları, Şah Abbas'ın Bağdat ve Irak'ın mukaddes mekânlarına olan hâkimiyetini ikrar etmek için barış yapmaya mecbur bıraktı.

Şah Abbas, torunu Safiy Mirza'yı kendi vefatından sonra yerine geçmesi için veliaht olarak ve şer'i varisi olarak seçti ve ona "Şah Safiyyu'l-Evvel" adını verdi.

Şah Abbas'ın sağlık durumu, yakalandığı safra hastalığından sonra kötüye gitti ve Osmanlı devleti ile yapmış olduğu barış akdinden beş yıl sonra vefat etti. (1038 h. / 1629 m.) Sonra da meçhul bir yere defnedildi (gerçek anlamda nereye defnedildiği belli değildir).

Altmış yıl yaşadı ve ömrünün kırk iki yılını tahtta geçirdi. Ülkesini ateş ve demirle yönetti, Müslümanlara karşı çok ceberrut bir şekilde davrandı. Onun eziyeti uzun süre devam etti ve dünyanın dört bir köşesinde bu tavrı nam saldı. Kendi otoritesini merkezî yönetim yaptı ve hüküm konusunda kendi şahsından başka kimseye konuşma hakkı vermedi. Onun izni olmadan hiç kimse orduya emir veremedi. Öldüğünde geride isminden başka bir eser bırakmadı.

Ahmed Bahş şöyle demiştir: "İran hükümdarlarının çoğu, özellikle de Şah Abbas, Osmanlıya karşı ittifak akdi yapma umuduyla Avrupa kralları ile bağ kurmaya çok hırslı davranmışlar ve her defasında Avrupa'ya elçi göndermişlerdir. İran, Avrupalı tüccarlara çok kolaylıklar sunmuştur.

Tüm bu imtiyazlara rağmen Avrupa devletleri İran'a, Osmanlı devleti ile savaşmaları için fiilî bir yardımda bulunmamıştır. Her defasında vaatlerde bulunuyor, ancak verdiği vaatleri icraata dökmüyorlardı. Hatta bizzat yardım edeceğine dair vaatlerde bulunmuş olsalar da…

Eğer biz dikkatli ve detaylı bakarsak bu antlaşmaların hepsinin taraflı olduğunu ve Hristiyan tüccarların daha fazla korunmasına yönelik olduğunu görürüz. Hatta bu antlaşmalarda, sanki biri kuvvetli, diğeri zayıf olan iki devlet arasında imzalanmış bir barış akdi gibi bir durum aşikâr şekilde belli oluyor.[90]

Şah Abbas, zekâ ve kurnazlıkla muttasıf bir kişiydi ve aynı anda iki savaşa girmezdi. Hatta kuvvetlerinin dağılmasına müsaade etmeden barış antlaşmasını tercih eder, birinci harpten kurtulup da fırsatını bulduğu anda ikinci harp için atağa geçerdi. Yeryüzünü tamamen yakması ve insanları sürgüne göndermesi onun için önem taşımıyordu. Zira onun böyle yapmadaki amacı düşmana, onları heder edecek kupkuru bir tabiat bırakmaktı. O, gizlilik içinde çalışır ve düşmana ani baskın yapmak için bir yere savaş açacağı konusunda önceden herhangi bir şey söylemezdi.

Bazen içki meclisindeyken birinin öldürülmesini emrederdi ve itiraz olmadan o kişi idam edilirdi. Bu nedenle onunla aynı mecliste oturmaktan korkulurdu. O, öldürdüğü kişilerin çocuklarını da hemen öldürür, onların mallarına el koyar, geride hiçbir şey bırakmazdı ki gelecekte intikam alacak kimse kalmasın.

Onun müstehcen fiillerinden bazıları Ramazan ayında gündüz vakti içki içmesi, taraftarlarından oruç tutanlara kendi karargahında içki içme emrini vermesiydi. Onlar da

---

(90) *İran Der Zaman Safevîyye*, 253.

Şah Abbas'ın zulmünden korktukları için oruçlarını bozarlardı. Şah Abbas, piskoposlardan birine şöyle dedi:

"Roma'ya gidip Papa'nın huzurunda durduğunda Ramazan ayında gündüz vaktinde nasıl içki içtiğimi, bunu da hâkim ve müftülerin huzurunda yaptığımı, insanlara içki içmelerini emrettiğimi söyle. Yine ona benim Hristiyan olmadığım halde bunları yaptığımı, benim takdire ve saygıya layık olduğumu da söyle."[91]

"Büyük" diye adlandırılan Şah Abbas'ın gerçek yüzünü bilmeniz için onun habis ve hilekâr biri olarak Müslümanlara nasıl davrandığını, İspanyol mebus Antonyo de Cofya'ya, Müslümanların ölmesini nasıl temenni ettiğine dair söylediği şu sözlerine bakın: "Mümkün olan en kısa zamanda Türklerin mescitlerinin tümünün kiliseye çevrilmesini nasıl da temenni ediyorum! Tüm emelim Osmanlı hilafetinin düşmesi ve harap olmasıdır."[92]

Şah Abbas'ın vefatından sonra Osmanlı ordusu Safevîlerin hâkimiyeti altında olan Bağdat'a ve diğer şehirlere baskınlar düzenledi ve hicrî 1048 yılında onları yendi.

Sonra Şiî Nadir Han ortaya çıktı. O, mutedil bir çizgiye meyyaldi. Sahabeye küfredilmesini durdurma emrini verdi de şehirlerde kavmiyetçilik ve mezhepçilik hareketleri azaldı, böylece kulları rahata kavuşturdu. Ancak kısa süre sonra hicrî 1160 yılında Nadir Han öldürüldü.

---

(91) *Zindegânî-yi Şâh 'Abbâs-ı Evvel*, 1/264.

(92) *Zindegânî-yi Şâh 'Abbâs-ı Evvel*, 2/212.

HATİME

Yeryüzü Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nuruyla aydınlandı, İslam güneşi insanlığın üzerine doğdu, parlak İslam tarihine yeni sayfalar yazıldı. Böylece Arap yarımadasındaki kâfirlerin, müşriklerin, özellikle de Yahudilerin kalpleri alev aldı. Bunlar Yemen'deki Abdullah b. Sebe'nin taraftarlarıydı. Bir de İran'da ateşe tapan şeytanın taraftarları olan Mecusîler vardı. Sonra Şam'daki ve Konstantiniyye'deki Hristiyanlar vardı. Bu akımların tümü, Muhammedî risaleti söndürmek istiyordu. Onlar İslam'a tuzak kurmaya, sahabeye dil uzatmaya ve Müslümanlara hile yapmaya başladılar. Ancak Allah *celle celaluhu* kendi nurunu tamamlamayı murat etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın nurunu ağızlarıyla (üfleyip) **söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler hoşlanmasalar da Allah nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez."** (Tevbe, 32)

Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahabesi Mecusî Fars diyarını darmadağın ettikten sonra Mecusîler İslam'a girmek zorunda kaldı. Ancak bunu yaparken günümüze değin Mecusîliklerini gizlediler ve sahabenin adaleti hususunda araştırmaları istismar ettiler. Onların gayeleri ancak Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ve sahabîlere sataşmaktır. Hz. Hüseyin'e olan sevgileri ise ancak gayelerine bahane bulmaları için bir vesiledir.

Yemen'de Yahudi olan Abdullah b. Sebe ortaya çıktığında Müslüman olduğunu, Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ehl-i beytini sevdiğini iddia etmiş, Hz. Ali'yi sevmede aşırı gitmiş, Mecusîler Hz. Ali'nin halife olduğunu iddia ederek onu ilah derecesine yükseltmişlerdir.

Ey Müslüman! Keşke sen de Abdullah b. Sebe'nin münafıklık yaptığını, İslam'a karşı hile ve tuzak kurmak istediğini idrak etseydin! Çünkü o, İslam'ın yayılmasına karşı duramadığı için hile yaparak İslam şemsiyesi altında İslam ile mücadele etmekten geri durmamıştır.

Beni Kurayza'dan, Beni Nadir'den ve Beni Kaynuka'dan olan selefleri de aynısını yapmıştır. Ancak onlar helak olup gittiler. Bu nedenle Hz. Ali'yi de kalkan olarak kullandılar. Uygun bir fırsat kollayarak tırnakları yer tutsun diye bunları yaptılar. Onların ne velayetle ne Hz. Ali ile ne de ehl-i beytle ilgileri vardı.

Şunu bil ki Hz. Ali onlardan berî/uzak olmuş, onları en şiddetli azapla cezalandırmış ve yakmıştır.

Şeyh Celil Hasan b. Musa en-Nevbahti, İbn Sebe hakkında şöyle demiştir:

"İbn Sebe'ye Medain'deyken Hz. Ali'nin öldüğüne dair haber gelince, o, haberi getiren kişiye şöyle demişti: 'Sen yalan söylüyorsun. Eğer sen onun kafasını yetmiş bohçanın içinde getirseydin, onun öldürüldüğüne dair yetmiş adil kişiyi de şahit olarak tutsaydın bile biz, o yeryüzünün tamamı-

nı ele geçirmeyinceye dek onun öldüğüne ve öldürüldüğüne inanmazdık.'"[93]

Ebu Cafer Muhammed el-Bakır'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Abdullah b. Sebe kendisinin peygamber olduğunu, Hz. Ali'nin ise Allah olduğunu iddia etti -ki Allah *celle celaluhu* bundan münezzehtir-. Bu husus Hz. Ali'nin kulağına gidince Hz. Ali onu çağırarak bunun doğru olup olmadığını sordu. Abdullah b. Sebe bunu itiraf ederek, 'Evet, sen Allah'sın. Benim kalbime senin Allah, benim de peygamber olduğum ilka edildi.' dedi.

Bunun üzerine Hz. Ali, 'Yazıklar olsun sana! Şeytan seninle alay ediyor. Ey annesi kendisini kaybedesi kişi! Dön bu fikrinden ve tövbe et!' dedi.

Abdullah b. Sebe, Hz. Ali'nin bu teklifinden yüz çevirince Hz. Ali onu hapsetti ve tövbe etmesi için ona üç gün mühlet verdi. Ancak Abdullah b. Sebe tövbe etmedi. Bunun üzerine Hz. Ali onu ateşte yaktı ve şöyle dedi: 'Şeytan onu hevâsına uydurdu ve ona gelip bu düşünceye ikna etti.'"[94]

Ancak zamanın geçmesiyle bu hakikatler Müslümanların gözünden uzaklaşmıştır. Yahudilerin ve Rafızîlerin Müslümanlara karşı zaferleri ancak birbirlerine destek vermeleri, din ve dünya işlerinde aşırıya gitmeleri sayesinde gerçekleşmiştir. Bu hakikat de herkes için gayet aşikârdır.

---

(93) *Kitabu Fırakı Şia*, s. 23, Şeyh Celil Hasan b. Musa en-Nevbahti, hicrî 3. asrın âlimlerinden.

(94) *Ricalu'l-Keşi*, s. 70; Müessesetu'l-Elami, Matbuatu Kerbela.

Keşke sen Şiî Rafızîlerin Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'dan nasıl berî olduklarını söyleyip onları nasıl tekfir ettiklerini, ibadet ve muamelat konularında din düşmanlarını ehl-i sünnete nasıl tercih ettiklerini bilseydin! Fiiliyatları çirkin, entrikaları aşikârdır. Kandahar'da ehl-i sünnetten olan Afgan emîr Mir Üveys, Kandahar'ı Safevîlerin hâkimiyetinden kurtarıp özgürlüğüne kavuşturmak için hicrî 1120 yılında bir kalkışma başlattı. O zamanlar Kandahar'ın yöneticisi Georgia idi. O, Safevîler tarafından Müslüman yöneticilere tercih edilerek makama getirilmişti. Savaştan sonra Kandahar topraklarına hâkim olunmuştu. Ancak Mir Uveys, Kandahar'ı ele geçirdikten sonra hicrî 1127 yılında vefat etti. Oğlu Mir Muhammed büyüyünce babasının yerine geçti.

Mir Muhammed, Özbek kuvvetlerle iş birliği yaptı, arta kalan Safevîleri kovdu ve Safevî devletini yerle bir ederek Safevîlerin başkenti olan Isfahan'ı özgürlüğüne kavuşturdu. Safevîlerin elinde kuzey İran bölgesinde küçük bir toprak parçasından başka bir şey kalmadı. Mir Muhammed bu toprakları da almak için yola çıktı. Ancak Şiî Safevîler hilekâr davranarak Ruslarla iş birliği yaptılar ve kendi topraklarını İslam düşmanı olan Hristiyanlarla paylaştılar. Bunun nedeni Müslümanlara olan kinleri ve Müslümanların, kendilerinden intikam alacakları endişesiydi.

Üstelik Safevîler güçsüz dönemlerini yaşıyordu. Bundan dolayı da Hristiyanları Müslümanlara tercih ettiler, Mir Muhammed'in nüfuzunun İslam topraklarına hâkim olma-

sına müsamaha etmediler. Bilakis Hristiyan Rusların lehine davrandılar. Ancak Afganlar savaşa devam ederek topraklarını özgür kılmayı ve din düşmanlarına galip gelmeyi, Sünnî mezheplerini muhafaza etmeyi ve topraklarını Safevîlerden kurtarmayı başardılar. Ancak Hezare kabilesinden küçük bir topluluk Şiî inançlarını sürdürmeye devam ettiler.

Safevî devletinin varlığı Azerbaycan, İran ve Irak topraklarında 240 yıla yakın devam etti. Bu süre zarfında Şiîliği yaydılar. Onlardan önce bu bölgelerde mahalli devletçikler zuhur etmişti. Mesela Ehvaz'da Müşa'şa'lar, Horasan'da Serbaradiyeler ve Mazinderan'da Sadetu'l-Maraşiler gibi...

Ayrıca Fatımîler ve Büveyhîler gibi büyük devletler de ortaya çıkmıştı. Ancak bunların içinde en serti Safevîlerdi. Bunlar atalarının yazdıklarını ve düşündüklerini hicrî dördüncü asırda tatbik ettiler.

Yine bilinir ki haricî güçlerle ilişkileri de devam etmiştir. Mesela Müslümanların karşısında olan Portekizliler, İngilizler, Macarlar, Ruslar ve Fransızlar bu dış güçlerdendi. Son olarak da dış güçlerden olan Fransızlar, miladî 1708 yılında İranlıların Maskat'ı düşürmesini kolaylaştırmışlardı.

Tarih geçmişte de günümüzde de İranlıların hilelerine şahit olmuştur. Onlar, Filistin'i işgal eden İsraillilerle bile aynı masada oturmaktan geri durmamış, bölgenin İsrail'in egemenliği altına girmesi görüşmelerinden de imtina etmemişlerdir. Nerede Kudüs'e ve Filistin'e zafer va'dedenler, nere-

de gece gündüz düşmanları olan en büyük şeytanın kapısını aşındıranlar?!

Tarih boyunca malumdur ki İranlıların düşünce kalıbı ve yaşam şekilleri birdir, zamana ve mekâna göre değişmez. Eğer onlar, zayıflık ve güçsüzlük içinde olduklarını hissederlerse takiyye yaparlar, mazlum rolüne bürünürler, kendilerinin işine yarayacak içi boş sloganlar atarlar. Bunlar arasında kardeşlik, itidal, sükûnet, yakınlaşma, dinî ve millî birlik gibi sözler vardır. Ancak kalplerinde kin ve haset saklıdır. İmkân bulduklarında Müslümanlara hayatı zindan ederler, taşkınlık yaparlar ve hukuklarını çiğnerler. Bu tayfanın gerçek yüzü ancak bolluk ve rahatlık içinde olduklarında anlaşılabilir. Onlar sürekli adalet çığırtkanlığı yaparlar ve on dört asır boyunca hep zulme uğradıklarını iddia ederler. Onlar Müslümanlara büyük bir bela ve İslam âlemi için de trajedidir.

Asırlar boyu Şia, sosyal olarak da dinî olarak da bir devlete mensup olmamıştır. Onlar bir dinî merciye inanmış taifenin çocuklarıdır. Bu grubun o dinî merciye olan inancı kendilerini yerel veya bölgesel olarak koruyacak bir devlete olan inançlarından daha çoktur.

Onların bu dinî merciye olan mensubiyeti, Şiî bile olsa bir devlete olan mensubiyetinden daha sıkıdır. Bu nedenle onlar bir ikilemin içindedirler. Öyle ki Şiî bir devletin şemsiyesi altında zillet içinde olmaya razı olurken liberal veya laik bile olsa Sünnî bir devletin şemsiyesi altında izzet içinde olmaya razı olmazlar.

Onlar başlarındaki dinî merci devam ettiği sürece etrafın harap olmasına aldırmazlar. Mezhebî çıkarlarına dokunmak isteyen olduğu zaman onlara karşı savaşırlar. Onlar iktidarı ve dünyayı ele geçirseler bile mazlum oldukları hissine kapılırlar. Zira onlara mazlumluk kördüğümü hâkim olmuştur. Etrafındaki herkesi kendilerine entrika düzenleyen kişiler olarak görürler ve mazlumluk rolünü, Şiîliği yaymak için paravan olarak kullanırlar.

Devletin, askerî gücün ve sivil makamların imkânlarını mezheplerini tesis ve tahkim etmek için istihdam ederler. Devlete mensubiyetleri, ancak mezhebî çıkarlarını kullanabilme oranında olur. Zira onlar için öncelik mezhepleridir.

İran'ın Irak ve Afganistan'a olan ihtimamı kadim tarihle bağlantılıdır. Zira İran daha önceden bu bölgeleri Şiîlik şemsiyesi altına almak için mücadele etmiş ama başarılı olamamıştı. Bu nedenle de onlar tüm imkânlarını ümmetin tekerine çomak sokmak, birlik ve bütünlüklerine engel olmak, yollarından alıkoymak, ümmetin kalkınmasına mani olarak beşeriyetin hayrını perdelemek için kullanırlar.

İran, tarihten günümüze kadar insanlara karşı silah kullanmakla, cinayet işlemekle ve milyonları sürgün etmekle gelmiştir. Bu nedenle Şiîlik baskıyla yayılıp çoğalırken Sünnîlik, ibadetlerde ve muamelatta pratiğe yansıma imkânı olmadığı için azalmıştır. Oysa Hristiyanlar, Yahudiler, Ermeniler, hatta Zerdüştler ibadetlerinde ve muamelatlarında bü-

tünüyle özgür yaşıyorlardı. Onlar bölgede önemli ve büyük rol için İran'a destek veriyorlardı.

Biz o bölgelerde görüyoruz ki onların kini, tüm ırk ve kavimlerini kuşatmıştır. Bu ister bireysel, ister toplumsal, isterse devlet düzeyinde olsun aynıdır. Ancak İslam tarihi boyunca hulefa-i raşidin, Emevîler, Abbasîler, Selçuklular, Osmanlılar, Özbekler ve Afganlar onların döneminde hep sıkıntı çekmiştir. Günümüzde Ortadoğu coğrafyasındaki Müslümanlar hâlâ onların şerrinden çekiyor. Aynen Arap, Türk ve Afgan tüm Müslüman fırkaların onlardan çektiği gibi. Hatta İranlı veya Farisî biri onların mezhebinden değilse yine onların cürmünden kurtulamamıştır. Bir adamın konumu ne olursa olsun, ister din adamı, ister devlet adamı, ister siyasetçi, ister laik, ister liberal, ister bilim adamı, ister cahil, ister kötü niyetli olsun eğer Şiî değilse onların şerrinden selamette kalamaz.

Günümüzde onlara baktığımızda karanlık geçmişlerinden ve organize içerikli şerlerinden çok da uzak olmadıklarını görürüz. Onlar, emperyalist Safevî kültürünü ihya etmenin peşindedirler. Safevî kültürü de Şiî düşüncesi ve Farisîlik hayalleri ile mezc olmuştur ki bundaki amaç da görkemli Mecusîliği ve tarihlerini geri getirmektir. Bu hedeflerini gerçekleştirmek için güçsüz oldukları dönemde sakin ve ılımlı dil kullanırken güçlü ve yönetimi elinde tuttukları dönemde şiddete bürünürler. Kanlı fikirleri tabiatlarında mevcuttur; fırsat geldiğinde dişlerini gösterirler, en yakın olan insanla-

rı bile tarumar ederler. Bu nedenle onlara karşı dikkatli ve temkinli olmak lazımdır.

Hâkimlere, mahkumlara, âlimlere, halka, güvenlik birimlerine, karar verme yetkisi olanlara, iyiliği emredip kötülükten alıkoyan görevlilere, mütefekkirlere ve ilim talebelerine düşen; bunlara karşı insanları uyarmak, açıklamalar yapmak ve onlarla ilgili sis perdelerini kaldırmaktır ki insanlar bunların hakiki yüzlerini görsünler.

Bugün medyada ve sosyal mecralarda onlarla ilgili görülenler gözlerden uzak değildir. Halihazırdaki atmosfer onların gerçek yüzünü izhar ediyor. Tarih ise onların hırslarını, düşüncelerini ve aklî yapılarını ortaya çıkartan en hayırlı delildir.

Onların akidelerini ve emperyalist fikirlerini bilmemek tüm İslam âlemi için yavaş yavaş ölüm demektir. Bu nedenle âlimlere, entelektüellere ve siyasetçilere düşen, kadim Şia tehlikesini bilmektir. Rüzgâr onların lehine estiği zaman küçüğe ve büyüğe acımazlar.

Düşman önümüzdeyken arkamızı nasıl garanti altına alabiliriz? O halde eğer gövdelerimiz düşmanların önünde çıplak haldeyse ve arkamız da kalleşlere ve düzenbazlara karşı açıksa o zaman bizim yapmamız gereken, her sınır bölgesinde onların ihanetinden endişe etmektir. İşte Selahaddin Eyyubî, Hristiyan haçlılardan önce Rafızî Ubeydîlerle savaşmayı tercih etmiştir.

Tarih boyunca Müslümanların onlardan neler çektiğini okuyoruz. Onlar insan bedeninin damarlarında dolaşan dermansız bir hastalık gibidir. Konuşurken en büyük ve tehlikeli düşmanların Yahudiler, Siyonistler ve haçlılar olduğunu söyleseler de tuzak kurdukları kitle hep Müslümanlar olmuştur. Onlar bu sözleri söylerken Afganistan'ı ve Irak'ı düşürmek için Amerika ve İngilizlerle ittifak yaptıklarını ya unuttular ya da unutmuş gibi yaptılar.

Onların "Bugünkü Şia, dünkü Şia'dan farklıdır" sloganlarına gelince... Bu sözler yeni nesli aldatmaktır. Özellikle de İran gençlerini. Zira onlar ecdatlarının tarihini bilmekten gafildir. Onların akideyle ilgili rezaletleri, onların bugünkü hallerini de izah ediyor, dinî ve ahlakî alanlardaki ifsatlarını yansıtıyor. Onlar "Yahudi kâfir de olsa Sünnî bir Müslümandan daha faziletlidir." sözlerini söylerken hiç de utanmazlar. Sünnî safları tüm gruplarıyla bölüp parçalamak için Müslümanları tabakalara ve sınıflara ayırmışlardır.

Bazen ırklarını bazen mezheplerini öne çıkarırlar.

Ey Sünnî ve akıllı insan! Kendi inançlarından gafil olma! Onların gerçek yüzleri göz önündedir ve üslupları avam için aşikârdır. Fizikî ve tarihi kanunlar ve insan doğası, onların yaptıklarını hafife almamayı ve göz ardı etmemeyi elzem kılar. Onlar tarikat, örgüt, taife, mezhep, vakıf ve kabilelerin içine sızmada uzmandırlar. Hele de tasavvufla ilgili.

Eğer uydurdukları bu grup ve fırkalar başarısız olursa onu Daeş, Vahhabi, anarşist ve terörist olarak itham ederler

ve onlara en şiddetli cezayı uygularlar. Ancak en büyük tehlike, Sünnî olan bazı kişilerin onlara meyletmesi, dalkavukluk yapması ve geçici dünyevî menfaat için veya şahsî çıkarlardan dolayı onlarla ittifak yapmasıdır.

Görüyoruz ki batıl ehli, batıl davalarının zafere ulaşması için gayret ediyor, zorluklara katlanıyor. Onların aradığı değerli bir gaye veya ulaşmak istedikleri ahiret nimetleri değildir. Ancak hak ehline baktığın zaman kardeşlerinin galip gelmesi hususunda ağır ve tembel davranıyorlar, davanın zorluklarına ve adaleti izhar etmeye katlanamıyorlar, davanın desteklenmesi hususunda mal, can, söz ve fiil olarak gevşek davranıyorlar.

Mecusî, Batınî ve Safevî fitnesine karşı eski âlimlerden bazıları uyarılarda bulunmuştur. Mesela İmam Ebu Hamîd Muhammed el-Gazalî, Abdulkadir Geylanî, Celaleddin es-Suyutî, Abdulkadir Muhammed b. Tahir el-Bağdadî et-Temimî ve *Unvanu'l-Mecd* kitabının müellifi ve Safevî ailesinden olan İbrahim Sıbğetullah el-Haydarî onların görüşlerinin sahte ve yanlış olduğunu söylemişlerdir.

Muasır âlimlerden bazıları da İslamî mezhepler arasında yakınlaşmayı sağlamak amacıyla düzenlenen toplantılardan ve konferanslardan birkaç yıl sonra bunların mezhep olarak görülemeyeceğini, ancak sapkın fırka olduklarını söylemişlerdir. Biz onları kardeş zannettik ama birkaç yıl sonra yanıldık! Onlar Sünnîlere güldü ve biz, mezheplerin yakınlaşması projesinde onların kazandıklarına mukabil bir şey kazanma-

dık! Hicaz âlimleri onları bizden daha iyi tanıyorlardı. Onlar, bu fırkaların fitnelerine karşı uyarıda bulundular. Ancak gafil insanlar uzun süre bu Hicazlı âlimlerin karşısında durdular ve sapkın fırkaları savundular. Bir süre sonra onların nasihatçi değil de yalancı oldukları anlaşıldı. Biz Suriye'de "Müslümanları Kandıran" ismiyle Mecusî Safevî fırkası milislerinin eliyle işlenen katliamları gördük.

Onların mezhepleri birbirine yaklaştırmak projesiyle murad ettikleri, Sünnîliğin Şiîliğe yaklaştırılmasıydı; bunun aksi değildi. Şiîler mezheplerin yakınlaştırılması projeleri döneminde pek çok kazanım elde ettiler, ancak Sünnîlerin herhangi bir kazanımı olmadı. Arap Şiaları gafillerdi, Farisî Şiaların elinde bir alet gibilerdi, her an yıkılmaya ve parçalanmaya maruzlardı. Arap Şiaları Farisî Şialara ne kadar dostluk yapsalar da onları destekleseler de tehlikeden kurtulamazlar. Çünkü Farisî Şialar, Farisî destan fikrini ihya etmek amacındaydılar.

İranlıların Hz. Hüseyin sevgisi batıldır. Onların muradı fitne tohumları ekmek ve Müslümanların saflarını parçalamaktır. Onların gözyaşları ancak kaybettikleri saltanatları içindir. Eğer Allah *celle celaluhu*, Hz. Ali'yi onların yönetimine geçirseydi onlar, Hz. Ömer'e dil uzatıp lanet okudukları gibi Hz. Ali'ye de dil uzatıp lanet okurlardı.

Araplar ile Müslüman Acemler arasındaki manevî bağ İslam'dır. Müslümanlar arasındaki herhangi bir çatlak din düşmanlarına hizmet eder. Oysa Müslümanlar arasındaki

gerçek hüküm mezhep ve gruplarınki değil İslam şeriatıdır. İnsanlar arasındaki muamelatta işin özü/temeli, İslamî değerlerdir. Adalet, hayır ile şer arasındaki ayrımdır. Bu nedenle ümmet içinde onu ihya etmek gerekir. Onların iddia ettiği İslam ve büründükleri yöntem sahte kılıklardır.

Şurası bizim için aşikârdır ki onların büründükleri bu kılık, gönülleri parçalayan ve rahmet tanımayan bir kılıktır. Hatta yaptıkları ibadet Allah için değil siyaset içindir. Onların ibadetleri putperestliğe benzer. Onlar Sünnîlere ait İslam topraklarını işgal ederek yayılmışlardır. Onların Irak'taki mücadeleleri Irak'ı ele geçirip İran'a bağlama çabası olup bu da günümüzde gözlerden uzakta değildir.

Onlar muamelatta çok aşırıya gittiler, dinle bağı olmayan ve İslam'ın temelini sarsan fikirler çıkarttılar. Yalan ve palavra sloganlarla müsamahakâr olma naraları attılar, Müslümanlara dil uzattılar, mezhepçilik fitnelerini körüklediler, kavga kıvılcımlarını tutuşturdular ve bu asrın Haricîleri oldular. Onlar ümmete hücum ettiler ve İslam âleminin kalbinde bir hastalık oldular.

Gafiller gözlerini açsınlar ve devletlerine İslam, örgütlerine Allah'ın isimlerini, milislerine de ehl-i beytin adlarını koyan herkese aldanmasınlar. Zira çok fazla ışıltılı isimler nefsi aldatır, zihinleri şüpheye düşürür ve tabiî olan kalpleri saptırır. Bu husus ancak insanların hevâlarını memnun eder. Oysa hayat değişkendir. Basiret ehli bilir ki Müminlerin yo-

lundan başka bir yolu takip edenlerin hem kendileri sapmış olur hem de başkalarını saptırmış olurlar.

Nice Müslüman, savaşları o Şiîlerin tuzaklarıyla kaybetmiştir. Şu malumdur ki Osmanlı hilafetinin Avusturya'nın başkenti Viyana'nın tepelerinden çekilmeye mecbur kalmasının sebebi, Şiîlerin onları sırtlarından vurmaları ve kalleşlik yapmalarıdır. Allah *celle celaluhu*, Türk tarihçi Kadir Mısıroğlu'na rahmet etsin (ölümü miladî 2022) ki o, Şiîler hakkında şöyle demiştir: "Kim bu zamana kadar İran'ı tanımadıysa İran'ın gerçek hüviyetini öğrensin, gözlerini açsın! Türkiye, İslam âlemi ve ümmet-i Muhammed için onlardan daha tehlikeli bir düşman bulunmaz. Onlarla anlaşabilmek çok zordur. Onların tek hedefi vardır, o da ehl-i sünneti sindirmektir. Onlar Amerika'ya ve diğer ülkelere düşman değildir. Onlar zulüm bakımından haçlılardan, kâfirlerden daha serttir ve dürüst değillerdir. Eğer güneşin İran'dan doğduğunu görürseniz şemsiye kullanın ve kendinizi koruyun. Zira onların güneşleri zararlı ışınları içerir, bir fayda vermez."

İranlılar Fars ırkını üstün tutacak kadar faşisttirler. Araplar kendi görüşlerinden ve Şiî mezhebinden olsalar bile onları hakir görürler.

Netice olarak şunu söyleyelim: Tarih boyunca onların kalplerinin Müslümanlara karşı öfkeden uzak olmadığını görüyoruz. Hatta onlar, diğer mezheplerle yakınlaşma toplantıları için çalışsa da çok geçmeden bu uzlaşı havası tekrar bulanıklığa dönüşür. Biraz çizgiyi aşınca durum tersine döner. Şahıslar değişse de olaylar tekerrür eder. Onların fikir-

leri birdir. Aynı hatalar tekrar edip durur ve hakikat ortaya çıkar. Akıllı kişi, başkasından öğüt alan kişidir.

Çoğunlukla işgalcilerin, bizim özgürlüğümüzü ve hukukumuzu savunduklarını iddia ettiklerini duyarız. Halbuki onlar dinimizi kullanarak işgallerini kolay hale getirirler ve zaafımızdan yararlanırlar. Aynen zarafet sahibi bir kadının insanlar üzerinde nüfuzunu kullandığı gibi.

Bu nedenle düşmanlara karşı safları bir tutmak ve onların egemenliği altında yan gelip yatmamak gerektiğini bilmek zaruridir. Bir kişi için fırsatlar ve nimetler daimî değildir. Yarının cenazeleri bugünün nimet yiyenleridir. Bu itibarla gafil olmaktan sakın!

İnsan kılıçın iki yüzü gibidir. Şerre kullanılırsa şer olur, hayra kullanılırsa hayır olur. Faydası da olur zararı da… Aynen Türkler ve Farisîler gibi. Mesela Farisîler, İslam âlemine birçok âlim ve hoca kazandırmıştır; ancak bu Farisîlerden bir kısmı da hem sapmış hem de başkalarını saptırmıştır. Türklerde de durum böyledir. Bir kısmı Şiîliği yaymıştır, bir kısmı ise Şiîlerin fesat ve sapkınlıklarına engel olmuştur.

Allah Teâla'ya hamd olsun ki bu kitabı da tamamladık. O, doğruyu en iyi bilendir ve dönüş O'nadır. Salat u selam da Efendimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, onun âline ve ashabına olsun.

Hamd, âlemlerin Rabbine olsun. Kuvvet ve kudret ancak yüce Allah'ındır. O, ne güzel Mevla ne güzel Vekîl'dir!

KİTABIN ÖZETİ

Rafızîler sünneti terk etmekle ve onu inkâr etmekle yetinmemişler, bir de ona bilinmez şeyler katmışlardır ki bu durum da onların cürmünü kat kat artırmıştır. Şöyle ki: Onlar hadisleri inkâr etmek ve reddetmekle yetinmemişler, hadis adını vererek uydurma rivayetlere sığınmışlar, bu rivayetleri de Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'e nispet etmişlerdir. Böylece onlar bu uydurma rivayetleri ortaya çıkartarak hile ve tuzak kurma yönüyle ve Sünnet-i Nebeviyye'ye ve ehl-i beyt imamlarına iftira ve yalanlar atma suretiyle sünnetin en azılı düşmanı olmuşlardır. Rafızîlerin sünneti terk etme tablolarından en önemlileri şunlardır:

• Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadislerini inkâr etmeleri.

• Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in adına hadis uydurmaları.

Şia'nın Ortaya Çıkma Sebepleri

Şia ilk etapta Hz. Ali'ye ve zürriyetine inandıkları iddiasıyla ortaya çıkmıştı. Onlar, hilafete başkalarından daha layık olduklarını, bunun da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vasiyeti gereği olduğunu düşünüyorlardı. Onlar bunu, uydurmuş oldukları rivayetler nedeniyle iddia ediyorlardı.

Şurası bir gerçek ki Şiîler, İslam için en büyük tehlikedir.

Zira İslam düşmanları; İslam'ı yıkmak için bu şekilde kamufle olmuşlardı. Düşmanlık ve kinden dolayı İslam'ı yıkmak isteyen herkes için Şiîlik bir sığınak ve kale olmuştur. Yahudilerden, Hristiyanlardan, Zerdüştlerden ve Hindulardan olup da atalarının öğretilerini İslam'a sokmak isteyen herkes ehl-i beyt sevgisini paravan olarak kullanarak, hevalarına göre istedikleri şeyleri İslam'a katmak istemişlerdir.

İşte Yahudi olan Abdullah b. Sebe, münafıkça tavır sergileyerek Müslümanlığını diliyle izhar etti, Hz. Ali sevgisini takiyye olarak kullandı ve sevgide aşırıya kaçtı. Hatta öyle k; Allah *celle celaluhu*'nun, Hz. Ali'nin vücuduna hulul ettiğini iddia etti, gizlice faaliyette bulunarak davetinin zehrini halk tabakasına yaydı.

Ali *radıyallahu anh* bu fitneyi yok etme teşebbüsünde bulunarak onların çoğunu yaktı. Ancak durum çok ciddileşti ve bu fitne kök saldı. Bu zehirli fikirler insanların çoğunun kalbinde yer edindi ve Hz. Ali taraftarlarının dışındakilerin rivayet ettikleri hadisleri kabul etmeme fikri insanların kalbine yerleşti.

Bazı Farisîler Şiî olduklarını gizleyerek Emevî ve Abbasî devletiyle savaştılar, pek çok baskın düzenlediler. Mezhepler tarihi alanındaki âlimler tüm bunları kaydetmişlerdir. Onların kalplerinde Araplara ve Arapların devletlerine karşı bir tiksinti olmuştur, hep kendi bağımsızlıkları ve egemenlikleri için koşturup durmuşlardır. Eski ve yeni Şiî tarihi, yıkıcı ve parçalayıcı hareketlerin onların abaları al-

tından çıktığına, onların sütüyle beslenip güç-kuvvet kazandıklarına güvenilir bir şahittir.

İmam Suyuti şöyle demiştir: "Bu fasit görüşün temeli şudur: Zındıklar ve gulat Rafızî gruplar sünneti delil olarak kabul etmeyi inkâr etmişler ve sadece Kur'an ile yetinmişlerdir. Onların böyle yapmadaki amaçları farklı farklıydı. Öyle ki bazıları, nübüvvetin Ali *radıyallahu anh*'a ait olduğuna, Cebrail *aleyhisselam*'ın vahyi yanlışlıkla Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e indirdiğine inanmışlardır.

Onlardan bazıları Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nübüvvetini ikrar etmişler, ancak hilafetin Ali *radıyallahu anh*'ın hakkı olduğunu iddia etmişlerdi. Sahabe, hilafeti Ali'den alıp Ebubekir'e verince bu nasipsizler -Allah onlara lanet etsin- bu yoldan sapanları -hâşâ- ve hakkı, olması gereken yere koymayanları tekfir ettiler, Ali *radıyallahu anh*'ı da hakkını talep etmediği için tekfir ettiler. İşte tüm hadisleri bu düşüncelerinden dolayı reddettiler. Zira onlara göre bu hadisleri kâfir topluluklar rivayet etmişti.

Biz Allah'tan geldik ve yine O'na döneceğiz. Eğer bu fasit mezhebin görüşlerini açıklama zarureti olmasaydı ben bu görüşleri burada anlatacak değildim. Öyle ki insanların kafaları asırlardır onlardan rahattır. Bu görüşe sahip olanlar dört mezhep imamının dönemlerinde de daha sonrasında da çok vardır. Dört imam ve onların ashabı derslerde, münazaralarda ve yazdıkları eserlerde onlara cevap vermek için hep karşılarına çıkmışlardır."

Rafızî Tehlikesini Birkaç Noktada Özetleyelim

1- Rafızî bidatinin temeli, -Haricilerden farklı olarak- zındıklık ve ilhadî düşüncelerden teşekkül etmiştir. Halbuki Haricilerin bidatleri cehalet ve sapkınlık eksenliydi.

2- Onların işleri, yalanın eş anlamlısı olan takiyyeye dayanıyor, ehl-i beyte yardım etmiş gibi rol yapıyorlardı. Ancak avam tabakasındaki Müslümanların çoğu bunlara aldanıyordu. Hatta bazı havastan kişiler bile aldanıyordu.

3- Onlar sahabenin çok az bir kısmı hariç tümüne lanet okumuşlar, buğzetmişler ve onları tekfir etmişlerdir. Ehl-i sünnete karşı buğz ve tekfirleri aynen sürmüştür. Kendilerine tabi olanları da aynı şekilde yetiştirmişlerdir.

4- Şia, düşmanlık veya kin sebebiyle İslam'ı yıkmak isteyen herkesin sığınağı ve kalesi olmuştur. Rafızîler, İslam'ı tahrif etmek isteyen Batınîlerin ve mülhitlerin sızdıkları bir menfez olmuşlardır.

5- Şia'nın eski ve yeni tarihi şahittir ki yıkıcı ve yok edici hareketler onların, İslam adından istifade ettikten sonra koltukları altından çıkmıştır.

6- Bu zamandaki Rafızîleri, büyük devletler himayeleri altına alıyorlar, kendi şemsiyeleri altında himaye ediyorlar.

7- Rafızîlerin çok sayıda davetçisi vardır ve onlar yeryüzünün her tarafına yayılarak Müslümanları, kendi fasit mezheplerine çekmek için gayret gösteriyorlar.

8- Bazı Müslümanlar Rafızîlere aldanmışlar, ehl-i sünnet ile Rafızîliğin arasını yakınlaştırmak isteyen davetçiler

zuhur etmiştir. Bazı ehl-i sünnet beldelerinde ise bu maksattan dolayı bir muahede tezahür etmiştir. Hatta bu beldelerde ehl-i sünnet ile Rafızîler arasındaki itikatla ilgili meselelerde fark olmadığını, ortaya çıkan ihtilafların ise ancak dört mezhep arasındaki ihtilaflar gibi olduğunu iddia eden kişiler bile bulunmaktadır.

Sebepler ve Çözümler

Bu dönemde bizatihi Müslümanların kalplerinin ihtilaflı olması, dinlerine özen göstermemeleri, dinî öğretileri tatbik etmemeleri ve çoğunun imanının zayıf olması gibi nedenlerden dolayı Müslümanları kuşatan tehlikeler endişe verici ve korkutucu durumdadır.

Bugün baktığında Müslümanları sayıca çok görürsün, ancak onlar selin üzerindeki çer çöp gibi bir haldedirler. Onların heybetleri, düşmanlarının kalbinden sökülüp atılmıştır ve düşmanların kalplerine basit ve zayıf oldukları hissiyatı yerleştirilmiştir. Bunun sebebi, Müslümanların dünyaya karşı olan sevgileri, ölümden hoşnut olmamalarıdır. Yeme-içme arzuları onları kuşatmıştır. Üstelik dertlerden kurtulma ve muzaffer olma dermanı yaklaşmışken onlar bundan yüz çevirmişlerdir.

Müslümanlar için zafer ve izzet, ancak yüce dinlerine avdet etmeleri, Rablerinden gelen değerli kitaba uymaları halinde gerçekleşecektir. Rablerinden gelen o değerli kitapta hayatlarını nasıl yaşayacaklarıyla ilgili hakikat ve hakkı ba-

tıldan ayırt edecek nur mevcuttur. O kitap onlara hakkı hak olarak, batılı batıl olarak gösterir. Nitekim Allah *celle celaluhu* şöyle buyurmuştur:

"Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumda olan kimse gibi olur mu?" (En'am 122)

"Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır." (Bakara, 257)

Allah *celle celaluhu* bir kimseyi karanlıklardan nura çıkartmışsa, o kimse hakkı görüp ona tabi olur, batılı görüp ondan uzaklaşır, ona karşı savaşır. Bu durum günümüzün cehalet içindeki Müslümanlarının çoğunun ahvalinin tersidir. Öyle ki günümüzdeki Müslümanlara her yönden entrika ve korkutucu planlar hazırlanarak etrafları örülmüş olmasına rağmen onlar bu durumdan gafildir. Bu entrika ve planları hazırlayanlar Yahudiler, Hristiyanlar, mülhidler ve Rafızîlerdir ki bunları İslam'ı ve Müslümanları yok etmek için tasarlamışlardır. Müslümanlar ise bu durumdan ya gafildirler ya da tüm bunlara önem vermemektedirler.

Muhakkak ki Rafızî devleti entrikalar tasarlıyor ve Müslümanları öldürmek için ellerinden geldiğince öldürücü silahlar hazırlıyor. Ehl-i sünnetin büyük bir kısmı ise onlara alkış tutuyorlar. Onlar Irak ve Şam'a yaptıklarından sonra Arap yarımadasına saldırmak için hazırlanıyorlar. Bu yerlerin en önemlileri de Mekke ve Medine'dir. Kendileri için neye

mal olursa olsun onlar bu saldırıyı yapmak istiyorlar. Ehl-i sünnet olan hangi belde olursa olsun ulaşabilme imkânına sahip oldukları sürece onlar asla durmayacaklardır.

Bugün İslam âleminin karşı karşıya kaldığı en büyük tehlike Rafızîlerdir. Bu tehlikelerden biri de Rafızîlerin kendi kitaplarındaki kin ve şiddet içerikli akide ve öğretilerini ehl-i sünnete karşı uygulamalarıdır. Öyle ki onların bu öğretileri, küçük büyük demeden tüm ehl-i sünneti yok etmeyi va'deder. Onlar tüm bunlara, bir de kendi devletlerini kurmayı eklemişlerdir.

Tehlike arz eden yönlerden biri de ehl-i sünnetin çoğunun Rafızî mezhebinin hakikatini bilmemeleridir. Avam tabakası bir yana, âlimlerimizin ve davetçilerimizin çoğu da bu konuda bilgili değildir. Bu nedenledir ki Müslümanlar, bahsi geçen Rafızîlerin mezheplerinin yayılmasına mukavemet etme gücü bulamıyorlar.

Yine tehlike arz eden bir diğer yön de Rafızîlerin münafıkça davranmaları, kendilerinin İslam devleti olduğuna ve İslam'a destek verdiklerine dair insanların kafalarını karıştırmalarıdır. İnsan Müslümanların yaptıkları karşısında bazen şaşırıyor. Şöyle ki: Bazı Hristiyanların Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ile alay etmeleri karşısında yaygara koparıyor ve yeriyorken Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşinin namusuna iftira atarak ve sahabesine lanet okuyarak en büyük eziyeti veren Rafızîler karşısında kılları bile kıpırdamıyor!

Netice olarak; âlimlerin üzerine düşen, bu Rafızîlerin tehlikelerini açıklamak, Müslümanları onların şerrine karşı ikaz etmek, İslam'ı ve Müslümanları savunmak için hazırlık yapmak ve onlara müptela olan kardeşlerine ise yardımcı olmaktır.

Aynı şekilde alimlerin Rafızîlerin, inançlarına ve Müslümanlara karşı nasıl hareket ettiklerine dair bilgilerin yer aldığı kitaplarına muttali olmaları da gerekir ki onların gerçek yüzlerini bilmiş olsunlar.

Yardım istenecek zat Allah *celle celaluhu'*dur ki sadece O'na tevekkül edilir.

KAYNAKÇA

1- İmam Zehebî, *Tarihu'l-İslam ve Vefayatu'l-Meşahir ve'l-İ'lam*.

2- Ebu'l-Hasan el-Belazurî, *Futuhu'l-Buldan*.

3- İbnu'l-Esir el-Cezerî, *el-Kamil fi't-Tarih*.

4- İbnu'l-Cevzî, *el-Muntazam fi Tarihi'l-Mulük ve'l-Umem*.

5- İbn Cerir et-Taberî, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulük*.

6- İbn Hacer el-Askalani, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*.

7- İbnu'l-Esir el-Cezerî, *Usdu'l-Ğabe*.

8- İbnu'l-Cevzî, *Sıfatu's-Safve*.

9- İbn Asakir, *Târîhu Medîneti Dımaşk ve Zikru Fazlihâ ve Tesmiyetü men Hallehâ mine'l-Emâsil ev İctâze bi-Nevâhihâ min Varidîhâ ve Ehlihâ*.

10- İbnu'l-İmad el-Hanbelî, *Şezeratu'z-Zeheb fi Ahbari min Zeheb*.

11- İbn Sa'd, *Tabakatu'l-Kübra*.

12- İbn Hişam, *Siretu'n-Nebeviyye*.

13- İzzeddin Muhammed b. Muhammed el-Isbehanî, *Tarihu Devleti Selacika*.

14- Yusuf b. Tağriberdi Zahirî el-Hanefî, *Nucumu'z-Zahire fi Muluki Mısr ve'l-Kahire*.

15- İmam Zehebî, *Siyeru A'lamu Nubela*.

16- İbn Kesir ed-Dımeşkî, *el-Bidaye ve'n-Nihaye.*

17- İbn Teymiyye el-Harranî, *Mecmuu'l-Fetava.*

18- İbn Teymiyye el-Harranî, *el-İntisar li Ehli'l-Eser.*

19- Ebu Mansur el-Bağdadî, *el-Fark Beyne'l-Fırak.*

20- Kadı Ebu Muhammed Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed Merverruzî, *Talika*.

21- Ravendî, *Rahatu's-Sudur ve Ayetu's-Surur fi Tarihi Devleti's-Selcukiyye* (Farisî tarihçi).

22- Yedullah Şükrî, *Alemu Arau Safevî*.

23- Nizameddin Mucir Şeybanî, *Teşkil Şahinşah Safevîyye.*

24- İbrahim Fasih b. Seyyid Sıbğatullah el-Haydarî el-Bağdadî, *Unvanu'l-Mecd fi Beyani Ahvali Bağdat ve'l-Basra ve'n-Necd*.

25- Ahmed Bahş, *İran Der Zaman Safevîyye.*

26- Hasan Rumlu, *Ehsenu't-Tevarih*.

27- Ahmed el-Havlî ve Bediu Cuma, *Tarihu's-Safevîyyin ve Hadaratuhum*.

28- Mir Muhammed b. Havende Nasrullah-ı Felsefî, *Zindegânî-yi Şâh 'Abbâs-ı Evvel*.

29- Muhammed b. Ömer el-Keşşî, Ebu Cafer Tusi tashihiyle, *Ricalu'l-Keşş*.

30- Şeyh Celil Hasan b. Musa en-Nevbehtî, *Fıraku'ş-Şia*.

İÇİNDEKİLER

guraba 1992 yayıncılıkta bir markadır

Farisîlerin İslam'a Verdikleri Zarar

İnsanın dini ve ümmeti ile iftiharını güçlendiren tarihin bilinmemesi ümmetin helak olması ve geçmişle günümüz arasındaki bağın kopması mesabesindedir. Zira tarih, bireyin memleketi, kimliği ve dini ile bağını kuvvetlendiren, millet olma şuurunu sağlamlaştıran bir anahtardır.

Tarihin şahitliğiyle sabittir ki İslâm tarihinin karanlık yüzü olan Mecusîler, Müslümanların safına sızmak için azınlık grupları, muayyen fırkaları ve muhtelif örgütleri kullanmaktadırlar. Şia ve İmamiyye kapısı Müslümanlara ve İslam'a savaş açmak için en şerli silah olmuştur. Öyle ki Mecusîler, bir karış dahi olsa İslam şemsiyesini genişletmemiş, ama Müslümanlara saldıran kuvvetlerle barış yapmada hiç gecikmemişlerdir!

Onlar, İslam ümmetinin sırtında zehirli bir hançer, her şeyi gizlice yıkmak için gelen denizin hırçın dalgası gibidir… Bu dalga, önlerine gelecek fırsatı beklemektedir ki Müslümanların gündüzünü zifiri karanlığa çevirsin, her şeyi silip süpürerek arkasında enkaz bıraksın.

Hedefimiz Asr-ı Saadet'te Yaşanan İslâm'ı Yaymaktır.

الغرباء
guraba
yayında mihenk taşı

9 786258 434750